

Regional analyse for samisk område 2014

Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier

KNUT VAREIDE & MARIT O. NYGAARD

TF-notat nr. 74/2014

Tittel: Regional analyse for samisk område 2014
Undertittel: Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier
TF-notat nr: 74/2014
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit O. Nygaard
Dato: 16. januar 2015
ISBN: 978-82-7401-770-2
ISSN: 1891-053X
Pris: 160,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforsking.no)
Framsidedfoto: Illustrasjon Vareide/Nygaard
Prosjekt: Regionale analyser 2014
Prosjektnr.: 20140170
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Sametinget

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforsking
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforsking.no

Resymé:

I notatet gis en beskrivelse av utviklingen i det samiske området, med hensyn til befolknings- og næringsutvikling. Sammenhengene og drivkreftene blir analysert ved bruk av Attraktivitetsmodellen. Notatet beskriver også utdanningsnivået i befolkning og næringsliv og resultatene fra NHOs NæringsNM.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforsking siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforsking siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge, som er utført av Telemarksforskning i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Modellen er videreutviklet vesentlig i løpet av 2014, blant annet gjennom at det er utviklet en scenariomodell som viser hvordan utviklingen kan bli i framtiden i ulike scenarier. Denne rapporten med analyse av utviklingen i Telemark er finansiert av VRI-programmet og Telemark fylkeskommune.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, siden vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg.

For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Med den nye scenariomodellen blir den strategiske relevansen enda sterkere, fordi vi har et redskap som kan kalibrere målene i den regionale utviklingen for hver enkel kommune, region eller fylke. Vi kan da også vise hvordan de strukturelle forholdene sannsynligvis vil påvirke framtidig utvikling, og hva som skal til for at et sted kan realisere sine målsettinger.

Bø, 16. januar 2015

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	5
1. Befolkning.....	8
2. Arbeidsplasser	13
3. Bostedsattraktivitet	38
4. Scenarier for framtidig vekst	44
5. Utdanning	50
6. NæringsNM.....	55

Sammendrag

Befolkningen i det samiske området sank ganske mye fra 2000 til 2008. I den perioden sank folketallet med åtte prosent. De siste fem årene har befolkningsnedgangen stoppet opp, og folketallet har vært stabilt i denne perioden. Noe av årsaken er at det samiske området har fått mer netto innvandring, i likhet med resten av landet. Det har imidlertid også blitt mye lavere utflytting til andre deler av landet. Det er veldig stor forskjell på nettoutflyttingen mellom de enkelte kommunene i det samiske området. Flere av kommunene har hatt sterk innflytting, som Gamvik, Kvalsund, Hamarøy og Evenes. Andre kommuner i det samiske området har fremdeles sterk netto utflytting.

Arbeidsplassutviklingen i det samiske området har vært svak. Antall arbeidsplasser i det samiske området har sunket med fire prosent siden 2000. På samme tid har det vært en vekst i antall arbeidsplasser i Norge på over 15 prosent. Det har vært nedgang i antall arbeidsplasser både i offentlig sektor og i næringslivet i det samiske området. Antall arbeidsplasser i næringslivet har også hatt nedgang etter 2008, men nedgangen har ikke vært spesielt sterk sammenliknet med andre deler av landet. Mange fylker har hatt sterkere nedgang i næringslivet enn det samiske området i denne perioden. Næringsutviklingen er også svært forskjellig mellom kommunene i det samiske området. Kommuner som Nesseby, Gamvik og Lavangen er blant kommunene i landet med sterkest vekst i næringslivet, mens Kvænangen, Måsøy og Røyrvik er blant kommunene med sterkest nedgang.

Når vi skal analysere utviklingen i næringslivet, deler vi opp næringslivet i tre strategiske næringstyper; basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer. Vi har forsøkt å skille mellom strukturelle årsaksforhold og attraktivitet. De strukturelle betingelsene er forhold som har med lokalisering og bransjestruktur å gjøre, og som vanskelig kan påvirkes. Attraktivitet er et mål for om veksten har vært over eller under forventet vekst, der vi har tatt hensyn til de strukturelle betingelsene.

Basisnæringer er de bedriftene som produserer for et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene omfatter primærnæringer, industri og de mest konkurranseutsatte tjenestene som forskning, tele, IKT, engineering og liknende. Antall arbeidsplasser i basisnæringene har sunket med 17,3 prosent siden 2000, og har bidratt mye til den samlede arbeidsplassnedgangen. Viktigste bransjer i basisnæringene i det samiske området er fiske og havbruk, gruvedrift og landbruk. Reindrift er definert som en landbruksbransje. Det er også mye næringsmiddelproduksjon, og noe prosessindustri. Alle disse bransjene, unntatt gruvedrift, har vært bransjer med generell nedgang i Norge. De bransjene i basisnæringene som har hatt sterk vekst i Norge, som oljebaserte bransjer og teknologiske tjenester, er i liten grad representert i det samiske området. Bransjestrukturen har dermed vært ugunstig, gjennom at basisnæringene i det samiske området i stor grad har vært konsentrert til bransjer med nedgang. Når vi analyserer veksten i basisnæringene i det samiske området i lys av bransjestrukturen, har utviklingen egentlig vært ganske god. Veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene har vært bedre enn forventet ut ifra bransjestrukturen. Dermed framstår det samiske området som attraktivt for basisnæringer de siste årene, men med en ugunstig næringsstruktur.

Besøksnæringene omfatter de bedriftene som er avhengig av at kundene må være personlig til stede. Det er bransjer som overnatting, servering, butikkhandel, kultur og diverse personlige tjenester. Besøksnæringene omfatter turistbransjene, men er definert litt videre. Stedenes egen befolkning er en stor kundegruppe for besøksnæringene, og besøksnæringene blir dermed sterkt påvirket av befolkningsveksten i på stedet. Antall ansatte i besøksnæringene i det samiske området har sunket med 4,5 prosent siden 2000. Det er den svake befolkningsutviklingen i det samiske området som har hemmet veksten i besøksnæringene. Nedgangen har vært mindre enn forventet ut fra befolkningsutviklingen. Dermed har det samiske området vært ganske attraktivt for besøksnæringene, men veksten har uteblitt på grunn av manglede vekst i egen befolkning.

De regionale næringene består av bransjer som ikke passer inn i basisnæringer eller besøksnæringer, og består av bransjer som bygg og anlegg, finans og forretningsmessig tjenesteyting, transport, engroshandel m.fl. Det er bransjer som ofte ikke får stor oppmerksomhet i kommunale og regionale næringsstrategier, men som er viktige fordi det er mange arbeidsplasser i disse bransjene. De regionale næringene har vokst raskere i Norge enn besøksnæringer og basisnæringer. Antall arbeidsplasser i de regionale næringene i det samiske området har økt med litt over seks prosent siden 2000. Det er en langt lavere vekst enn de regionale næringene har hatt på landsbasis, der veksten har vært på nesten 20 prosent. I det samiske området er det en ganske liten andel av de regionale næringene. Det skyldes nok at det er få av kommunene som er større regionale sentra, hvor det regionale næringene pleier å klynge seg.

Næringsattraktivitet er summen av veksten i basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer, etter at de strukturelle virkningene er trukket fra. Det samiske området har samlet sett hatt en god næringsattraktivitet, men veksten har uteblitt på grunn av strukturelle forhold som en ikke har kunnet påvirke selv.

Næringslivet er også analysert i et kapittel basert på NHOs NæringsNM. NæringsNM måler og rangerer næringsutviklingen med hensyn til lønnsomhet, vekst og nyetableringer. Kommunene i det samiske området kommer litt dårlig ut av NæringsNM. Det er ingen kommuner med blant de 100 beste i landet. Mange av kommunene i har svak lønnsomhet i næringslivet, og mange kommuner har lite næringsliv.

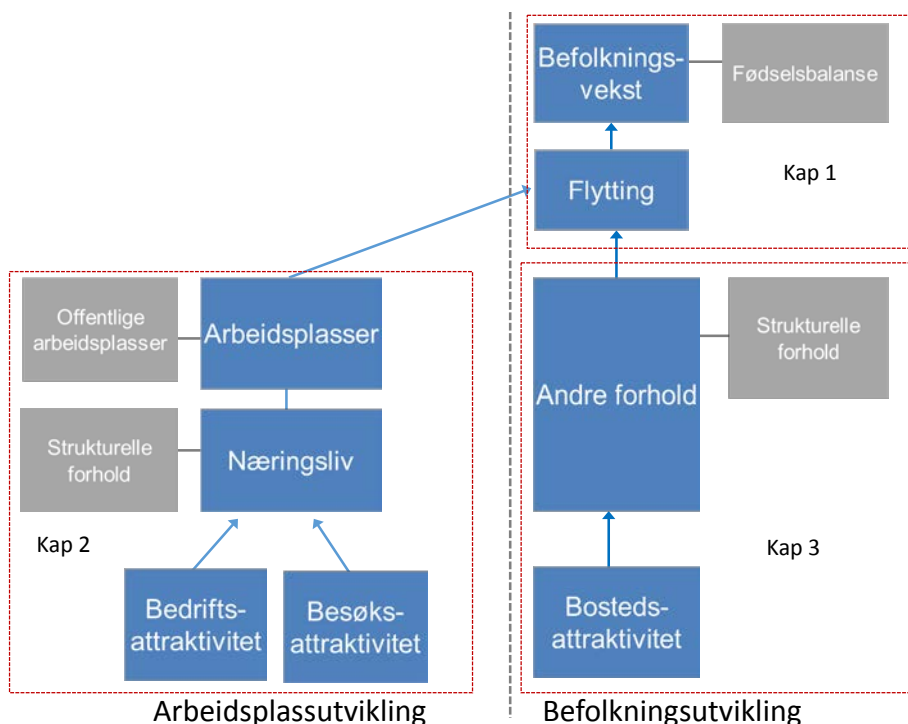
Utdanningsnivået i både befolkning og næringsliv er også beskrevet og analysert i et eget kapittel. Andelen av befolkningen og ansatte med minst tre års høgskole- eller universitetsutdanning er forholdvis lav, og lavere enn noe fylke. Mye av årsaken til det er at de store byene har mye høyere utdanningsnivå enn små kommuner. Det finnes ingen store byer i det samiske området som trekker utdanningsnivået opp. Mesteparten av sysselsettingen i næringslivet i det samiske området er i bransjer hvor det er generelt lavt utdanningsnivå. Når vi tar hensyn til dette, er utdanningsnivået ganske normalt samlet sett. Mange kommuner i det samiske området har et ganske høyt utdanningsnivå hvis vi korrigerer for bransjesammensetningen.

I kapitlet om bostedsattraktivitet har vi analysert flyttingen i det samiske området for å avdekke årsakene til nettoflyttingen og nettoinnvandringen. Den svake arbeidsplassutviklingen har virket negativt for flyttingen, og har bidratt en del til netto utflytting. Kommunene i det samiske området har også uheldige strukturelle trekk som påvirker nettoflyttingen negativt. De fleste kommunene er små og ligger utenfor de store arbeidsmarkedene. Det har også bidratt til å økte utflytting. Når vi analyserer nettoflyttingen (inkludert innvandring), ser vi at det var større utflytting enn forventet fram til 2011. De siste par årene har flyttetallene blitt mye bedre, og nå er det bedre nettoflytting enn forventet. Dermed framstår det samiske område som attraktivt som bosted. Bostedsattraktiviteten er imidlertid ikke så høy at den kan kompensere helt for svak arbeidsplassvekst og ugunstig lokalisering i forhold til de store arbeidsmarkedene.

I årets rapport har vi også vist noen scenarier for befolknings- og arbeidsplassutvikling i det samiske området. Det samiske området har noe klare strukturelle ulemper for å oppnå befolkningsvekst. Aldersfordelingen vil gi fødselsunderskudd de neste årene. Bransjestrukturen er uheldig med mange arbeidsplasser i nedgangsbransjer. Lokalisering i små steder som ligger isolert til i forhold til pendlingsmuligheter vil også være en ulempe. Samtidig er Norges befolkningsvekst antatt å bli lavere. Hvis det ikke skjer noe som forandrer de strukturelle betingelsene, vil mange av kommunene i det samiske området ligge an til å få befolkningsnedgang de neste årene. Analysene som er gjort med Attraktivitetsmodellen viser imidlertid at mange kommuner har hatt en annen utvikling enn forventet. Dette tolker vi som at steder har et handlingsrom for å påvirke egen utvikling i positiv retning, gjennom å bli mer attraktiv for næringsliv og befolkning. Mange av kommunene i det samiske området har potensial til å oppnå befolkningsvekst dersom det greier å bli blant de mest attraktive kommunene.

Innledning – notatets oppbygging

I de første seks kapitlene i dette notatet vil vi beskrive og analysere utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser. For å analysere drivkreftene i utviklingen vil vi bruke Attraktivitetsmodellen. Denne modellen har Telemarksforskning utviklet for å forstå drivkreftene bak den regionale utviklingen. Modellen er designet spesielt for å skille ut strukturelle drivkrefter, det vil si drivkrefter som det enkelte sted ikke kan gjøre noe med, fra det vi definerer som attraktivitet. Steder kan være attraktive for bedrifter eller besøk. Det fører til at stedet får en sterkere vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet enn de strukturelle forholdene tilsier. Steder kan også være attraktive som bosteder, og dermed få en nettoflytting som er høyere enn forventet ut fra stedets arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Summen av stedets attraktivitet med hensyn til bedrift, besøk og bosetting vil utgjøre stedets samlede attraktivitet.

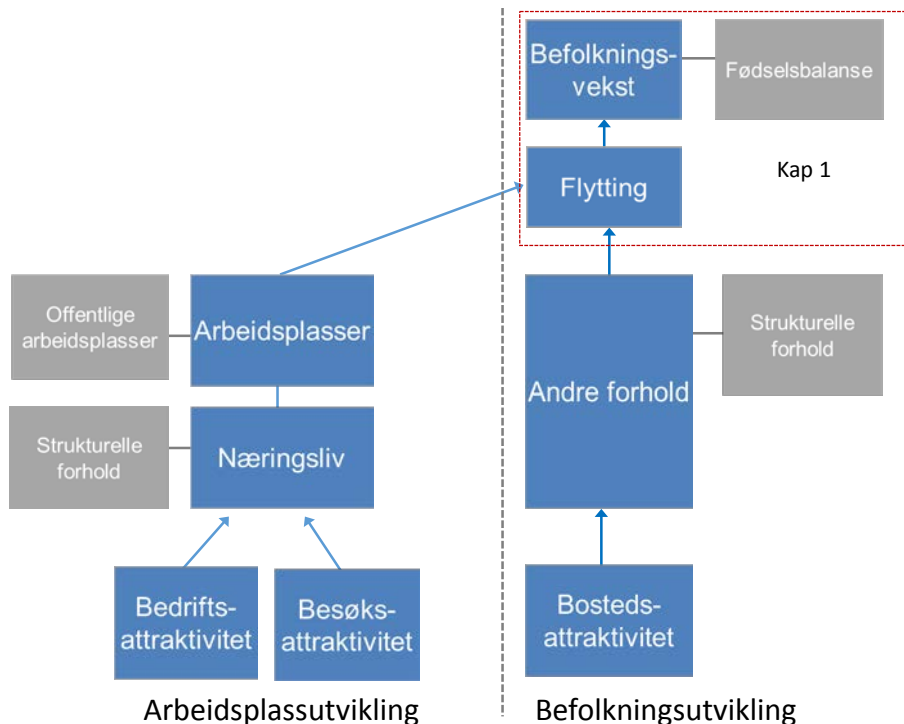
Figur 1: Attraktivitetsmodellen.

Attraktivitetsmodellen er vist skjematisk i figuren over, og vi vil utdype hvordan modellen virker etter hvert i notatet. Notatets struktur vil følge modellen. I kapittel 1 vil vi gi en kort beskrivelse av befolkningsutviklingen. I kapittel 2 vil vi beskrive og analysere arbeidsplassutviklingen, og særlig arbeidsplassutviklingen i næringslivet. I kapittel 3 binder vi samme arbeids- og befolkningsutviklingen, og analyserer nettoflyttingen, de strukturelle flyttefaktorene og bostedsattraktiviteten. Deretter, i kapittel 4, vil vi bruke attraktivitetsmodellen til å vise scenarier for framtidig utvikling av arbeidsplasser og befolkning.

To kapitler som ikke har direkte forbindelse med attraktivitetsanalysen følger etter. Kapittel 5 er viet utdanning. Vi ser på formelt kompetansenivå i befolkning og næringsliv. Til slutt kommer et kapittel om NæringsNM, som viser hvordan næringslivet gjør det med hensyn til nyetableringer, vekst og lønnsomhet.

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er nok den mest sentrale størrelsen i regional utvikling. I dette kapitlet vil vi ganske kort beskrive hvordan befolkningsutviklingen har vært, og hvordan befolkningsendringene er sammensatt av fødselsbalanse og flytting. Vi vil også se på hvordan flyttingen er sammensatt av innenlands flytting og innvandring. Til slutt introduserer vi begrepet relativ flytting, som vi vil bruke i analysene om bostedsattraktivitet i kapittel 4.

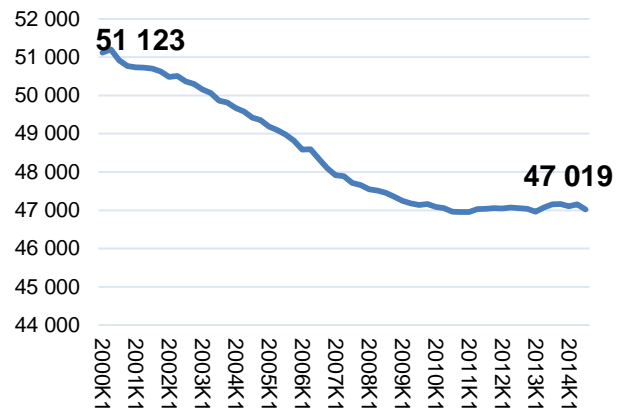
Befolkningsendringer er summen av fødselsbalansen og stedets samlede nettoflytting inkludert netto innvandring. I analysene vil vi nøye oss med å beskrive fødselsbalansen kort. I figuren har såkalt eksogene faktorer fått en grå farge, og fødselsbalansen har blitt definert som eksogen. Det er fordi vi ikke forsøker å forklare eller forstå stedenes fødselsbalanse. Det er ikke vanlig å forsøke å påvirke fødselsbalansen i regionalt utviklingsarbeid, og da er det heller ikke så stor betydning å forstå bakenforliggende årsaker. Vi vet at fødselsbalansen er et resultat av stedets alders- og kjønnsfordeling og fruktbarhet blant stedets kvinner, men vi vil ikke gå nærmere inn på disse faktorene.

I stedet vil vi fokusere på nettoflyttingen. Steder, kommuner og regioner som ønsker å stimulere sin befolkningsvekst fokuserer på å tiltrekke seg innflyttere eller begrense utflyttingen. I begge tilfeller blir nettoflyttingen bedre. Derfor er det flyttingen som det er behov for å forstå. Nettoflyttingen er derfor en sentral komponent i Attraktivitetsmodellen. I dette kapitlet beskrives nettoflyttingen. Senere i notatet, etter at vi har behandlet arbeidsplassveksten og pendlingsmønstrene, vil vi analysere nettoflyttingen med bakgrunn i disse variablene, for å avdekke drivkrefter og forklaringer til at nettoflyttingen varierer fra sted til sted.

1.1.1 Folkemengden

Det samiske området som består av 24 kommuner fra fire fylker, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark, hadde 47 019 innbyggere ved utgangen av tredje kvartal 2014. Det er en nedgang fra 51 123 i 2000.

Nedgangen var ganske jevn fram til rundt 2009. Etter det har nedgangen stoppet opp, og i enkelte perioder har det blitt vekst.

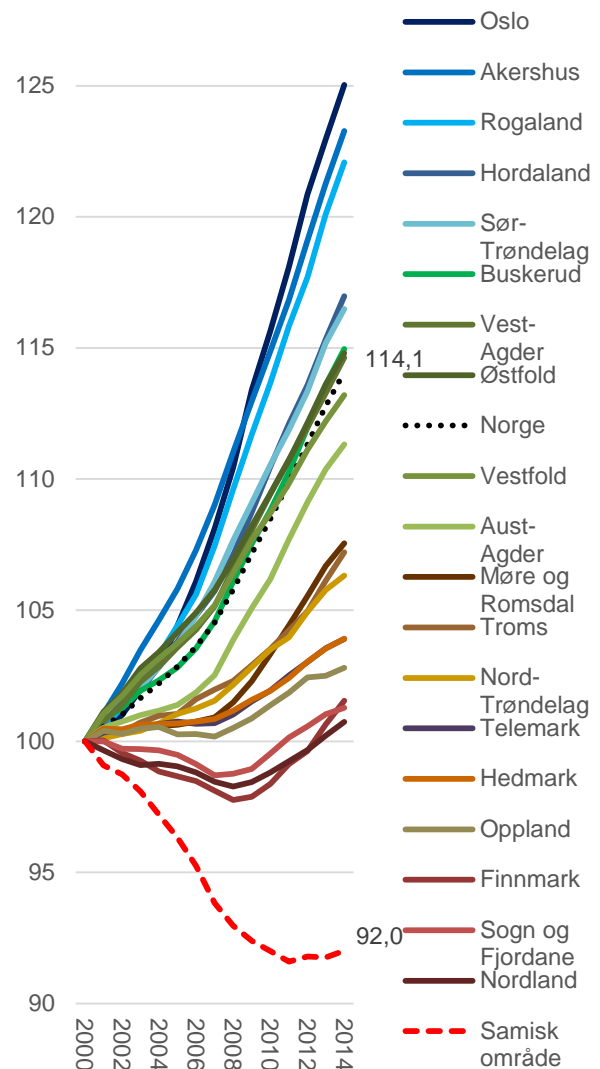
Figur 2: Befolkningen i samisk område fra 31. mars 2000 til 30. september 2014

1.1.2 Indeksert vekst

For å sette befolkningsveksten i perspektiv har vi indeksert befolkningsveksten slik at antall innbyggere i år 2000 = 100 for alle fylkene og det samiske området. Oslo, Akershus og Rogaland har sterkest befolkningsvekst. Hordaland, Sør-Trøndelag, Buskerud, Vest-Agder og Østfold er fylker som har litt sterkere befolkningsvekst enn landet som helhet.

Alle fylker i Norge har hatt befolkningsvekst. Sogn og Fjordane, Finnmark og Nordland hadde befolkningsnedgang fram til 2007. Deretter har befolkningen steget igjen grunnet økt innvandring. Det meste av denne innvandringen er arbeidsinnvandring fra Øst-Europa.

Det samiske området har mistet 8 prosent av sine innbyggere fra 2000 til 2014. Utviklingen i det samiske området har vært stabil de siste fem årene.

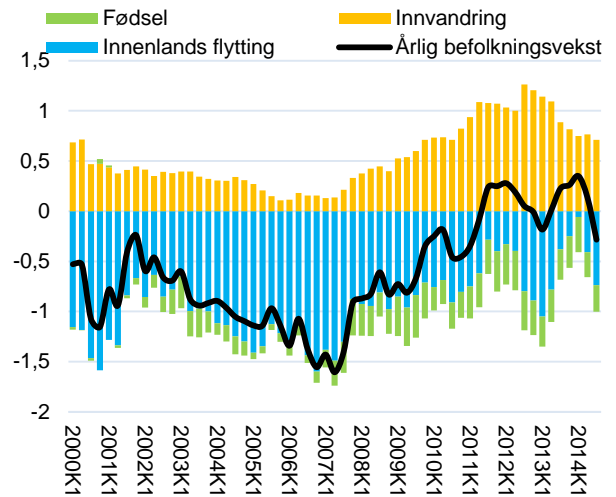

Figur 3: Indeksert befolkningsvekst i fylkene, Norge og samisk område fra 2000 til 2014.

1.1.3 Befolkningsutviklingen dekomponert

Befolkningsutviklingen kan dekomponeres i netto innvandring, fødselsbalanse og innenlands nettoflytting.

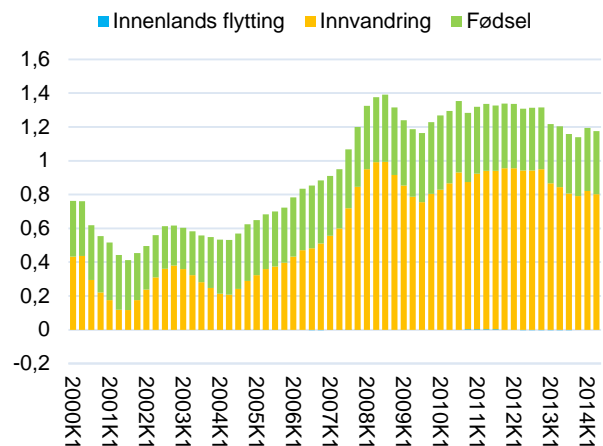
Det samiske området har tapt innflyttere til andre steder i Norge i hele perioden vi har målt for. Fødselsbalansen er negativ, og bidrar også negativt til befolkningsutviklingen. Nettoinnvandringen er positiv, og den steg mellom 2007 og 2013. I 2014 har nettoinnvandringen avtatt noe. Nettoinnvandringen bidro til en befolkningsvekst i 2011 og 2013. I alle andre år har det vært negativ årlig befolkningsvekst i det samiske området.

Figur 4: Årlige, prosentvise befolkningsendringer målt hvert kvartal i samisk område, dekomponert i fødselsbalanse, innenlands flytting og innvandring.

1.1.4 Befolkningsutviklingen i Norge

Norge har hatt en høy befolkningsvekst de siste årene på grunn av høy nettoinnvandring. Norges utvikling vises i figur 5 til høyre. Fødselsbalansen har også vært positiv i Norge i hele perioden det måles for. Det er innvandringen som bidrar mest til befolkningsvekst på landsbasis.

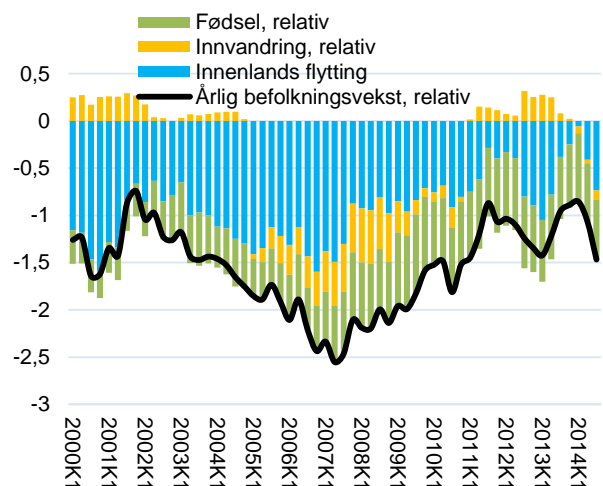

Figur 5: Årlige, prosentvise befolkningsendringer Norge, dekomponert i fødselsbalanse og innvandring.

1.1.5 Relativ utvikling

I figur 6 ser vi utviklingen i det samiske området fratrukket utviklingen på landsbasis. Vi kaller dette for relativ utvikling. Vi sammenlikner utviklingen i det samiske området med utviklingen nasjonalt, for å se på hvordan utviklingen i det samiske området avviker fra landsgjennomsnittet. På grunn av høy innvandring nasjonalt har alle steder i Norge kunnet forvente befolkningsvekst. Denne effekten ønsker vi å nulle ut når vi sammenlikner steder i Norge.

I 2012, 2013 og på begynnelsen av 2000-tallet var nettoinnvandringen i det samiske området høyere enn nettoinnvandringen på landsbasis. I alle andre perioder har nettoflyttingen vært like høy som på landsbasis eller lavere.

Figur 6: Befolkningsutviklingen i samisk område relativt til utviklingen på landsbasis.

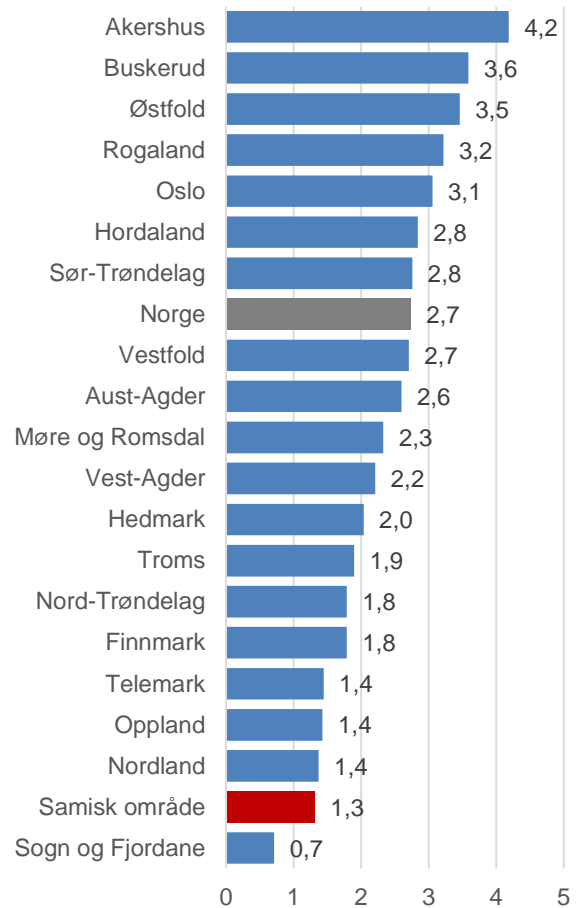
1.1.6 Relativ flytting

På de forrige sidene så vi hvordan utviklingen i det samiske området er dekomponert i innenlands flytting, innvandring og fødselsbalanse. I regional utvikling er vi spesielt opptatt av flyttingen. Fødselsbalansen er det stort sett ikke noe å gjøre med, mens vellykkede vekstfremmende tiltak vil komme til syne i flyttebalansen.

Vi er derfor spesielt opptatt av det vi kaller for relativ flytting. Relativ flytting er nettoflytting til kommunen fratrukket nettoinnvandringen på landsbasis.

Figur 7 viser nettoflyttingen til fylkene, landet som helhet og det samiske området for den siste treårsperioden. Norge har en netto innvandring på 2,7 prosent i denne perioden. Sju fylker har hatt en netto innflytting høyere enn dette. Alle fylkene har hatt netto innflytting, når innvandringen regnes med.

Nettoflyttingen til det samiske området har tilsvart 1,3 prosent av sysselsettingen. Nettoflyttingen er høyere enn i Sogn og Fjordane. Siden nettoflyttingen til det samiske området har vært lavere enn nettoflyttingen nasjonalt, har det samiske området hatt negativ relativ flytting.

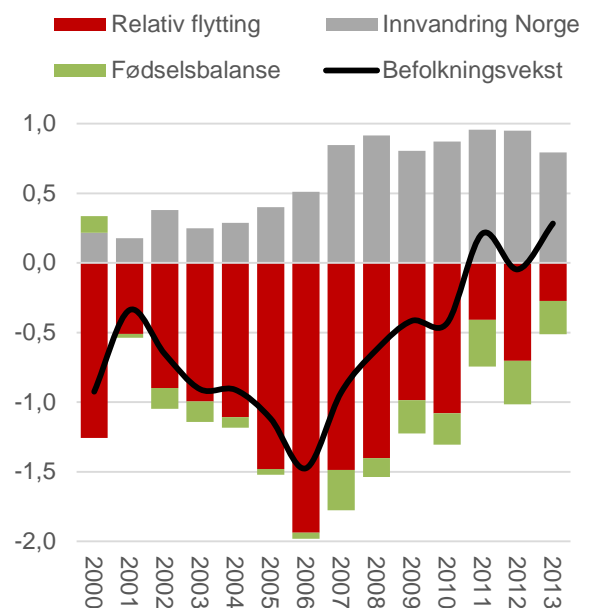
Figur 7: Nettoflytting i fylkene og samisk område fra 2010 til 2013.

1.1.7 Relativ flytting i det samiske området over tid

Den årlige befolkningsutviklingen i det samiske området er vist i figur 8. Befolkningsutviklingen er nå dekomponert i fødselsbalanse, forventet nettoflytting grunnet nettoinnvandring på landsbasis og relativ flytting.

I alle årene vi har målt for har den relative flyttingen vært negativ. Den har blitt bedre de siste årene.

Dersom det skal bli befolkningsvekst i det samiske området må enten fødselsbalansen bedres eller den relative flyttingen forbedres.

Figur 8: Den årlige prosentvise befolkningsveksten i samisk område dekomponert i fødselsbalanse, innvandring til Norge og relativ flytting.

1.1.8 Nettoflytting i kommunene

Det er stor variasjon i nettoflyttingen i kommunene i det samiske området.

Gamvik har i den siste treårsperioden hatt en nettoflytting som tilsvarer 12 prosent av folketallet. Ingen kommune i landet har hatt høyere nettoflytting den siste treårsperioden. Nettoflyttingen er mye høyere enn nettoinnvandringen på landsbasis. Gamvik har derfor hatt positiv relativ flytting de siste tre årene.

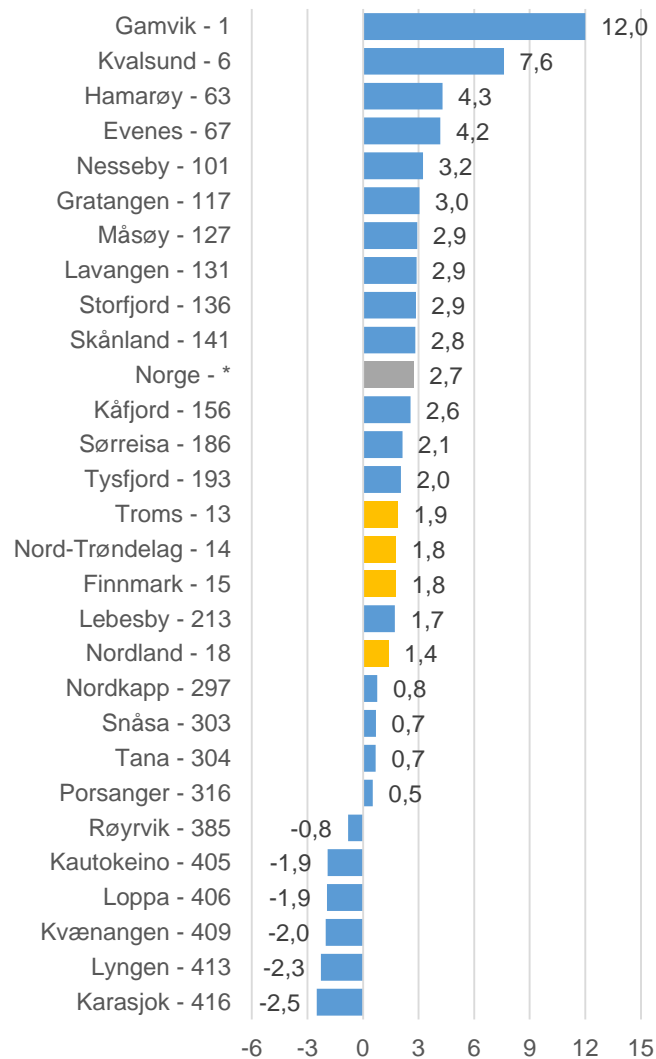
Også Kvalsund har hatt høy nettoflytting de siste tre årene. Nettoflyttingen har tilsvart 7,6 prosent av folketallet. Bare fem kommuner i Norge, hvorav Gamvik er en av dem, har hatt høyere nettoflytting.

Både Gamvik og Kvalsund er små kommuner, med i overkant av 1 000 innbyggere hver. Små endringer i flyttemønstrene vil derfor gi store prosentvise utslag.

I andre enden av skalaen finner vi Lyngen og Karasjok. Disse kommunene har hatt negativ nettoflytting den siste treårsperioden til tross for at Norge har hatt høy nettoinnvandring nasjonalt.

Seks kommuner i det samiske området har hatt negativ nettoflytting den siste treårsperioden.

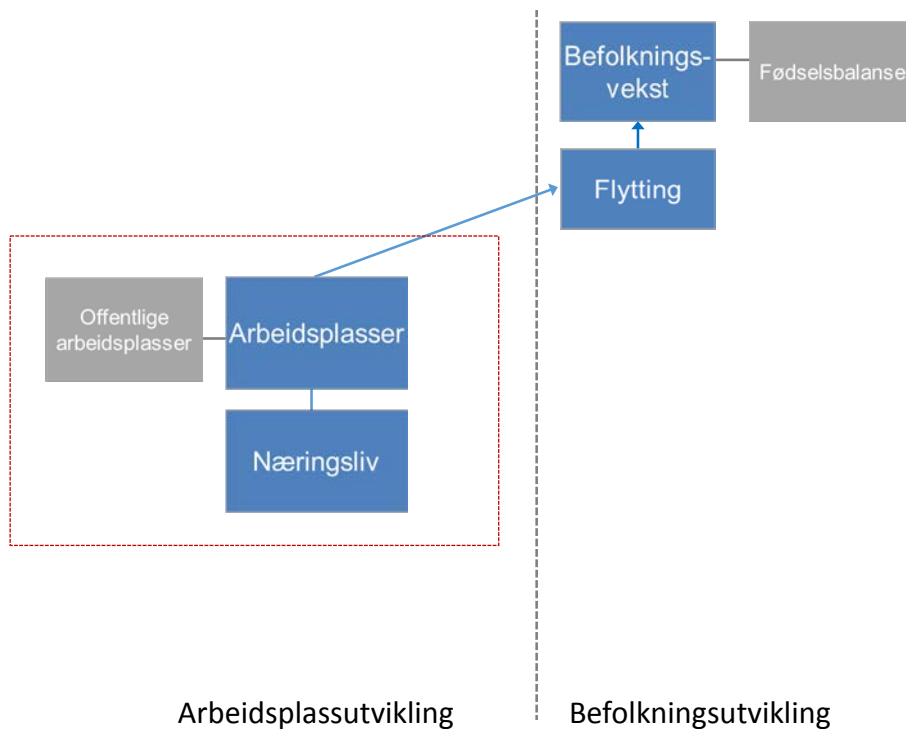
Ti av kommunene i det samiske området har hatt positiv relativ flytting, dvs. nettoflytting høyere enn nettoflyttingen nasjonalt, den siste treårsperioden.

Figur 9: Nettoflytting i prosent av folketallet i kommunene og fylkene i samisk område og Norge, fra 2010 – 2013, rangering blant landets 84 regioner. Fylket er rangert blant landets 19 fylker.

2. Arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive og analysere utviklingen av antall arbeidsplasser. Arbeidsplassutviklingen er sammen med befolkningsutviklingen de to sentrale størrelsene som vi må beskrive, analysere og forstå i den regionale utviklingen. Vi vil starte med en beskrivelse av utviklingen av antall arbeidsplasser samlet, og sektorvis. Deretter ser vi nærmere på hvordan de enkelte delene av næringslivet har utviklet seg. Til slutt analyserer vi utviklingen i de enkelte delene av næringslivet for å finne ut hvor mye som kan forklares av strukturelle forhold og hvor stor del av utviklingen som synes å komme fra spesielle forhold i regionen.

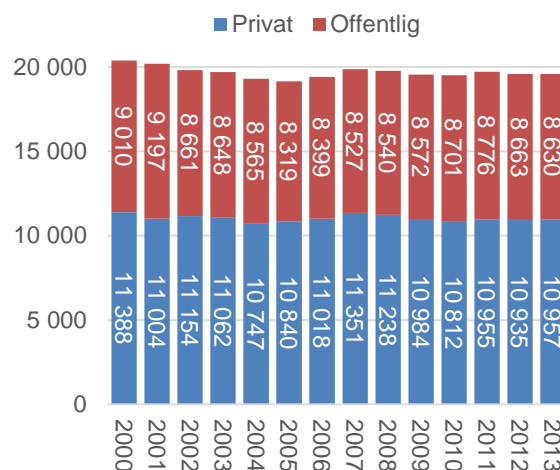
Figur 10: Attraktivitetsmodellen – de delene av attraktivitetsmodellen som beskriver befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen.

Vi skal starte med å beskrive den samlede arbeidsplassutviklingen, for deretter å se på hvordan utviklingen er i privat og offentlig sektor.

2.1.1 Antall arbeidsplasser i det samiske området

Det er forholdsvis mange arbeidsplasser i offentlig sektor i det samiske området. 44 prosent av arbeidsplassene er i offentlig sektor. På landsbasis utgjør offentlig sektor 30 prosent av arbeidsplassene.

Det var 8 630 arbeidsplasser i offentlig sektor i 2013, og 10 957 i privat sektor.

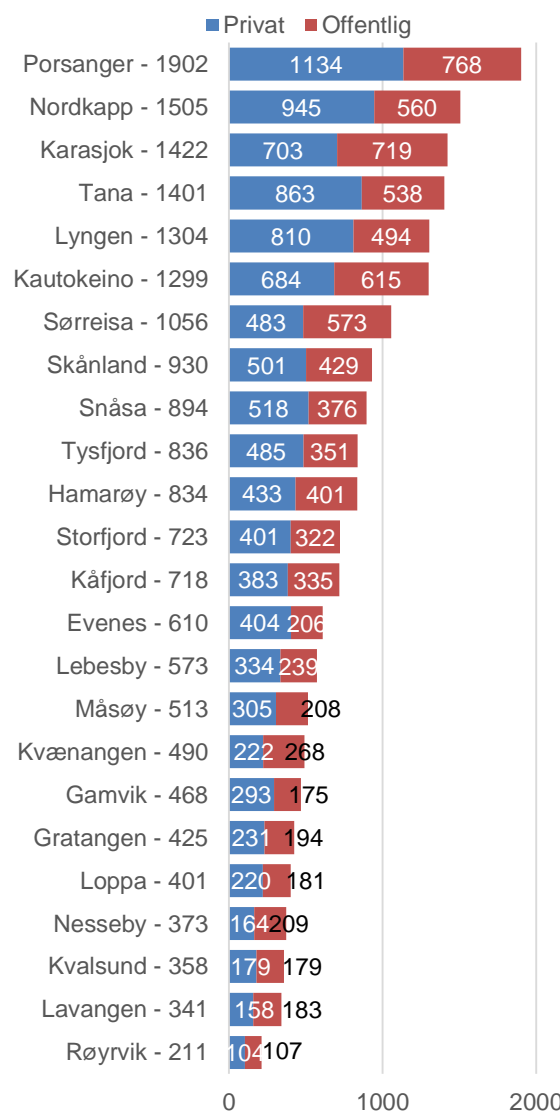
Figur 11: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i samisk område fra 2000 til 2013.

2.1.2 Antall arbeidsplasser i kommunene

Porsanger har flest arbeidsplasser. Av 1 902 arbeidsplasser er 1 134 i privat sektor og 768 i offentlig sektor.

Videre har Nordkapp, Karasjok, Tana, Lyngen og Kautokeino godt over 1 000 arbeidsplasser hver.

Åtte av kommunene i det samiske området har mindre enn 500 arbeidsplasser. Røyrvik har færrest antall arbeidsplasser.

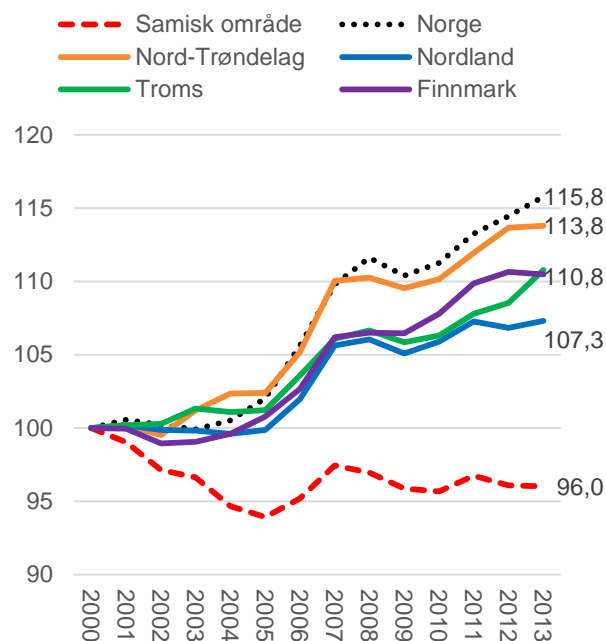
Figur 12: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i kommunene i samisk område i 2013. Totalt antall arbeidsplasser er angitt ved siden av kommunenavnet til høyre.

2.1.3 Vekst i antall arbeidsplasser

Fra 2000 til 2014 har Norge hatt en vekst i antall arbeidsplasser på 15,8 prosent. Nord-Trøndelag har hatt en arbeidsplassvekst som har vært litt under, men nesten lik arbeidsplassveksten nasjonalt.

De øvrige fylkene i det samiske området har hatt arbeidsplassvekst, men den har vært lavere enn veksten nasjonalt.

Det samiske området har mistet 4 prosent av arbeidsplassene siden 2000.

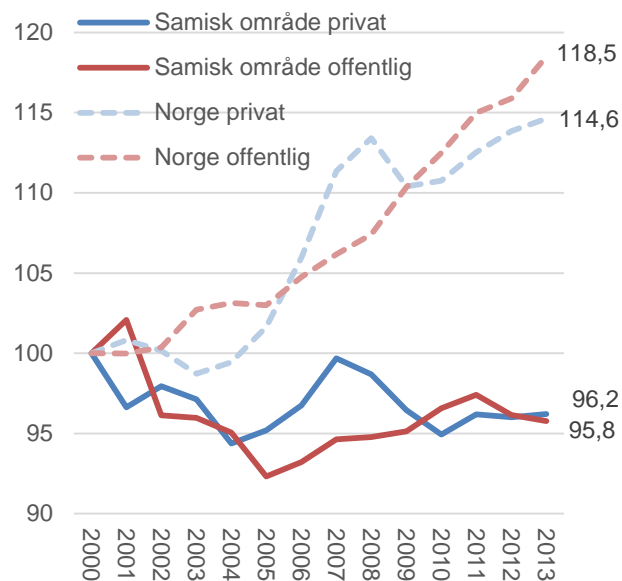

Figur 13: Indeksert arbeidsplassvekst, alle sektorer, i samisk område, Norge og fylkene i samisk område.

2.1.4 Vekst i offentlig og privat sektor

Både offentlig og privat sektor i det samiske området har hatt en arbeidsplassnedgang på rundt 4 prosent i perioden mellom 2000 og 2013.

På landsbasis har offentlig sektor økt mest. Antall arbeidsplasser i offentlig sektor har økt med 18,5 prosent, mens privat sektor har økt med 14,6 prosent.

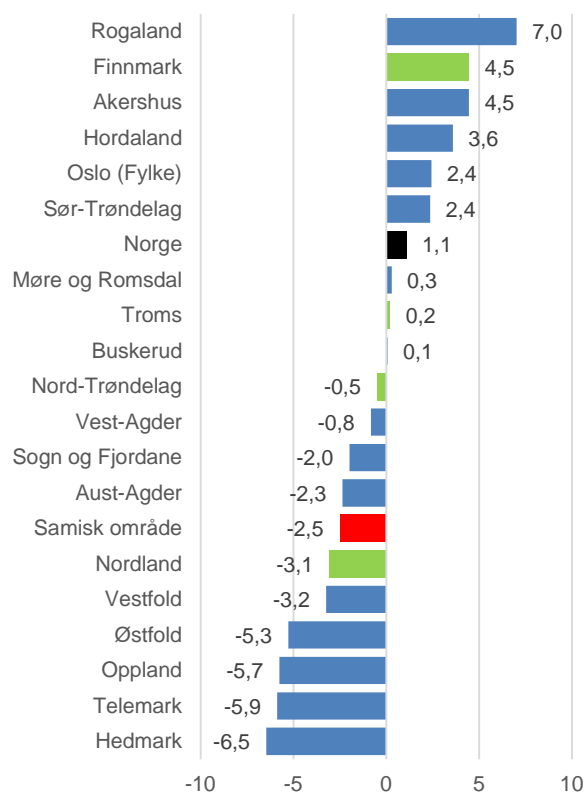
Figur 14: Indeksert arbeidsplassvekst i offentlig og privat sektor i samisk område Norge, fra 2000 til 2013.

2.1.5 Vekst i privat sektor i fylkene etter finanskrisen

Nesten alle steder i Norge hadde høy arbeidsplassvekst i perioden før finanskrisen. Etter finanskrisen har veksten vært svært ujevnt fordelt mellom fylkene. På landsbasis har veksten bare vært på 1,1 prosent. Rogaland har hatt en kraftig vekst. Det er i dag 7 prosent flere arbeidsplasser i privat sektor i Rogaland enn før finanskrisen. Fylker på det sentrale Østlandet, som Østfold, Oppland, Telemark og Hedmark, har tappt mange arbeidsplasser i privat sektor etter finanskrisen.

Finnmark har hatt en god utvikling, og rangerer som nummer to blant fylkene. Troms og Nord-Trøndelag har omtrent like mange arbeidsplasser i privat sektor i dag som før finanskrisen. Nordland har tappt mange arbeidsplasser.

I det samiske området har nedgangen vært på 2,5 prosent. Seks fylker har hatt en dårligere utvikling.

Figur 15: Arbeidsplassvekst i privat sektor i samisk område, fylkene og Norge, 2008-2013.

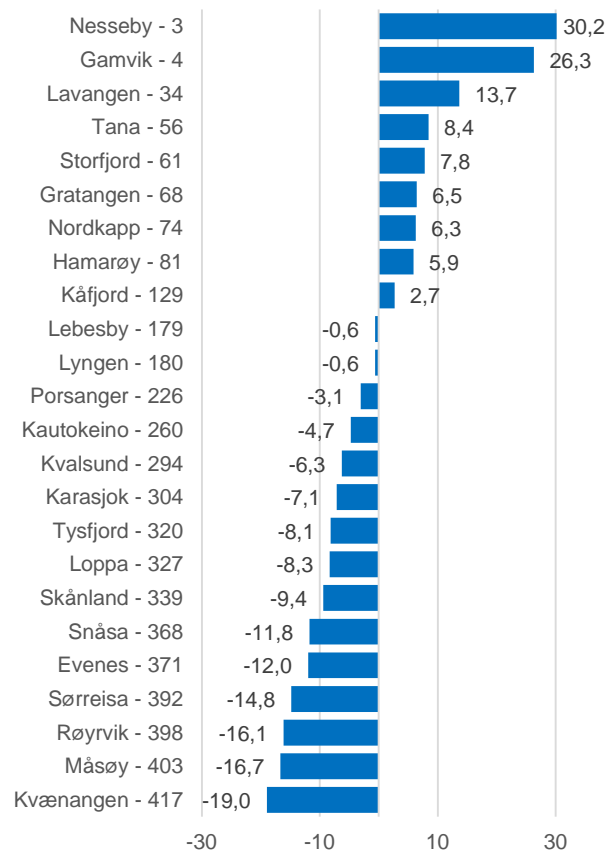
2.1.6 Vekst i privat sektor i kommunene etter finanskrisen

Også blant kommunene i det samiske området har det vært store variasjoner i veksten i antall arbeidsplasser i privat sektor etter finanskrisen.

Nesseby og Gamvik har hatt høy vekst. I Nesseby har antall arbeidsplasser økt med hele 30,2 prosent. Bare to kommuner i landet har hatt høyere vekst. Gamviks vekst rangeres som nummer 4 blant de 428 kommunene, dvs. veldig høyt.

Også Lavangen har hatt høy vekst.

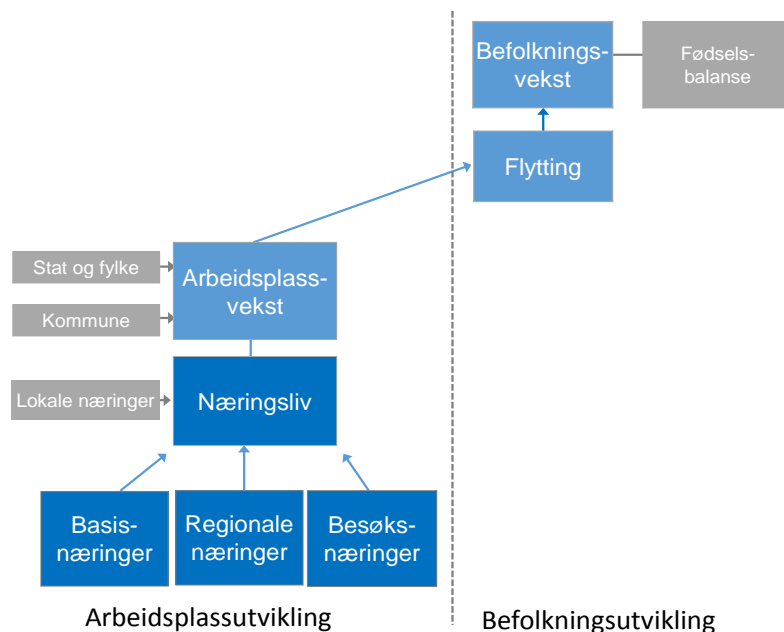
Mange kommuner har mistet arbeidsplasser i privat sektor etter finanskrisen. Verst har det vært for Kvænanen, som har mistet 19 prosent av arbeidsplassene. Bare 11 kommuner i Norge har tappt flere arbeidsplasser.

Figur 16: Vekst i antall ansatte i næringslivet fra 2008 til 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.2 Næringstyper

Vi har nå beskrevet utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet. Det er utviklingen i næringslivet vi ønsker å analysere og forstå. Det er fordi det først og fremst er næringsutviklingen som er i fokus når en ønsker å stimulere til vekst.

Figur 17: Attraktivitetsmodellen. Privat sektor deles inn i fire næringstyper: Lokale næringer, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer.

Det finnes mange forskjellige bransjeinndelinger¹. For vårt formål har vi delt næringslivet inn i fire strategiske næringstyper.

Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig utenfor stedet der produksjonen foregår. Primærnæringer, som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringene. Samtidig er det en del tjenesteproduksjon som også defineres som basisnæringer. Dette er tjenester som IT, telekom og teknologiske tjenester. Basisnæringene regnes ofte som «motoren» i økonomien. Det er ut ifra basisnæringene mye annen næringsvirksomhet blir skapt.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringene inkluderer all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester. Stedets egne innbyggere og besøkende er kunder hos besøksnæringene.

De *regionale* næringene består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og befolkningen som kunder, og som hovedsakelig retter seg mot et regionalt marked. Det er bransjer som bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av de regionale næringene i byer og sentra. Det er en sammensatt næringstype, og vi antar at det er ulike drivere for vekst i de regionale næringene.

Lokale næringer er næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen, og som i stor grad substituerer tjenester fra offentlig sektor. Dette er tjenester som barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon. De lokale næringene er som regel substitutter for offentlige tjenester. I analysene framover vil vi derfor slå kommunal sektor og lokale næringer sammen. Siden de lokale næringene regnes som eksogene, har de fått en grå farge i figuren.

2.2.1 Bransjer

I tabellen under ser vi hvilke bransjer som inngår i de strategiske næringstypene, og vi ser antall arbeidsplasser i hver bransje. Det er denne utviklingen i antall ansatte i disse bransjene og næringstypene som til sammen utgjør hele næringslivet og som vi ønsker å analysere og forstå.

Cellene er fargekodet på en skala fra mørkeblå til mørkerød. Cellen med høyest antall er mørkeblå, mens cellen med lavest antall er mørkerød.

Tabell 1: Antall arbeidsplasser i de ulike bransjene i privat sektor i samisk område.

Næring	SubNæring	Bransje	2000	2005	2008	2011	2012	2013
Basis	Industri	Anna industri	498	475	447	411	409	372
		Næringsmidler	798	591	543	503	642	615
		Olje og gass utvinning						
		Prosessindustri	222	193	209	203	203	269
		Verkstedindustri	207	176	221	256	286	264
	Natur	Fisk	1 191	931	933	845	848	809
		Gruve	90	96	105	134	129	59
		Landbruk	1 246	1 221	1 227	1 077	1 046	1 043
	Tekn tjenester	Olje og gass		1	1	1		
		Teknisk/vitenskap	42	96	86	122	95	88
Tele og IKT		23	60	35	36	45	53	
Besøk		Aktivitet	348	350	411	425	407	386
		Handel	1 615	1 631	1 676	1 695	1 577	1 552
		Overnatting	435	298	310	333	324	347
		Servering	215	241	200	177	178	210
Lokal		Lokal	547	576	638	747	687	739
Regional		Agentur og Engros	174	225	234	208	158	153
		Bygg og anlegg	959	957	1 098	1 075	1 069	1 104
		Diverse	903	1 088	1 052	950	969	953
		Finans, eiendom, utleie	291	255	274	254	260	247
		Forr. tjenesteyting	237	240	410	378	368	406
		Transport	1 176	1 012	1 019	981	1 037	1 089
		Utleie av arbeidskraft	171	127	109	144	198	199
Totalsum			11 388	10 840	11 238	10 955	10 935	10 957

Basisnæringene deles inn i tre ulike sub-næringer: industri, natur og teknologiske tjenester. Det er mange arbeidsplasser innen anna industri og næringsmiddelindustri i det samiske området, men få innen prosess- og verkstedindustri. Landbruket og fisket er bransjene innen de naturbaserte næringene som er størst. Det er kun noen få arbeidsplasser innen gruvedrift. Det er få arbeidsplasser innen teknologiske tjenester.

Besøksnæringene deles inn i aktivitet, handel, overnatting og servering. Handelen er uten tvil størst, det er også den største av alle bransjene i privat sektor.

De regionale næringene er en sammensatt næringstype som inkluderer fysisk tunge yrker som bygg og anlegg og transport, og kontoryrker som bankvesen, forretningsmessig tjenesteyting og eiendomsmeistring. De regionale næringene inkluderer også en diverse-kategori. I diverse-kategorien inngår bl.a. arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, frivillige organisasjoner og trafikkskoler. De regionale næringene er den største næringstypen, og de er ofte bredt representert i form av at de fleste steder har et visst antall arbeidsplasser i alle bransjene. Dette gjelder også for det samiske området. Bygg- og anlegg- og transportbransjen er de største bransjene innen de regionale næringene i det samiske området.

2.2.2 Næringstyper – antall arbeidsplasser

Den øverste figuren viser antall arbeidsplasser i offentlig sektor og i de ulike næringstypene i privat sektor i det samiske området i 2013. Den midterste figuren viser det samme, men vi har inkludert et kakestykke som viser nettoutpendlingen. Hele kakestykket viser dermed samlet sysselsetting i området. Den nederste figuren viser antall arbeidsplasser i landet som helhet.

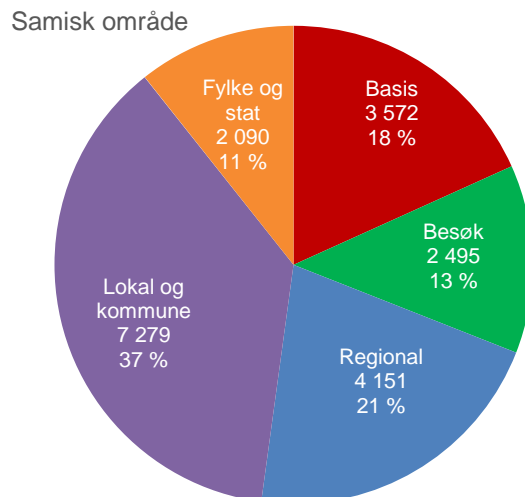
Kommunal sektor/lokale næringer er den største næringstypen i det samiske området. Det var 7 279 arbeidsplasser i denne sektoren i 2013. Det tilsvarer 37 prosent av arbeidsplassene, en andel som er mye høyere enn andelen denne sektoren utgjør på landsbasis.

De regionale næringene er forholdsvis små i det samiske området. Det var 4 151 arbeidsplasser i denne næringstypen i 2013. Det tilsvarer 21 prosent av arbeidsplassene, en andel som er lav sammenliknet med andelen nasjonalt. På landsbasis utgjør de regionale næringene nesten en tredel av arbeidsplassene.

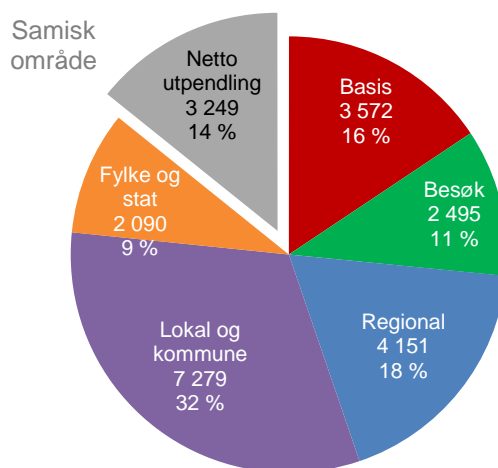
Basisnæringene og besøksnæringene er omtrent like store i det samiske området som i landet som helhet.

2.2.3 Sysselsetting

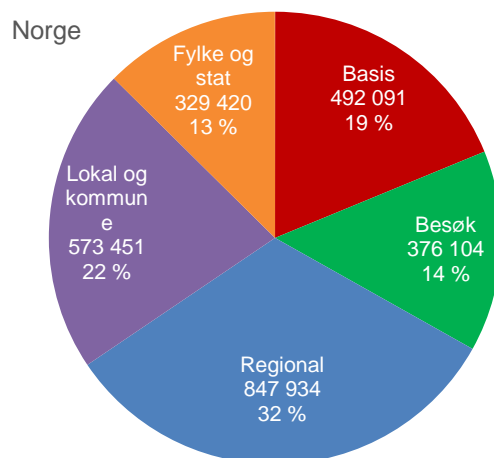
Det samiske området er et netto utpendlingsområde. Det betyr at det er flere som pendler ut enn inn. Antall sysselsatte i området er høyere enn antall arbeidsplasser. Nettoutpendlingen tilsvarer 14 prosent av den samlede sysselsettingen.

Figur 18: Antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i offentlig sektor i samisk område i 2013.

Figur 19: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i samisk område samt netto utpendling, i 2013. Hele kaken viser samlet sysselsetting.

Figur 20: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Norge i 2013. På landsbasis er antall arbeidsplasser lik sysselsettingen.

2.2.4 Indeksert arbeidsplassvekst

Vi så status quo på forrige side. På denne siden ser vi hvordan utviklingen har vært fra 2000 til i dag.

Det er omtrent like mange arbeidsplasser i kommunal sektor/lokale næringer i det samiske området i dag som i 2000.

De regionale næringene har vokst med 6,1 prosent. På landsbasis har veksten vært på 19,3 prosent.

De øvrige næringstypene og sektorene har hatt arbeidsplassnedgang.

Det har gått verst med basisnæringene, som har mistet 17,3 prosent av arbeidsplassene sine fra 2000 til i dag. Også fylkeskommunal og statlig sektor har mistet mange arbeidsplasser, til tross for vekst etter 2006.

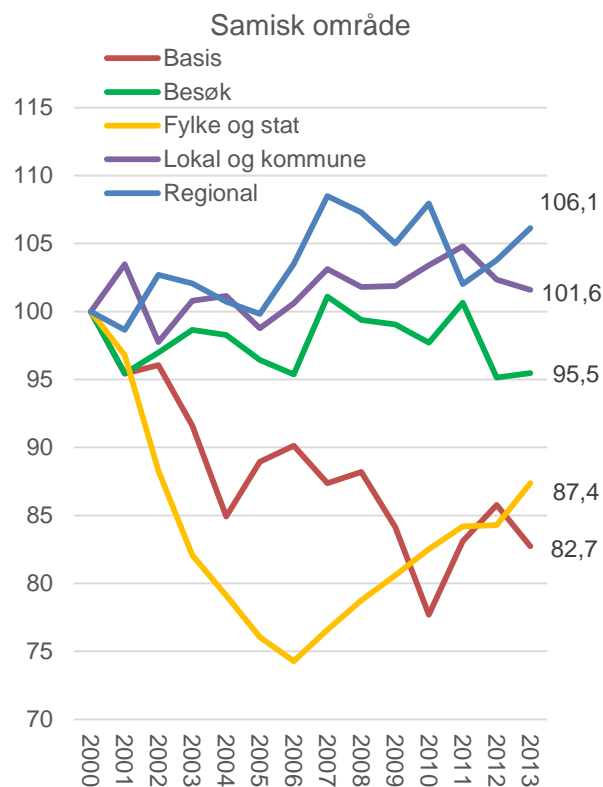
Besøksnæringene har hatt en ganske jevn utvikling, men det er færre arbeidsplasser i dag enn i 2000.

2.2.5 Arbeidsplassvekst i Norge

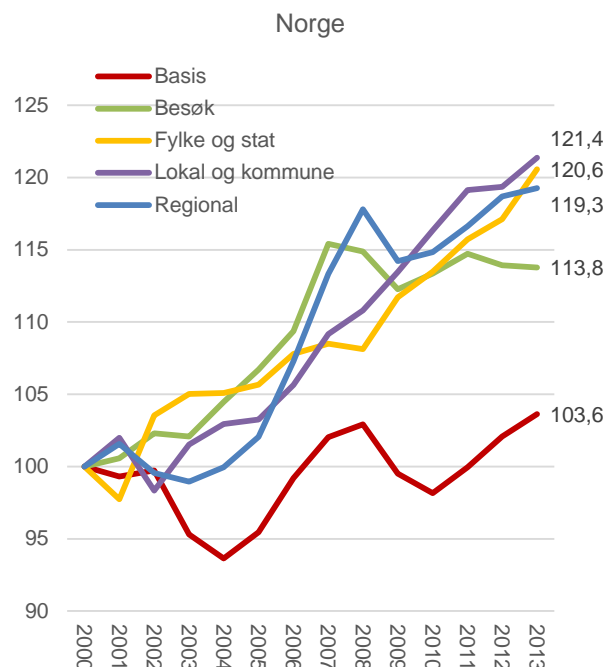
Vi så tidligere at antall arbeidsplasser i Norge har økt med 15,8 prosent fra 2000 til 2014. Denne veksten har fordelt seg ujevnt på de ulike sektorene.

Offentlig sektor har økt mest. Innenfor privat sektor er det de regionale næringene som har økt mest, etterfulgt av besøksnæringene.

Basisnæringene har svunget mest og hatt lavest vekst.

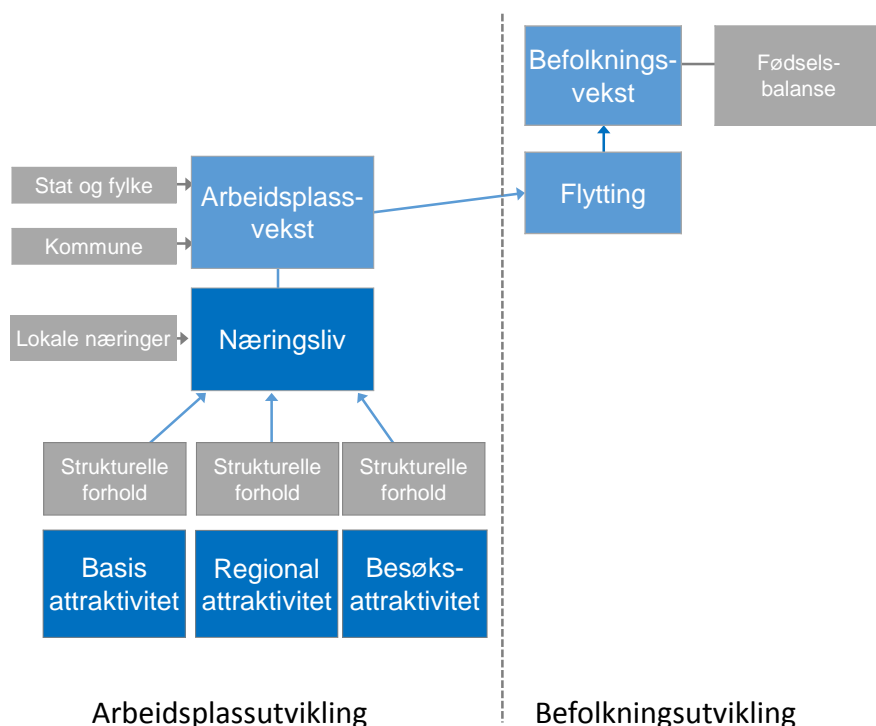
Figur 21: Indeksert arbeidsplassutvikling i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i samisk område fra 2000 til 2013.

Figur 22: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Norge fra 2000 til 2013.

2.3 Strukturelle forhold og attraktivitet

Vi har nå beskrevet utviklingen i de enkelte strategiske næringstypene. Det neste spørsmålet er hvorfor utviklingen har vært slik. Kan vi avdekke de viktigste drivkreftene bak den faktiske utviklingen?

Figur 23: Attraktivitetsmodellen. Den delen av modellen som omhandler arbeidsplassutvikling. Næringslivet inndeles i næringstyper. Veksten i næringstypene skyldes strukturelle forhold eller attraktivitet.

Vi vil i resten av dette kapittelet analysere hvor mye av utviklingen i de tre næringstypene som kan forklares av strukturelle forhold, og hvor mye som har sin forklaring i interne forhold. Strukturelle forhold er forhold som ikke kan påvirkes i særlig grad i regionen, men som har en signifikant påvirkning på næringslivets utvikling. Hvis utviklingen kan forklares fullt ut av de strukturelle forholdene, betyr det at utviklingen er «som normalt» i regionen. Det vil si at næringslivet utvikler seg som statistisk forventet ut fra forutsetningene. Dersom utviklingen avviker fra det statistisk normale, tyder det på at det har skjedd noe spesielt i regionen som ikke skyldes ytre forhold. Dersom en har et spesielt godt og effektivt næringsarbeid i regionen, vil det kunne føre til at utviklingen blir bedre enn de strukturelle forutsetningene tilsier. Da vil målingene vise at attraktiviteten er høy. Høy attraktivitet kan også skyldes at de største bedriftene har vært spesielt dyktige. Og så kan det være spesielle forhold i regionen som har hatt betydning, men som ikke fanges opp i de statistiske analysene. Attraktivitetsanalysene vil derfor gi en pekepinn, men må tolkes med varsomhet, og helst på bakgrunn av lokal kjennskap til utviklingen på stedet.

2.4 Bransjestruktur

Bransjestrukturen er et forhold som har stor betydning for utviklingen, og da spesielt i basisnæringene. Det er fordi basisnæringene er svært ujevnt fordelt mellom regioner, og fordi utviklingen i den enkelte bransjen i basisnæringene svinger sterkt.

Hvilke bransjer har det samiske området mye av, relativt til landet som helhet? For å få fram dette bruker vi lokaliseringskvotienter (LQ). LQ for en bransje beregnes gjennom å ta andelen av antall arbeidsplasser i bransjen i forhold til sysselsettingen på stedet, og dele på tilsvarende andel på landsbasis. Hvis tallet er større enn 1, betyr det at der er relativt mye av denne bransjen på stedet. Er tallet mindre enn 1, betyr det at det er lite av denne bransjen. Dersom LQ er lik 1, betyr det at andelen arbeidsplasser på stedet er like høyt som i landet som helhet.

Det er 6,3 ganger flere sysselsatte innen fiske i det samiske området enn det er i landet som helhet. Av den nederste figuren ser vi at fisket er en bransje som har mistet over 20 prosent av arbeidsplassene sine på landsbasis i de siste tretten årene. Det er vanskelig for et sted med mye næringsliv i nedgangsbransjer å oppnå vekst.

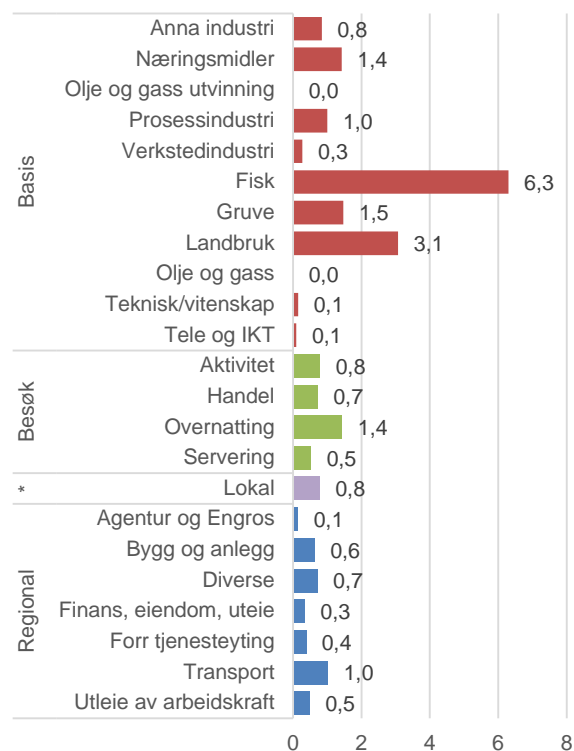
Det er tre ganger flere sysselsatte innen landbruket i det samiske området sammenliknet med andelen nasjonalt. Landbruket har også tapt mange arbeidsplasser på landsbasis siden 2000.

Næringsmiddelindustrien og gruvedrift er også relativt store bransjer i det samiske området. Det er relativt få arbeidsplasser i vekstbransjer som tekniske og vitenskapelige tjenester og tele/IKT.

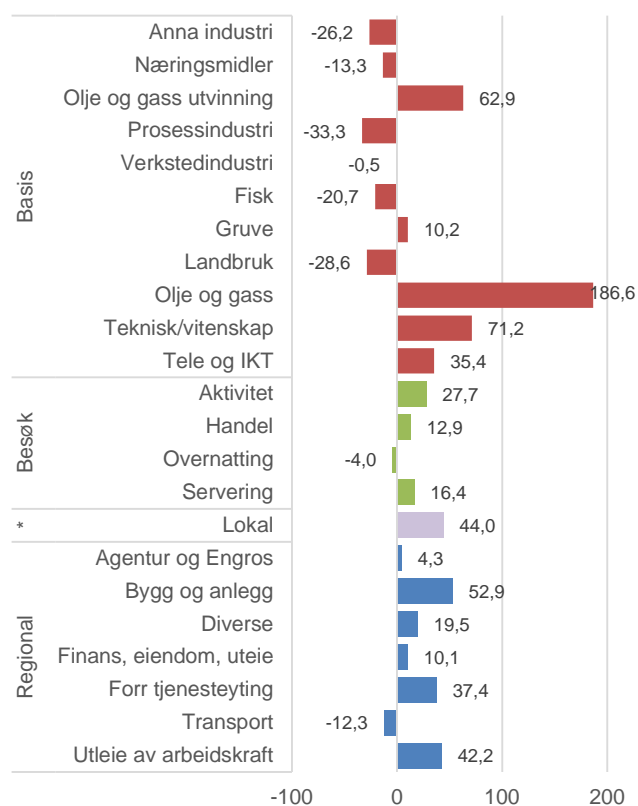
Overnattingsbransjen er relativt stor i det samiske området, mens de øvrige bransjene i besøksnæringene er relativt små.

Innen de regionale næringene er transportbransjen like stor som på landsbasis. De øvrige bransjene har relativt få arbeidsplasser i det samiske området.

Vi har sett at det samiske området har relativt mye næringsliv i nedgangsbransjer og relativt lite i vekstbransjer. Dette er et strukturelt forhold som vi må ta hensyn til når vi vil analysere næringsutviklingen.

Figur 24: Lokaliseringskvotienter for de ulike bransjene i privat sektor i samisk område, 2013.

Figur 25: Arbeidsplassvekst i de ulike bransjene i Norge i perioden 2000 - 2013.

2.5 Basisnæringer, strukturelle forhold og attraktivitet

Basisnæringene betyr mye for den regionale utviklingen. Basisnæringene skaffer inntekter til regionen gjennom å selge varer og tjenester ut av regionen. Basisnæringene er også mest utsatt for konjunkturer og konkurranse. Samtidig har basisnæringene et stort potensiale gjennom at de leverer varer på et nasjonalt og internasjonalt marked, og er ikke begrenset av etterspørsel i egen region.

Tabellen under viser antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i det samiske området i 2000 og 2013. Tabellen viser endring i absolutte tall, prosentvis endring og vekstimpuls. Vekstimpulsen er endringen målt som andel av samlet sysselsetting, og er sammenliknet med vekstimpulsen nasjonalt. Begrepet vekstimpuls er ikke like intuitivt som arbeidsplassvekst, men den sier mer om hvordan veksten har bidratt til vekst i samlet sysselsetting enn det arbeidsplassveksten alene gjør.

Tabell 2: Antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i samisk område i 2000 og 2013. Absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls i samisk område og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis.

	SubNæring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Basis	Industri	Anna industri	498	372	-126	-25,3	-0,5	-0,8
		Næringsmidler	798	615	-183	-22,9	-0,8	-0,3
		Olje og gass utvinning			0		0,0	0,4
		Prosessindustri	222	269	47	21,2	0,2	-0,7
		Verkstedindustri	207	264	57	27,5	0,2	0,0
	Natur	Fisk	1 191	809	-382	-32,1	-1,6	-0,2
		Gruve	90	59	-31	-34,4	-0,1	0,0
		Landbruk	1 246	1 043	-203	-16,3	-0,9	-0,7
	Tekn tjenester	Olje og gass			0		0,0	1,0
		Teknisk/vitenskap	42	88	46	109,5	0,2	1,3
		Tele og IKT	23	53	30	130,4	0,1	0,7
		Totalsum	4 317	3 572	-745	-17,3	-3,2	0,8
		Sysselsatte	23 564	22 836	-728	-3,1		

Nedgangen på 745 arbeidsplasser i basisnæringene i det samiske området fordeler seg ulikt på de ulike bransjene. Nedgangen i antall arbeidsplasser i fisket står for halvparten av den generelle nedgangen i basisnæringene. Fisket har mistet 382 arbeidsplasser fra 2000 til 2013. Det tilsvarer 1,6 prosent av den samlede sysselsettingen.

Anna industri og næringsmiddelindustrien har mistet mange arbeidsplasser. Det har også vært tilfellet i landet som helhet. Til forskjell fra landet som helhet har prosessindustrien i det samiske området vokst. Veksten har vært på 47 arbeidsplasser, og det tilsvarer 0,2 prosent av den samlede sysselsettingen. På landsbasis har tapet tilsvart 0,7 prosent av sysselsettingen.

Veksten i de teknologiske tjenestene har vært svak sammenliknet med veksten nasjonalt, og den har ikke ennå kunnet kompensere for nedgangen i fisket, landbruket og industrien.

Samlet sett har nedgangen i basisnæringene tilsvart 3,2 prosent av sysselsettingen.

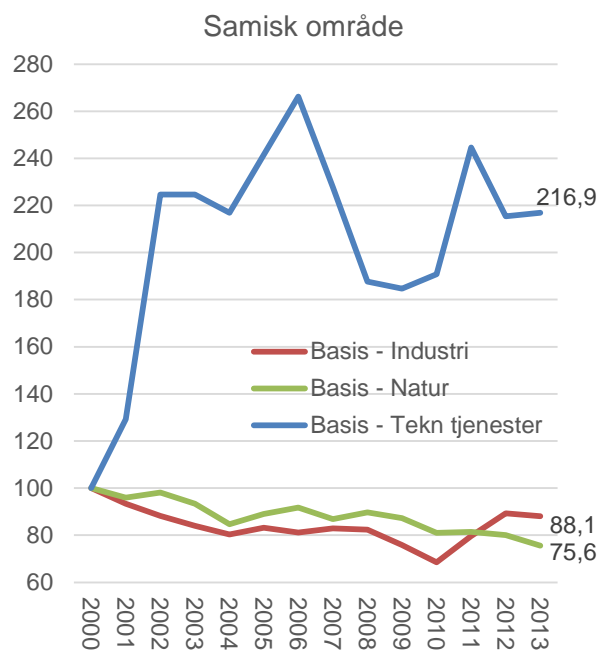
2.5.1 Indeksert vekst

Figuren til høyre viser den indekserte arbeidsplassveksten i basisnæringene i det samiske området, mens figuren under viser utviklingen i Norge.

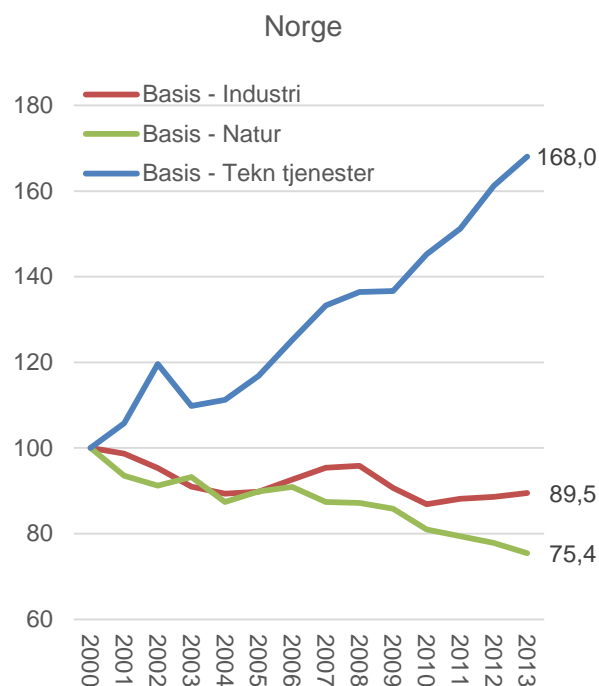
Både i det samiske området og i landet som helhet har antall arbeidsplasser i de naturbaserte næringene blitt redusert med nesten en fjerdedel. Nedgangen i antall arbeidsplasser i industrien har også vært omtrent lik i det samiske området som i landet som helhet.

Det er få arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i det samiske området. I 2013 var det 88 innen tekniske og vitenskapelige tjenester, mens det var 53 innen tele/IKT. Begge bransjene har hatt en mer enn en dobling av antall arbeidsplasser siden 2000. Dette gir en meget høy prosentvis vekst. Men som vi så av tabellen på forrige side, har ikke veksten bidratt mye til sysselsettingsvekst, siden bransjene i utgangspunktet er så små.

Likevel har den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene vært mye høyere enn landet som helhet. Det var sterk vekst fram til 2006. Deretter har det vært en vekslende utvikling.

Figur 26: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i samisk område, 2000-2013.

Figur 27: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Norge, 2000-2013.

2.5.2 Nivå

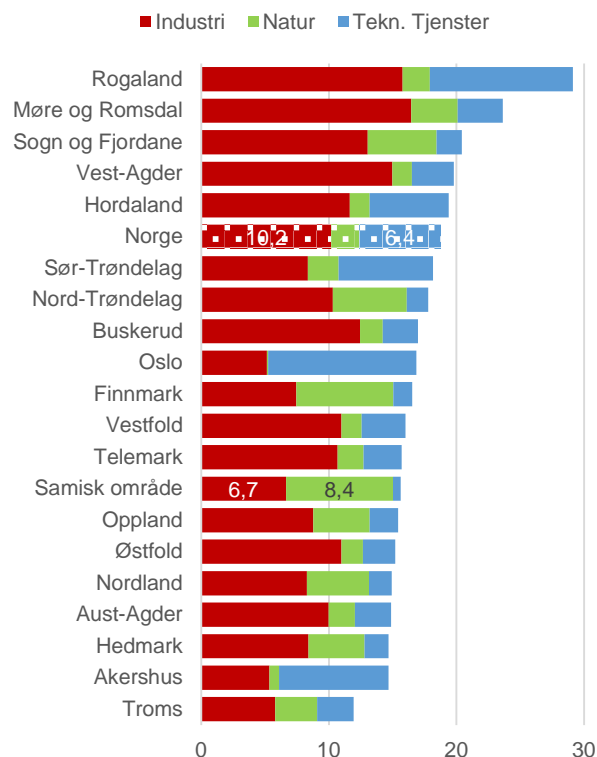
Vi måler nivået ved å dele antall arbeidsplasser i basisnæringene på antallet sysselsatte. På den måten kan vi sammenlikne basisnæringenes størrelse på tvers av steder i Norge.

Rogaland er fylket med høyest nivå på basisnæringene.

I landet som helhet er det industrien som er størst, etterfulgt av de teknologiske tjenestene.

Det samiske området har en andel basisnæringer som er omtrent like høy som i Telemark og Oppland. Det er under landsgjennomsnittet og litt under middelveidien. De naturbaserte næringene er størst i det samiske området.

Troms er fylket med minst næringsliv knyttet til basisnæringene.

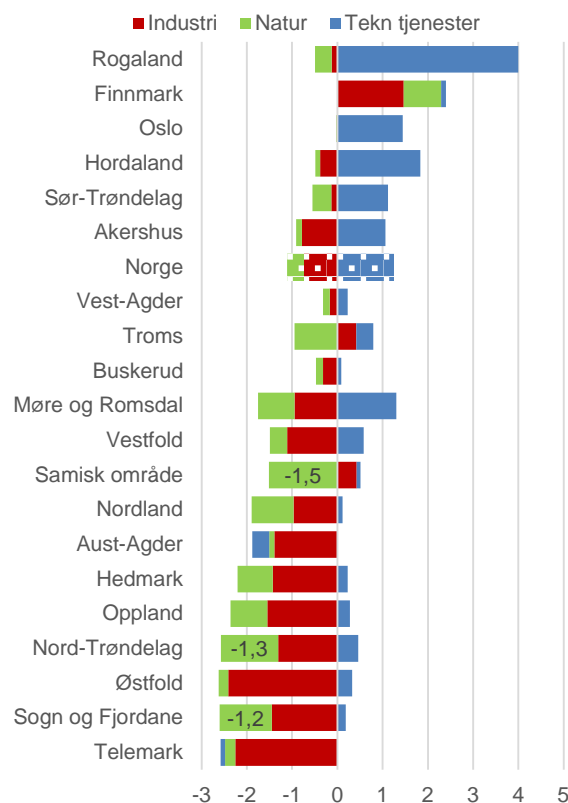

Figur 28: Nivå på basisnæringene i 2013, dvs. antall arbeidsplasser som andel av sysselsettingen i samisk område, fylkene og Norge.

2.5.3 Vekstimpulser etter finanskrisen

Det har vært stor variasjon i utviklingen i basisnæringene etter finanskrisen. De fleste fylkene har hatt negative vekstimpulser fra industrien og de naturbaserte næringene, og positive vekstimpulser fra de teknologiske tjenestene. Unntaket er Finnmark, som har hatt vekst i industrien og de naturbaserte næringene. På landsbasis har veksten i de teknologiske tjenestene akkurat kompensert for nedgangen i industrien og de naturbaserte næringene. Steder med mye næringsliv i de teknologiske tjenestene har fått positive vekstimpulser, mens mange fylker med mye industri har fått negative vekstimpulser.

Etter finanskrisen har industrien hatt vekst i det samiske området. De naturbaserte næringene har imidlertid hatt sterk nedgang. Nedgangen i de naturbaserte næringene har tilsvart 1,5 prosent av sysselsettingen. Det er en større andel enn noe fylke har hatt. Samlet sett har vekstimpulsene fra basisnæringene i det samiske området vært under snittet, og litt under middelveidien. Nedgangen har vært omtrent like stor som nedgangen i Vestfold og Nordland.

Figur 29: Vekstimpulser i basisnæringene, 2008-2013, samisk område, fylkene i Norge og landet som helhet.

2.5.4 Dekomponering av veksten i basisnæringene

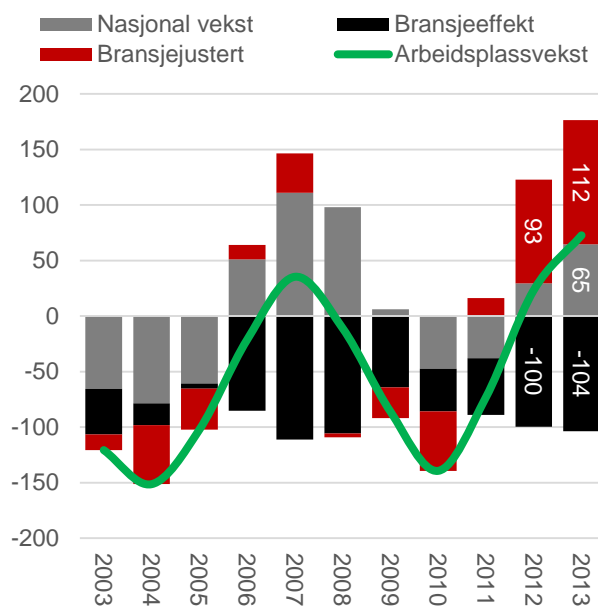
For å analysere arbeidsplassutviklingen, må vi skille strukturelle forhold fra attraktivitet.

Bransjesammensetningen i næringslivet er et strukturelt forhold som er vanskelig å påvirke lokalt, hvert fall på kort sikt. Vi dekomponerer veksten i basisnæringene i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Den bransjusterte veksten er vekst utover det den nasjonale veksten og bransjeeffekten skulle tilsi. Vi bruker den bransjusterte veksten som et mål på bedriftsattraktiviteten i basisnæringene.

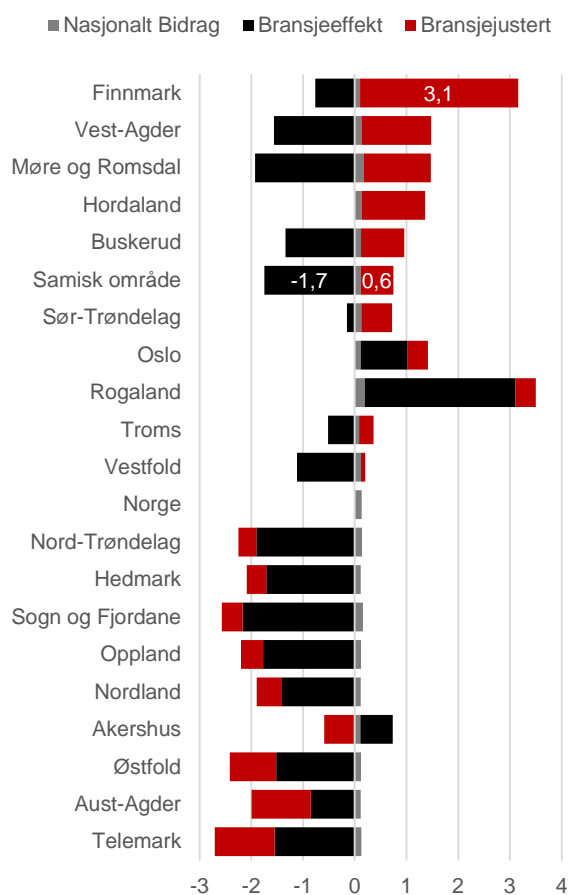
Endringen i antall arbeidsplasser fra ett år til et annet er illustrert ved den grønne linjen i figuren til høyre. De grå stolpene viser hvilken arbeidsplassvekst i basisnæringene det samiske området skulle ha fått på grunn av oppgang eller nedgang nasjonalt. De sorte stolpene viser hvilken arbeidsplassvekst området skulle ha hatt på grunn av bransjesammensetningen. De røde stolpene viser restleddet mellom den faktiske og forventede veksten. Det er dårlige strukturelle forhold for vekst i basisnæringene i det samiske området. I de siste to treårsperiodene har veksten vært høyere enn forventet. I den siste treårsperioden har det i snitt blitt skapt 112 flere arbeidsplasser årlig enn forutsetningene tilsier. Det samiske området har vært attraktiv for basisnæringer de siste årene.

2.5.5 Dekomponert vekst i fylkene og i det samiske området etter finanskrisen

Bare noen få fylker, Rogaland, Oslo og Akershus, har en bransjesammensetning i basisnæringene som tilsier arbeidsplassvekst. Mange steder, inkludert det samiske området, sliter med en ugunstig bransjestruktur i basisnæringene. Finnmark har hatt en særdeles høy bransjustert vekst. Det samiske området har hatt en bransjustert vekst som er bedre enn de fleste andre fylker. Det samiske området har vært attraktiv for basisnæringer etter finanskrisen. Det har vært arbeidsplassnedgang, men arbeidsplassnedgangen har ikke vært så høy som den normalt sett skulle ha vært.

Figur 30: Arbeidsplassveksten i basisnæringene i samisk område dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Absolutte verdier. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 31: Vekstimpulser i basisnæringene i samisk område, Norge og fylkene fra 2008 til 2013, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Rangering mht. bransjustert vekst.

2.5.6 Struktur og attraktivitet i kommunene etter finanskrisen

Mye av attraktiviteten for basisnæringer i det samiske området skyldes den positive bransjejusterte veksten i Gamvik. Den bransjejusterte veksten i basisnæringene i Gamvik har tilsvart 14 prosent av sysselsettingen. Bare tre kommuner i Norge kan skilte med en høyere bransjejustert vekst.

Ellers har Nesseby, Nordkapp og Kvalsund hatt vekst, til tross for at forutsetningene tilsier at de skulle hatt nedgang.

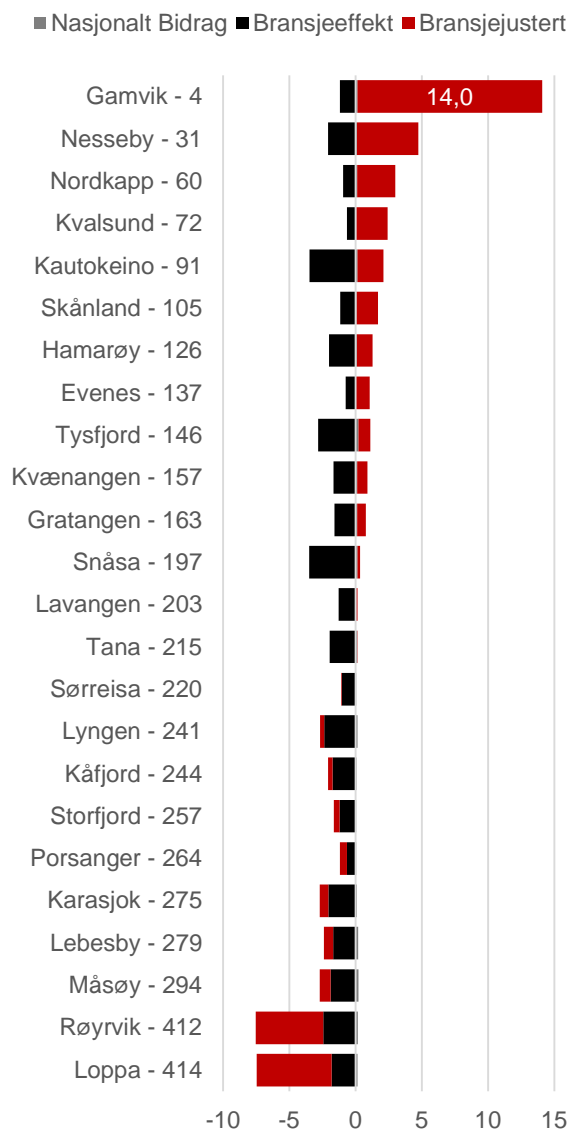
Kautokeino har hatt nedgang, men nedgangen skulle vært større enn den har vært, så Kautokeino regnes også som attraktiv for basisnæringer.

Ingen kommuner i det samiske området har gode strukturelle forhold for vekst i basisnæringene.

Loppa og Røyrvik har kunnet forvente nedgang på grunn av dårlige strukturelle forhold, men nedgangen har vært større enn forventet. Disse kommunene er blant landets minst attraktive for basisnæringer.

Litt over halvparten kommunene i det samiske området har en over middels høy bransjejustert vekst.

Kautokeino og Snåsa har dårligst strukturelle forhold for vekst i basisnæringene blant kommunene i det samiske området.

Figur 32: Vekstimpulser fra basisnæringene i regionene i samisk område, 2008-2013. Veksten er dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Rangering blant landets 428 kommuner mht. bransjejustert vekst.

2.6 Besøksnæringer, befolkningseffekt og besøksattraktivitet

Besøksnæringer er ikke bare turisme. Handelsbransjen er størst blant besøksnæringene.

Besøksnæringene omsetter mest til egen befolkning. Steder med befolkningsvekst kan derfor forvente arbeidsplassvekst i besøksnæringene. Dette må vi justere for når vi skal analysere arbeidsplassutviklingen i besøksnæringene.

I begynnelsen av rapporten så vi at det samiske området har hatt befolkningsnedgang. Dette er et strukturelt forhold som påvirker veksten i besøksnæringene negativt. Vi vil nå se på utviklingen i besøksnæringene, og vi vil se hvordan befolkningseffekten har påvirket veksten.

Tabellen under viser antall arbeidsplasser i besøksnæringene, endring, både i antall og i prosent, samt vekstimpulser. Vekstimpulsene er sammenliknet med vekstimpulsene på landsbasis.

Tabell 3: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i samisk område i 2000 og 2013, absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls og tilsvarende vekstimpuls på landsbasis i samme periode.

Næring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Besøk	Aktivitet	348	386	38	10,9	0,2	0,5
	Handel	1 615	1 552	-63	-3,9	-0,3	1,2
	Overnatting	435	347	-88	-20,2	-0,4	-0,1
	Servering	215	210	-5	-2,3	0,0	0,3
	Totalsum	2 613	2 495	-118	-4,5	-0,5	2,0
	Sysselsatte	23 564	22 836	-728	-3,1		

Nedgangen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene har vært relativt stor. Det samiske området har mistet 118 arbeidsplasser i besøksnæringene fra 2000 til 2013. Tapet har tilsvart 0,5 prosent av sysselsettingen. I samme periode har antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge vokst mye, tilsvarende 2 prosent av sysselsettingen. Derfor har veksten i det samiske området vært relativt svak.

Riktig nok har antall arbeidsplasser i aktivitetsnæringene økt med 38 arbeidsplasser, men veksten har bare tilsvart 0,2 prosent av sysselsettingen. Handelsbransjen og overnattingsbransjen har mistet mange arbeidsplasser, og det er nedgangen i disse bransjene som har bidratt til den dårlige utviklingen.

Vi så at det samiske området har hatt befolkningsnedgang i en periode der landet som helhet har vokst mye. Handelsbransjen, som er størst, omsetter stort sett til egen befolkning. Vi vil derfor undersøke om den dårlige utviklingen i besøksnæringene i det samiske området skyldes befolkningsnedgang eller lav attraktivitet. Befolkningsnedgangen er det vanskelig å gjøre noe med selv på kort sikt. Derfor regnes det som et strukturelt forhold. Men attraktiviteten kan man gjøre noe med.

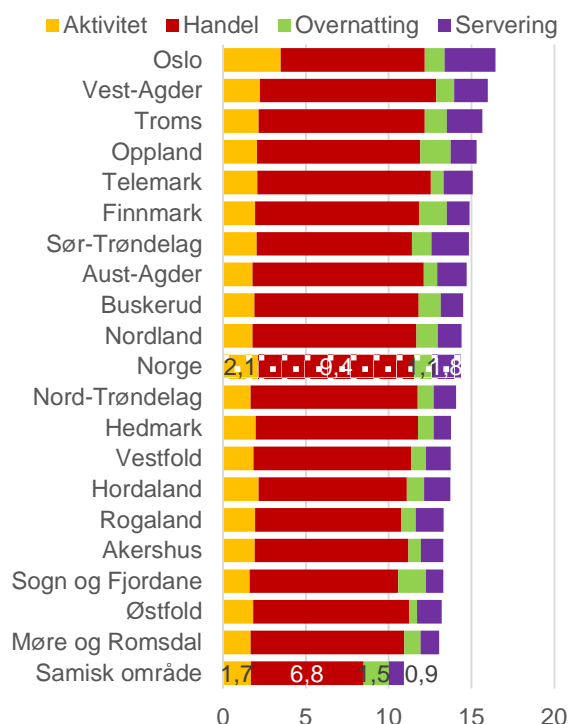
2.6.1 Nivå besøksnæringer

Før vi ser på hva besøksnæringenes nedgang skyldes, ser vi på hvor mye besøksnæringer det samiske området har sammenliknet med landet for øvrig.

Dersom det samiske området hadde vært et selvstendig fylke, ville fylket hatt lavest andel næringsliv knyttet til besøksnæringene blant fylkene i landet.

Handelen er størst, men den utgjør en liten andel av sysselsettingen sammenliknet med landet som helhet.

For øvrig ser vi at besøksnæringene er ganske jevnt fordelt på fylkene. Mens basisnæringene har en ujevn fordeling på fylkene, er ikke dette tilfellet for besøksnæringene.

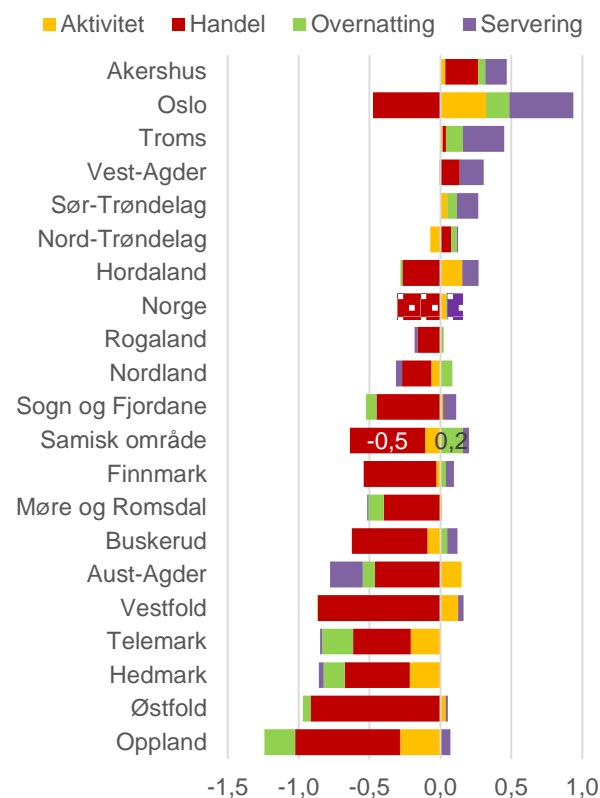
Figur 33: Nivå besøksnæringer i samisk område, fylkene og i Norge, 2013. Nivået er antall arbeidsplasser som andel av samlet sysselsetting.

2.6.2 Vekstimpulser etter finanskrisen

Etter finanskrisen har landet som helhet fått negative vekstimpulser fra besøksnæringene. Det er nedgangen i handelsbransjen som står for dette. De øvrige bransjene i besøksnæringene har hatt svak vekst, men den har ikke vært høy nok til å kompensere for nedgangen i handelsbransjen.

Det samiske området plasserer seg middels blant fylkene. Mange fylker har opplevd sterkere arbeidsplassnedgang i handelsbransjen enn det samiske området har.

For øvrig kan det være verd å merke seg at vekstimpulsene fra besøksnæringene ikke har vært like kraftige som i basisnæringene. Mens tapet eller gevinsten har tilsvart tre til fire prosent av sysselsettingen i basisnæringene, har de for det meste tilsvart mellom minus og pluss én prosent i besøksnæringene. Basisnæringene er mer konjunkturavhengige enn besøksnæringene.

Figur 34: Vekstimpulser fra besøksnæringene i samisk område, fylkene og Norge, 2008-2013. Vekstimpulsene er målt som vekst i antall arbeidsplasser fra 2008-2013 som prosentvis andel av sysselsettingen i 2008.

2.6.3 Dekomponering av veksten i besøksnæringene

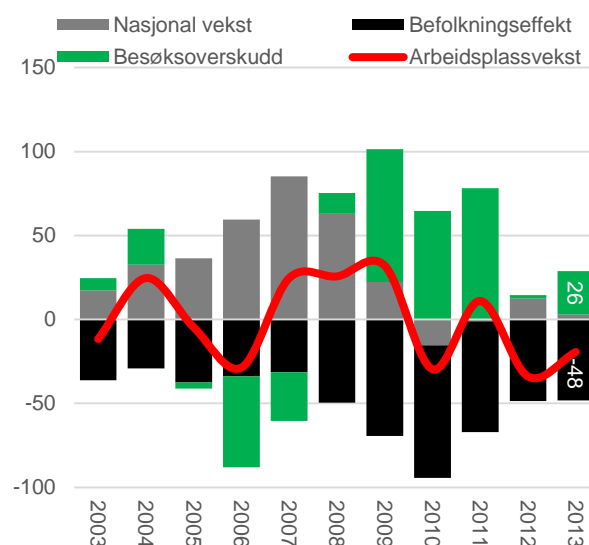
Vi dekomponerer veksten fra besøksnæringene i nasjonal vekst, befolkningseffekt og besøksoverskudd. Dersom befolkningsveksten har vært høyere enn befolkningsveksten på landsbasis, vil stedet forvente å få vekst i besøksnæringene, og da vil befolkningseffekten være positiv, og vice versa. Vekst i besøksnæringene som ikke skyldes nasjonal vekst eller befolkningseffekt kaller vi besøksoverskudd. Besøksoverskuddet bruker vi som mål på om stedet har vært attraktivt for besøk.

Vi har sett at nedgangen i besøksnæringene har vært sterk, men dette skyldes utelukkende lav befolkningsvekst, hvert fall i perioden etter finanskrisen. Etter 2008 har det samiske området hatt en positiv endring i besøksoverskuddet, og kan derfor karakteriseres som attraktivt for besøk. Grunnet befolkningsnedgangen skulle det samiske området normalt sett ha tapt 48 arbeidsplasser årlig (i den siste treårsperioden), men tapet har ikke vært så stort. Det har blitt skapt, eller *ikke tapt* – alt ettersom - 26 arbeidsplasser årlig i besøksnæringene i den siste treårsperioden.

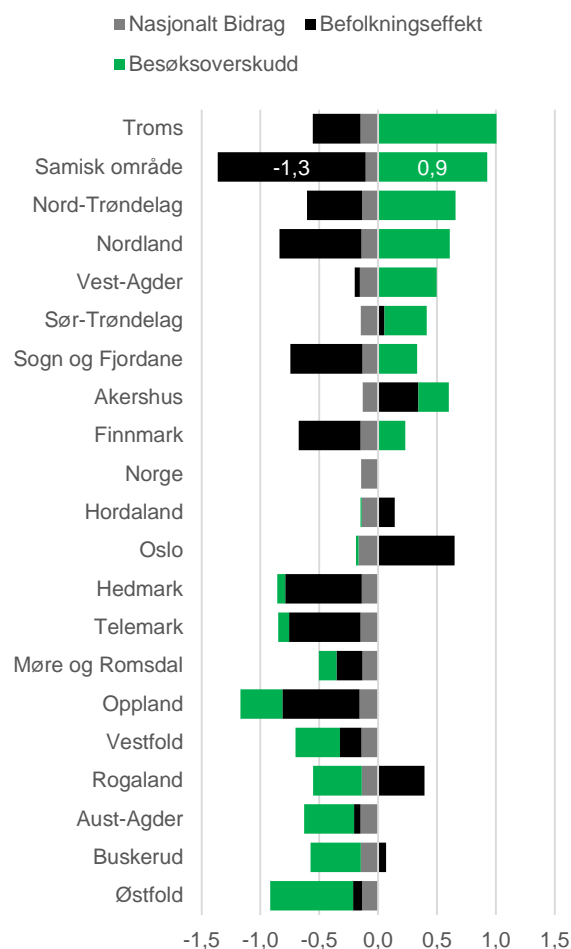
Etter finanskrisen har det samiske området vært attraktivt for besøk. Den lave veksten i besøksnæringene skyldes strukturelle forhold.

2.6.4 Besøksattraktivitet i fylkene og Samisk område

Dersom det samiske området hadde vært et selvstendig fylke, ville det ha vært fylket i landet med dårligst forutsetninger for vekst i besøksnæringene. Det samiske området er meget attraktivt for besøk. Bare Troms har et høyere besøksoverskudd enn det samiske området.

Figur 35: Vekst i absolutte tall i besøksnæringene i samisk område, 2000-2013, dekomponert i nasjonalt vekst, befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Tre års glidende gjennomsnitt.

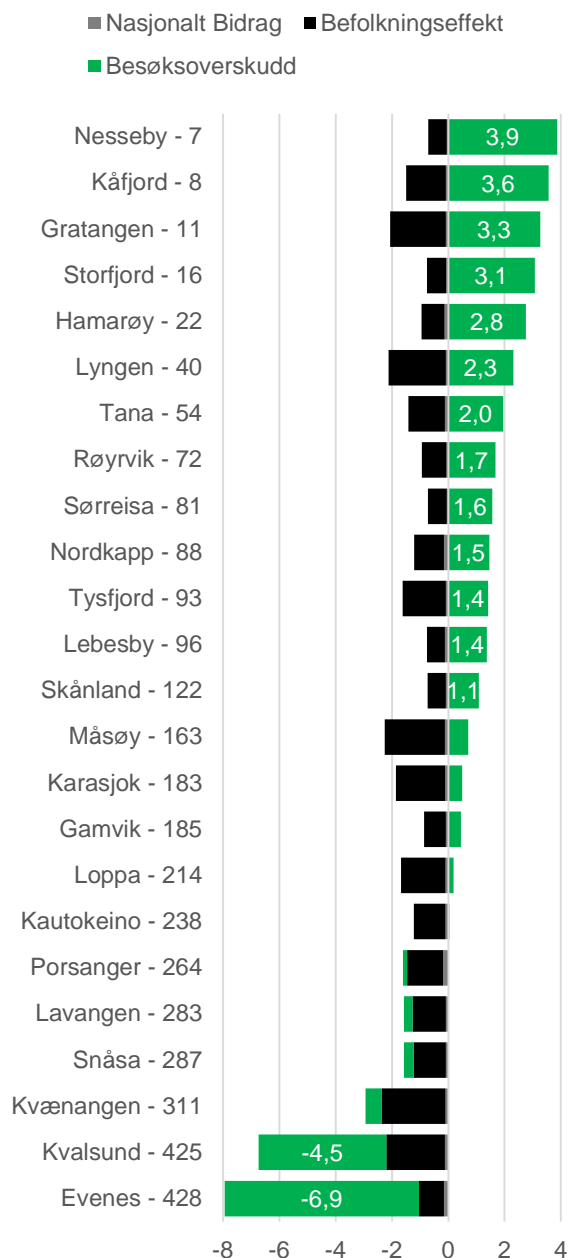

Figur 36: Vekstimpulser fra besøksnæringene fra 2008 til 2013 i samisk område, fylkene og Norge, dekomponert i nasjonal vekst, befolkningseffekt og besøksoverskudd.

2.6.5 Besøksattraktivitet i kommunene etter finanskrisen

De fleste kommunene i det samiske området er attraktive for besøk. Kommuner som Nesseby og Kåfjord har en høy besøksattraktivitet, også i nasjonal sammenheng.

Det er bare to kommuner i det samiske området som har hatt en særdeles mye svakere vekst i besøksnæringene enn befolkningsutviklingen skulle tilsi. Det er Kvalsund og Evenes. Evenes er på bunn blant kommunene i Norge, og regnes for å være Norges minst attraktive besøkskommune i denne perioden.

Figur 37: Vekstimpulser fra besøksnæringene fra 2008 til 2013 i kommunene i samisk område, dekomponert i nasjonal vekst, befolkningseffekt og besøksoverskudd. Rangering mht. besøksoverskudd blant de 428 kommunene i Norge.

2.7 Regionale næringer, struktur og attraktivitet

De regionale næringene er sammensatt av mange ulike bransjer. På landsbasis er det de regionale næringene som er størst og som vokser mest, hvis vi ser bort fra offentlig sektor. De regionale næringene er mest konsentrert i de store byene, men de aller fleste kommuner, også små, har en viss grad av regionale næringer, f.eks. bygg og anlegg, transport og forretningsmessige tjenester.

Tabell 4: Antall arbeidsplasser i de regionale næringene i samisk område i 2000 og 2013, absolutt endring, prosentvis endring, og vekstimpuls i hhv. samisk område og Norge fra 2000 til 2013.

Næring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Regional	Agentur og Engros	174	153	-21	-12,1	-0,1	0,2
	Bygg og anlegg	959	1 104	145	15,1	0,6	3,1
	Diverse	903	953	50	5,5	0,2	1,1
	Finans, eiendom, utleie	291	247	-44	-15,1	-0,2	0,3
	Forr. tjenesteyting	237	406	169	71,3	0,7	1,5
	Transport	1 176	1 089	-87	-7,4	-0,4	-0,8
	Utleie av arbeidskraft	171	199	28	16,4	0,1	0,6
	Totalsum	3 911	4 151	240	6,1	1,0	6,1
	Sysselsatte	23 564	22 836	-728	-3,1		

Utviklingen i de regionale næringene i det samiske området har vært sammensatt. Bransjer som har hatt oppgang nasjonalt, som agentur og engros og finans/eiendom/utleie, har hatt nedgang i det samiske området.

På landsbasis har transportbransjen hatt sterk nedgang. I det samiske området har det også vært nedgang, men den har bare vært halvparten av nedgangen nasjonalt, når vi måler det i vekstimpulser, dvs. vekst som andel av sysselsetting.

De fleste bransjene i de regionale næringene har hatt vekst, men veksten har vært svak sammenliknet med veksten på landsbasis.

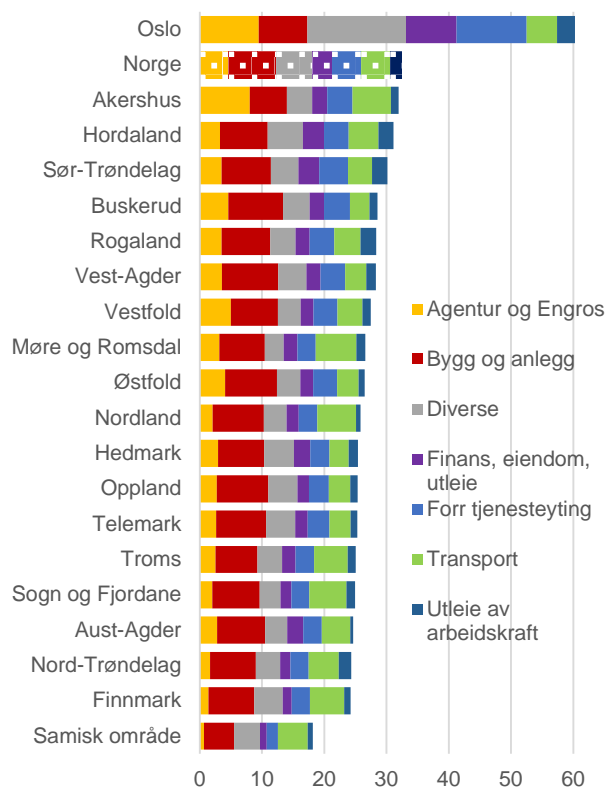
Til sammen har det blitt skapt 240 nye arbeidsplasser i de regionale næringene. Nettoeffekten er positiv. Veksten har tilsvart én prosent av samlet sysselsetting. På landsbasis har veksten vært mye sterkere, den har tilsvart 6,1 prosent av samlet sysselsetting. Veksten i det samiske området har derfor vært relativt svak.

2.7.1 Nivå

Oslo har desidert mest næringsliv knyttet til de regionale næringene. I Oslo tilsvarer antall arbeidsplasser i de regionale næringene 60 prosent av sysselsettingen. Oslo trekker snittet kraftig opp, og alle andre fylker ligger dermed under landsgjennomsnittet. I de øvrige fylkene er de regionale næringene forholdsvis like store.

Store fylker med en stor by i seg eller i nærheten har gjerne mye regionale næringer. Dette gjelder Akershus, Hordaland, Sør-Trøndelag, Buskerud og Rogaland.

Det samiske området har lite næringsliv knyttet til de regionale næringene sammenliknet med de andre fylkene. Finnmark, som har lavest nivå på de regionale næringene blant fylkene, har en mye høyere andel regionale næringer enn det det samiske området har. Det er de regionale næringene som vokser mest på landsbasis. Derfor er det fordelaktig å ha mye næringsliv i de regionale næringene så lenge det er vekst, siden det da blir skapt mange nye arbeidsplasser.

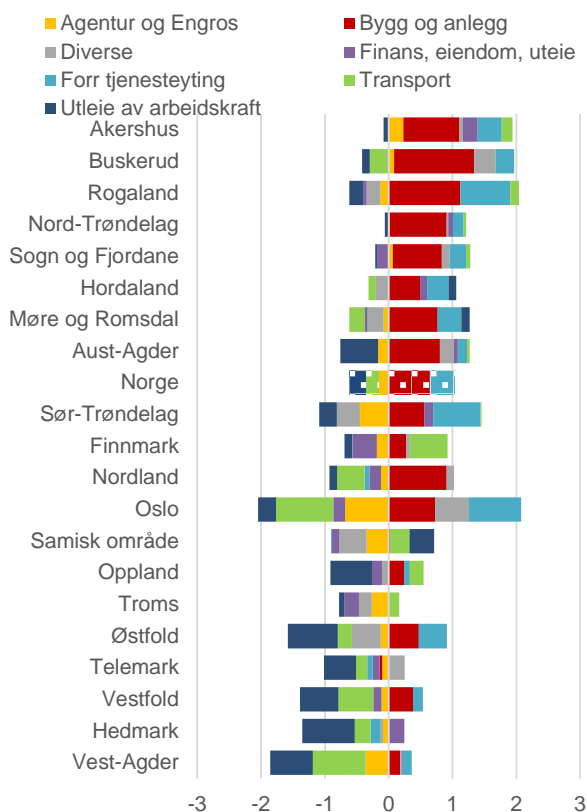
Figur 38: Nivå på de regionale næringene i samisk område, fylkene og i landet som helhet i 2013.

2.7.2 Vekstimpulser etter finanskrisen

Det samiske området har hatt en litt under middels vekst i de regionale næringene etter finanskrisen. Enkelte fylker, som Vestfold, Hedmark og Vest-Agder, har hatt dårligere utvikling.

Vekstimpulsene fra de regionale næringene i det samiske området har vært litt under veksten i Oslo, men bedre enn i syv fylker.

Akershus, Buskerud og Rogaland har fått god drahjelp fra de regionale næringene etter finanskrisen.

Figur 39: Vekstimpulser fra de regionale næringene fra 2008 til 2013 i samisk område, fylkene og landet som helhet.

2.7.3 Dekomponering av veksten

Som for basisnæringene dekomponerer vi veksten fra de regionale næringene i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Den bransjusterte veksten er et mål på attraktiviteten i de regionale næringene.

Bransjeeffekten er mindre i de regionale næringene enn i basisnæringene. De fleste steder har en viss miks av de regionale næringene, og derfor er ikke bransjesammensetningen like utslagsgivende for veksten som den er i basisnæringene. På den annen side er de regionale næringene store, slik at både den nasjonale veksten og attraktiviteten betyr i praksis mange arbeidsplasser skapt eller tapt.

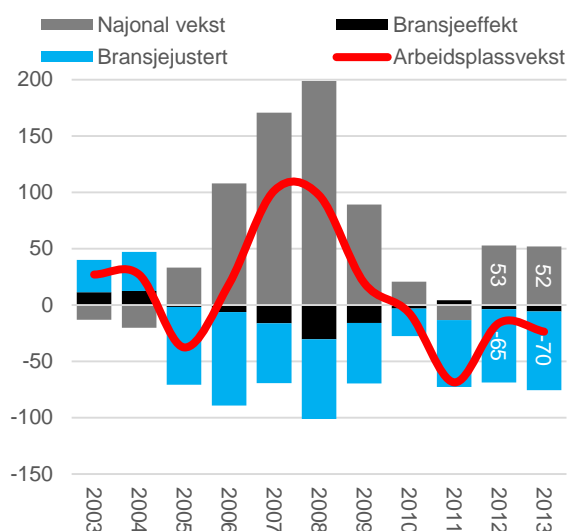
Det har blitt skapt færre arbeidsplasser enn den nasjonale veksten skulle tilsi i det samiske området. Bransjeeffekten har vært så godt som nøytral de siste årene. Helt siden 2005 har veksten vært svakere enn forventet.

I den siste treårsperioden var det forventet en årlig vekst på 52 arbeidsplasser på grunn av oppgangstider nasjonalt. I stedet var den årlige veksten på -18, dvs. 70 færre enn det egentlig skulle ha vært. Det samiske området har et utnyttet potensiale mht. vekst i de regionale næringene.

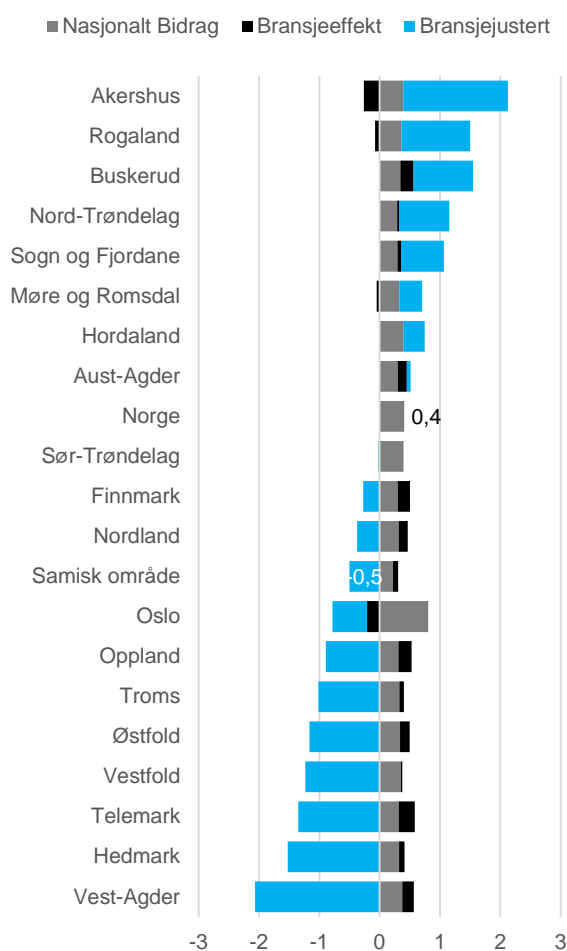
2.7.4 Dekomponert vekst i fylkene

Siden de regionale næringene har vokst nasjonalt, har alle fylker og områder kunnet forvente en vekst tilsvarende 0,4 prosent av samlet sysselsetting

Bransjeeffekten har generelt betydd lite for utviklingen i de regionale næringene etter finanskrisen. Derfor antar vi at det er lokale forhold som spiller inn. Den negative bransjusterte veksten i det samiske området er litt under middels. Bedre enn i Oslo, men dårligere enn i Nordland.

Figur 40: Vekst i absolutte tall, regionale næringer i samisk område fra 2000 til 2013. Veksten er dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Tre års glidende gjennomsnitt.

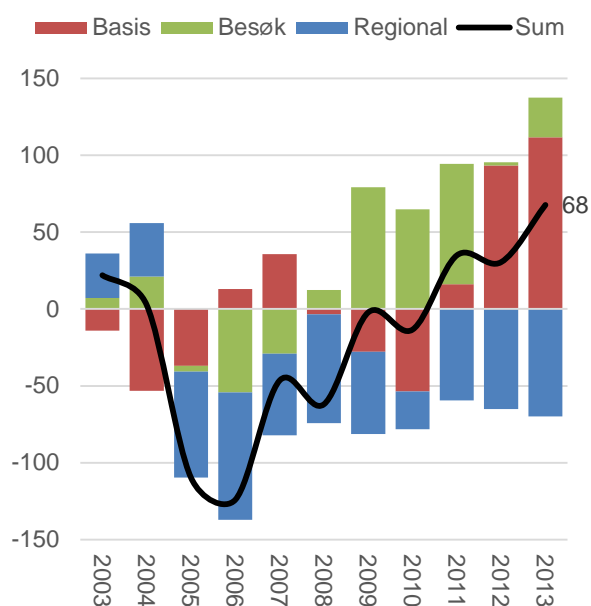
Figur 41: Vekstimpulser fra de regionale næringene i Samisk område, fylkene og landet som helhet, fra 2008 – 2013, dekomponert i nasjonalt vekst, bransjeeffekt og bransjustert vekst.

2.8 Oppsummering næringsattraktivitet

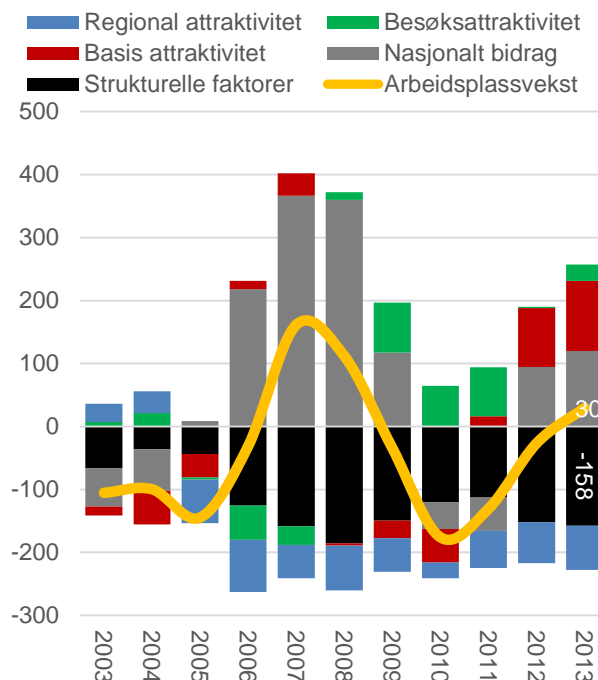
Så hvor mye betyr det egentlig å være attraktiv eller ikke attraktiv for bedrift og besøk? Det ser vi i figuren til høyre, der vi har lagt sammen attraktiviteten i samtlige næringstyper. I de tre siste treårsperiodene har næringsattraktiviteten i det samiske området vært god. I den siste treårsperioden har det i snitt blitt skapt 68 arbeidsplasser årlig utover det som er forventet. Basis- og besøksnæringene har gjort det bedre enn forventet, mens de regionale næringene har gjort det dårligere enn forventet. Nettoeffekten er positiv. Nettoeffekten har vært positiv siden 2010, og den er økende. Før finanskrisen var den samlede næringsattraktiviteten i det samiske området negativ. Det har vært en positiv trend helt siden 2006. Det kunne vært interessant å undersøke om området har gjort noen tiltak for å bedre sin egen attraktivitet. Hvis området har det, kan det i så fall tyde på at noe har virket.

2.8.1 Vekst i privat sektor – hvor mye skyldes hva?

Vi har sett at den nasjonale veksten og de strukturelle forholdene har mye å si for veksten. I figuren til høyre viser vi hele veksten i privat sektor, der effekten av nasjonal vekst og strukturbetingelser er inkludert. På den måten ser vi hvor mye av veksten som har ligget innenfor et lokalt handlingsrom og hvor mye som forklares av ytre omstendigheter. I den siste treårsperioden har det i snitt blitt skapt 30 arbeidsplasser årlig. Det har vært nasjonal vekst som har implisert oppgang. På den annen side er den samlede struktureffekten, dvs. summen av bransjeeffekten i basis- og de regionale næringene og befolkningseffekten i besøksnæringene, negativ. De strukturelle forholdene har i den siste treårsperioden tilsagt en årlig arbeidsplassnedgang på 158. Så det er bra at veksten har vært bedre enn dette. Den nasjonale veksten har fått mindre betydning de siste årene, mens de strukturelle forholdene og attraktiviteten har fått økt betydning. Det er både godt og dårlig nytt. Den gode nyheten er at det er mulig å påvirke sin egen vekst positivt. Den dårlige nyheten er at de i utgangspunktet dårlige strukturbetingelsene for vekst ikke ser ut til å bedres med det første.

Figur 42: Bransjejustert vekst i absolutte tall i de ulike næringstypene i samisk område. Stolpene til sammen viser samlet næringsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 43: Vekst i antall arbeidsplasser i privat sektor fra en treårsperiode til den neste, samisk område, dekomponert i nasjonal vekst, strukturelle faktorer og attraktivitet for hhv. basis-, besøks- og regionale næringer. Tre års glidende gjennomsnitt.

2.8.2 Attraktivitet og struktur etter finanskrisen

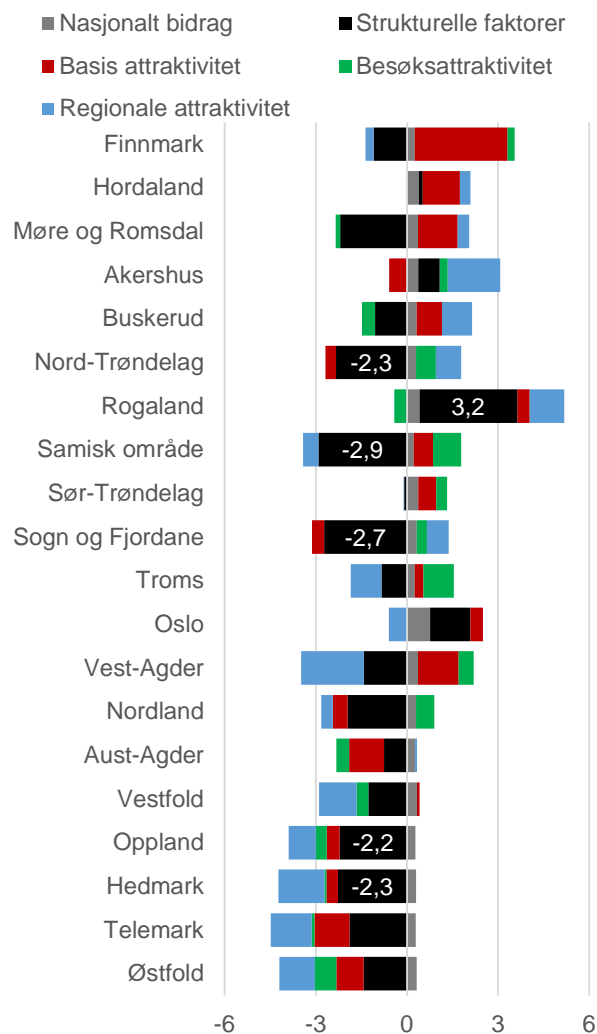
Vi ser hvordan vekstimpulsene fra privat sektor etter finanskrisen har fordelt seg blant fylkene i Norge i figuren til høyre. Figuren viser hva som kan forklares av nasjonal vekst, samlet struktureffekt og attraktivitet.

Mange fylker sliter med dårlige strukturelle forhold for vekst grunnet mye næringsliv knyttet til industrien og landbruket. Dersom det samiske området hadde vært et fylke, ville det vært fylket i Norge med dårligst strukturelle forhold for vekst i næringslivet. Etter det samiske området er det Sogn og Fjordane som har dårligst strukturelle forhold. De strukturelle forholdene i det samiske området skulle tilsi en nedgang i privat sektor tilsvarende 2,9 prosent av sysselsettingen.

Rogaland er fylket med desidert best strukturelle forhold for arbeidsplassvekst i privat sektor. Rogaland har dermed «flaks» i den forstand at mye av arbeidsplassveksten skyldes gode strukturelle forhold.

Fylkene er rangert etter samlet næringsattraktivitet, dvs. evne til å skape vekst utover det de strukturelle forholdene tilsier. I så måte kommer det samiske området rimelig godt ut. Det samiske området har vært attraktiv for besøk og basisnæringer, men ikke for regionale næringer. Det samiske området har gjort det bedre enn de fleste andre fylker.

Finnmark har den høyeste næringsattraktiviteten. Den høye næringsattraktiviteten er knyttet til ny oppstart av gruvedrift og at det har vært store fiskeressurser i Barentshavet, samt ringvirkninger av økt oljevirkosomhet. Buskerud på femteplass har mye av den positive næringsattraktiviteten knyttet til industrivekst i Kongsberg. De fire vestlandsfylkene er alle godt plassert. Mange fylker på Østlandet gjør det dårlig. Oppland, Hedmark, Telemark og Østfold har lav attraktivitet i tillegg til dårlige strukturelle forhold.

Figur 44: Vekstimpulser fra basis-, besøks- og de regionale næringene i samisk område og fylkene fra 2008 til 2013, dekomponert i nasjonal vekst, strukturelle faktorer og attraktivitet. Rangert etter samlet næringsattraktivitet.

Det er vanskelig å påvirke de strukturelle forholdene på kort og mellomlang sikt. Slik sett har det samiske området mange utfordringer knyttet til arbeidsplassvekst i næringslivet. Men det er positivt at det samiske området har vært attraktiv for næring. Attraktiviteten har bidratt til at nedgangen ikke har vært så sterk som den normalt sett skulle ha vært. Over tid innebærer næringsattraktivitet mange arbeidsplasser, som igjen får en positiv effekt på nettoflyttingen.

2.8.3 Attraktivitet og struktur i kommunene - etter finanskrisen

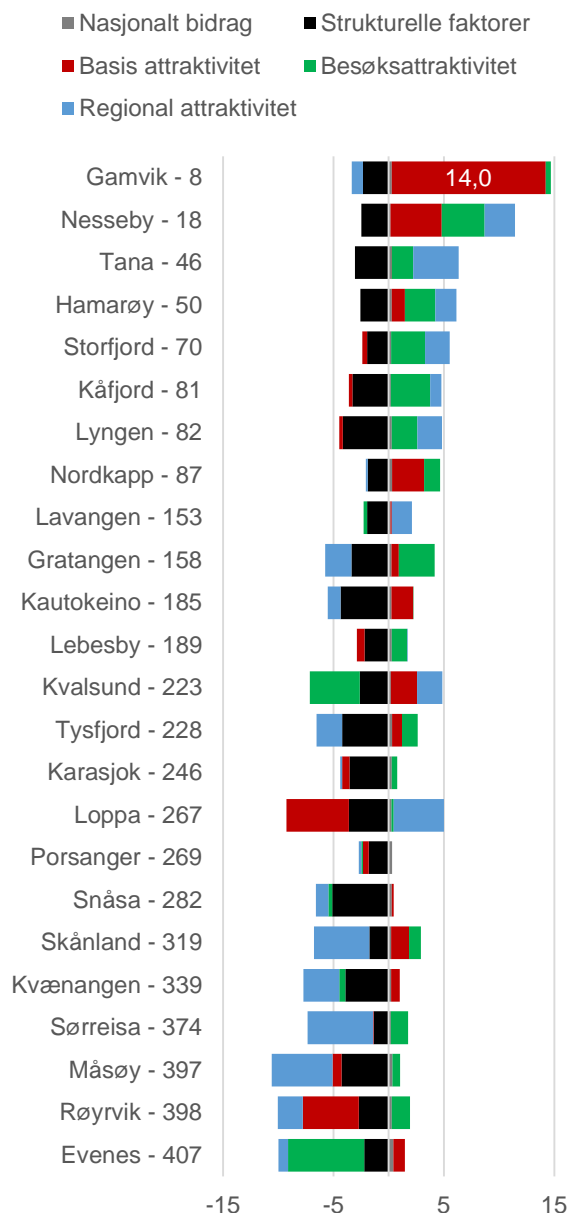
Det samiske området omfatter et stort geografisk område. Derfor ser vi på attraktiviteten og næringsstrukturen i de enkelte kommunene. På forrige side så vi at næringsattraktiviteten i det samiske området var over middels, men vi kan få et riktigere bilde når vi ser på utviklingen på kommunenivå. I figuren til høyre er kommunene i det samiske området rangert etter samlet næringsattraktivitet. Tallet ved siden av kommunenavnet viser rangeringen blant landets 428 kommuner.

Gamvik kommer ut som en av Norges mest attraktive kommuner mht. næringsutvikling. Gamvik er en liten kommune med kun 293 arbeidsplasser i privat sektor i 2013. Det har vært sterk vekst i næringsmiddelindustrien der, og det har bidratt til at kommunen kommer ut som meget attraktiv. Det er bra for Gamvik, men de ekstra arbeidsplassene som har blitt skapt i Gamvik har neppe bidratt mye til samlet næringsattraktivitet i hele det samiske området, siden Gamvik er en liten kommune.

Nesseby har også hatt høy attraktivitet, men Nesseby er også en kommune med særdeles få arbeidsplasser i privat sektor, 164 i 2013, så attraktiviteten i denne kommunen har nok heller ikke bidratt til mye ekstra vekst i hele det samiske området.

Porsanger, kommunen med flest arbeidsplasser i privat sektor i samisk område, har hatt nesten nøytral attraktivitet. De strukturelle forholdene for vekst er imidlertid dårlige, så det har vært arbeidsplassnedgang etter finanskrisen.

Nordkapp, kommunen med nest flest arbeidsplasser i privat sektor blant kommunene i det samiske området, har vært attraktiv for basis- og besøksnæringer.

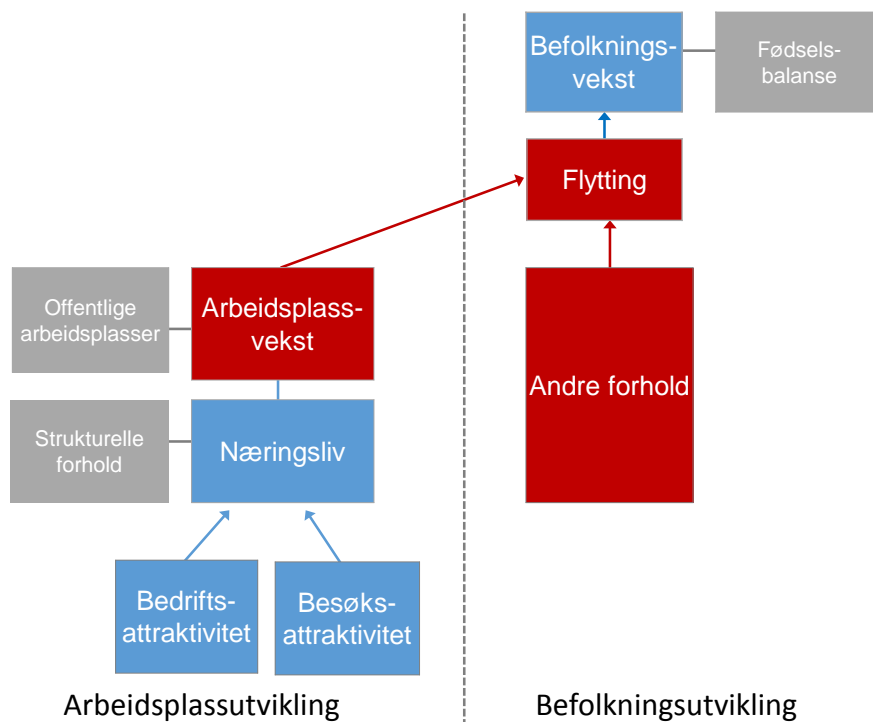
Figur 45: Samlet attraktivitet, nasjonal vekst og strukturelle forhold i basis-, besøks- og de regionale næringene i kommunene i det samiske området fra 2008 til 2013. Rangering mht. samlet næringsattraktivitet blant landets 428 kommuner.

Tana og Lyngen, to kommuner med forholdsvis mange arbeidsplasser i privat sektor, har vært attraktive for besøksnæringer og regionale næringer.

3. Bostedsattraktivitet

Vi har nå beskrevet og analysert utviklingen når det gjelder arbeidsplasser. I dette kapitlet skal vi se spesielt på bostedsattraktivitet. Steder som er attraktive som bosted trekker til seg innflyttere og holder på de som allerede bor på stedet. Slike steder får bedre befolkningsutvikling enn arbeidsplassveksten tilsier. Høy bostedsattraktivitet gjør det også lettere for næringslivet å rekruttere ansatte.

Vi skal nå analysere flyttingen på bakgrunn av arbeidsplassveksten. Hvordan er sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og flyttingen? Er det andre forhold enn arbeidsplassveksten som har vært drivkrefter, og som har ført til at stedet har fått flere innflyttere?

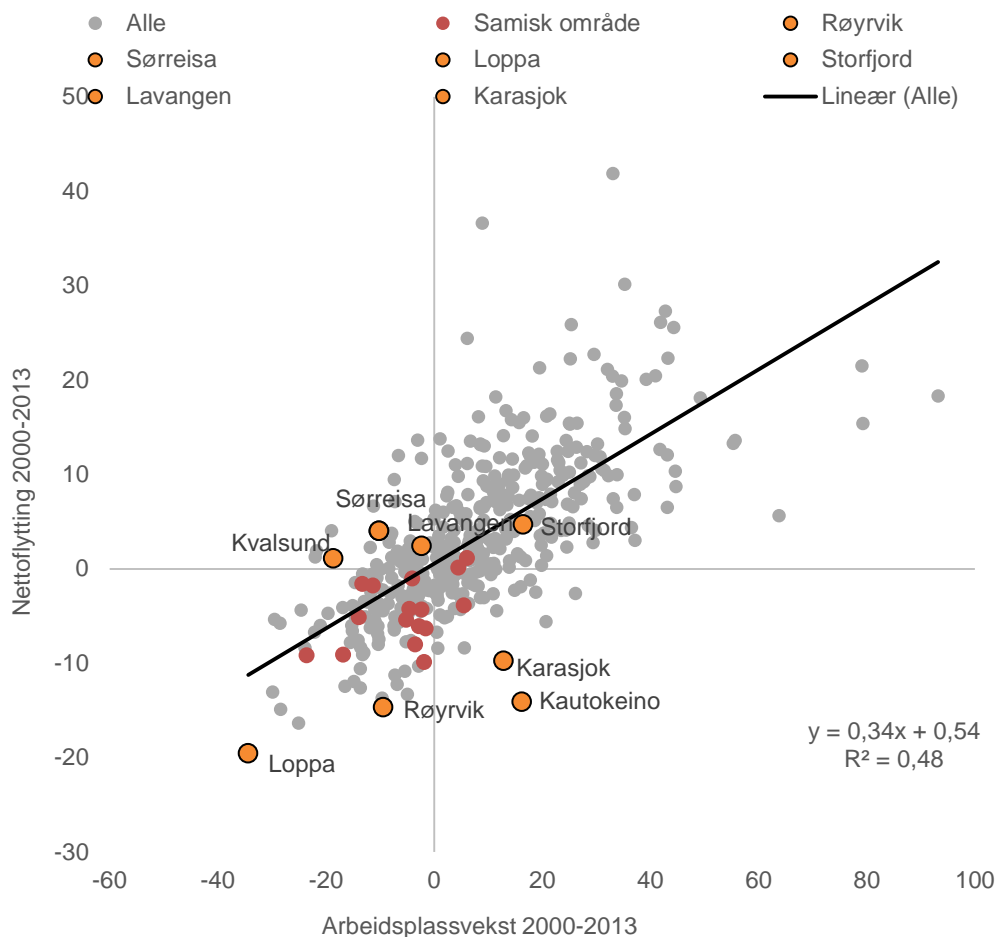

Figur 46: Attraktivitetsmodellen, og de delene vi skal fokusere på i dette kapitlet.

Det er viktig å avdekke sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflyttingen. Når vi kjenner denne sammenhengen kan vi finne ut av hvor mye av flyttingen som skyldes andre forhold. Etterpå skal vi se nærmere på disse andre forholdene. Det er noen strukturelle forhold som påvirker nettoflyttingen i stor grad. Til slutt kan vi finne ut om stedene er attraktive som bosteder.

3.1 Arbeidsplassvekst og flytting

Hvordan har sammenhengen vært mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner? Det kan vi se gjennom å lage et plott over arbeidsplassvekst og nettoflytting i kommunene i perioden 2000-2013.

Figur 47: Kommunene i Norge plassert etter arbeidsplassvekst og nettoflytting i perioden 2000-2013. De røde og oransje prikkene er kommunene i det samiske området.

Det er en klar sammenheng mellom arbeidsplassvekst i kommunene og deres nettoflytting. Linjen viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene i perioden 2000-2013. Den representerer ekstra nettoflytting som følge av øking i antall arbeidsplasser.

Sørreisa, den nest største kommunen i det samiske området, har hatt arbeidsplassnedgang, men positiv nettoflytting, og nettoflyttingen har vært høyere enn arbeidsplassveksten isolert sett skulle tilsi.

Også Kvalsund har hatt positiv nettoflytting tross arbeidsplassnedgang.

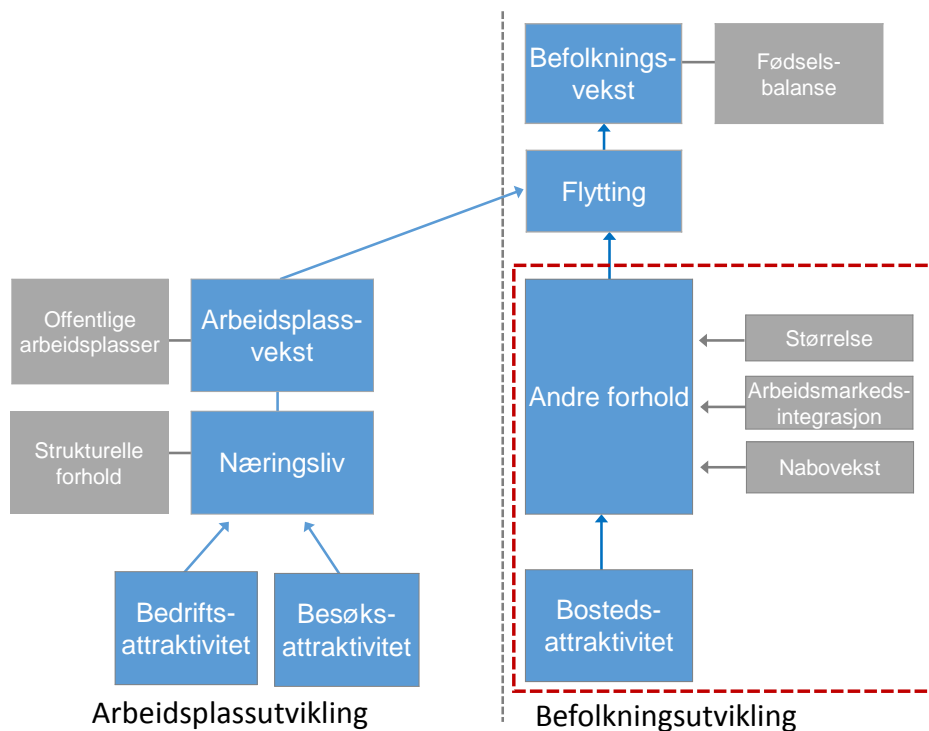
Loppa, med sine 1 027 innbyggere i 2014, er kommunen i Norge med høyest arbeidsplassnedgang og høyest nettoflytting. Nettoflyttingen har vært dårligere enn arbeidsplassveksten isolert sett skulle tilsi.

Karasjok og Kautokeino har hatt arbeidsplassvekst, men en nettoflytting som er mye lavere enn forventet.

Storfjord er kommunen som tilsynelatende har gjort det best i det samiske området. Arbeidsplassveksten har vært positiv og nettoflyttingen har vært omtrent som forventet.

3.2 Strukturelle forhold og bostedsattraktivitet

Vi viste på forrige side at noen kommuner har hatt bedre nettoflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre kommuner har mindre nettoflytting. Nå skal vi analysere årsakene til disse avvikene.

Figur 48: Attraktivitetsmodellen.

Strukturelle forhold er faktorer som har en signifikant betydning for utviklingen, men som vanskelig kan påvirkes lokalt. Vi har funnet tre strukturelle forhold som har en signifikant betydning for steders nettoflytting, etter at effekten av arbeidsplassveksten er korrigert for.

Den første er stedets *størrelse*, målt i innbyggertall. Steder med mange innbyggere har systematisk høyere nettoflytting, uavhengig av arbeidsplassveksten.

Den andre faktoren er *arbeidsmarkedsintegrasjon*. Steder som inngår i større arbeidsmarkeder, og som derfor har bedre pendlingsmuligheter for befolkningen, har systematisk høyere nettoflytting. Disse to faktorene er statiske, ved at de forandrer seg svært langsomt.

Den tredje faktoren, *nabovekst*, er mer dynamisk og kan være helt forskjellig fra år til år. Det er arbeidsplassveksten i omkringliggende steder, veid med andelen som pendler til hvert sted. Dersom de omkringliggende stedene har arbeidsplassvekst, blir nettoflyttingen påvirket positivt.

3.2.1 Strukturelle flyttefaktorer

I figuren til høyre vises effekten de strukturelle flyttefaktorene har hatt på nettoflyttingen etter at effekten av arbeidsplassveksten er filtrert bort.

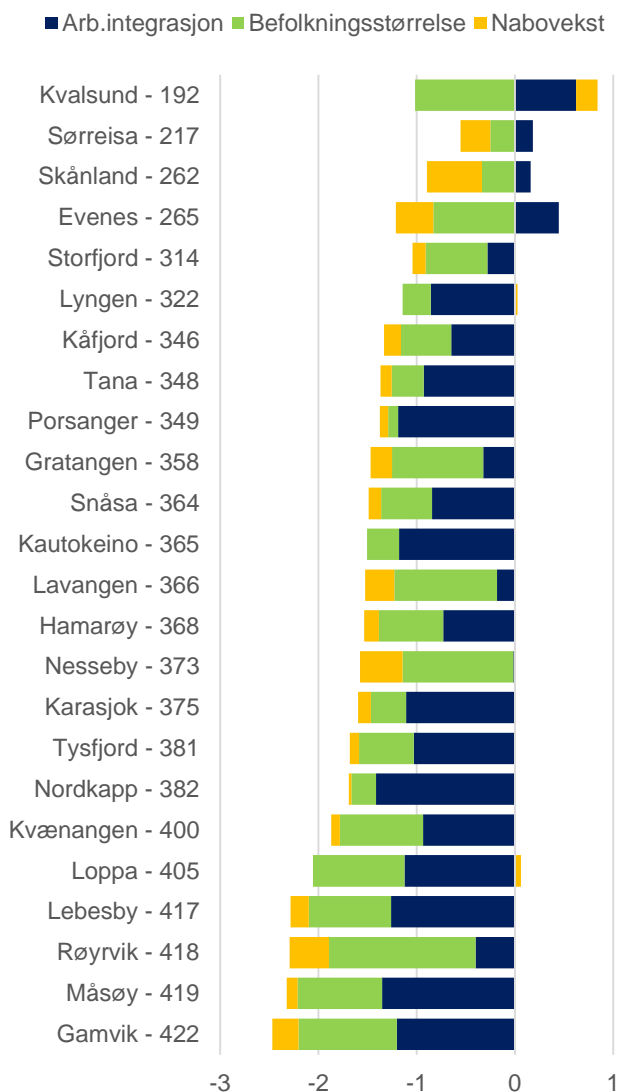
Bare Kvalsund har over middels gode forutsetninger for positiv nettoflytting. Kvalsund har et forholdsvis godt integrert arbeidsmarked og nyter godt av arbeidsplassvekst i nabokommunen Hammerfest. Dette har isolert sett bidratt positivt til nettoflyttingen til kommunen de siste tolv årene. To sider tilbake så vi at arbeidsplassveksten i Kvalsund har vært lav, og dette har vært mest utslagsgivende for lav nettoflytting til kommunen. Den lave befolkningsstørrelsen betyr imidlertid også en del. Den negative effekten av den lave befolkningsstørrelsen er større enn den positive effekten fra arbeidsmarkedsintegrasjonen og naboveksten. Nettoeffekten er derfor negativ, men likevel bedre enn for de fleste andre kommuner i Norge.

Sørreisa har omtrent middels gode forutsetninger for positiv nettoflytting. Også i Sørreisa er nettoeffekten negativ. Lav nabovekst og lav befolkningsstørrelse trekker mer i negativ retning enn en god arbeidsmarkedsintegrasjon.

De fleste kommunene i det samiske området sliter med negativ nettoflytting på grunn av et lavt folketall, lav arbeidsmarkedsintegrasjon og lav arbeidsplassvekst i nabokommunene.

Mange kommuner har dermed dårlige forutsetninger for positiv nettoflytting. Både fordi arbeidsplassveksten har vært lav i mange av kommunene, men også fordi de strukturelle forholdene for positiv nettoflytting mangler.

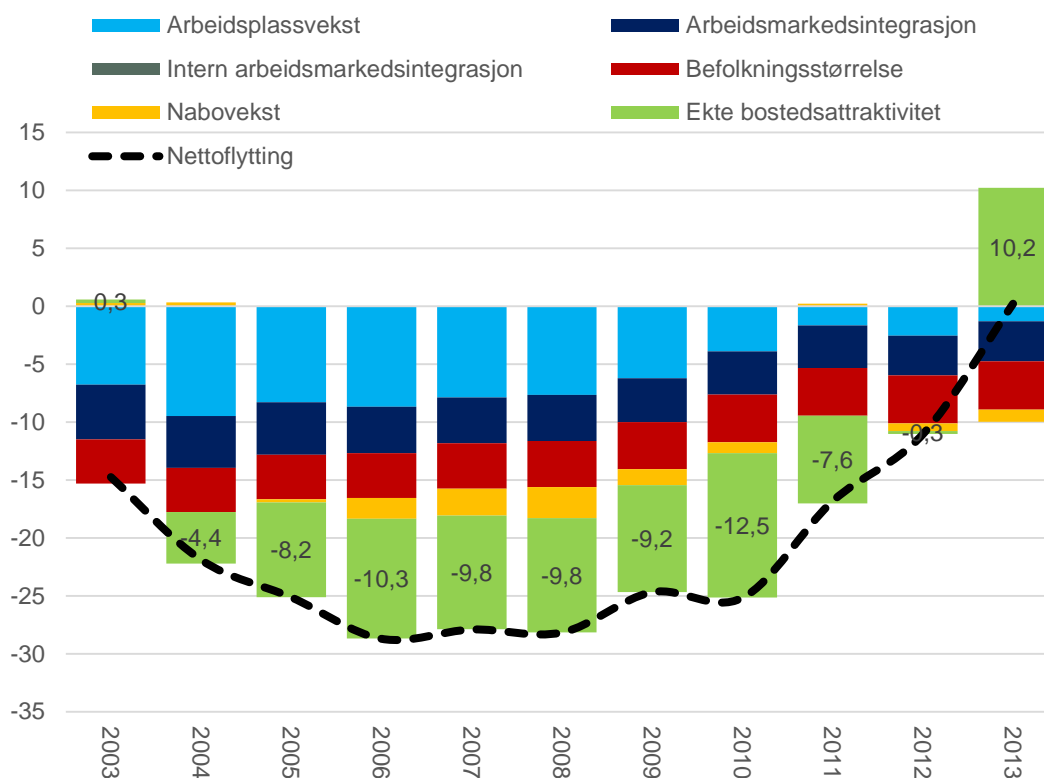
Gjennom å analysere effekten av de strukturelle forholdene for flytting, har vi nå skilt ut hvor mye av nettoflyttingen til kommunene som skyldes arbeidsplassvekst og hvor mye som skyldes strukturelle forhold. Men det er også noe mer. Bostedsattraktivitet. For et sted kan selv gjøre tiltak for å bli attraktiv for tilflyttere eller for å ikke tape sine innbyggere. Det skal vi se nærmere på i neste kapittel.

Figur 49: Effekten av de strukturelle flyttefaktorene på kommunenes nettoflytting siste fire treårsperioder. Ranging blant landets 428 kommuner.

3.2.2 Ekte bostedsattraktivitet

Nå har vi analysert nettoflyttingen, og regnet ut hva som skyldes arbeidsplassvekst og hva som skyldes strukturelle faktorer. Det er imidlertid fremdeles en del av nettoflyttingen som ikke kan forklares av disse faktorene. Når det ikke finnes en ytre forklaring, antar vi at det skyldes forhold som er spesielle for regionen. Denne restfaktoren blir da en indikator for bostedsattraktiviteten. Den viser om nettoflyttingen har vært unormalt høy eller lav, gitt de forholdene som vi vet påvirker nettoflyttingen. Utviklingen av bostedsattraktiviteten i det samiske området kan vi se i figuren under.

Figur 50: Den relative nettoflyttingen til det samiske området, dekomponert i effekten av arbeidsplassvekst og strukturelle flyttefaktorer. Den nettoflyttingen som ikke kan forklares av arbeidsplassveksten eller strukturelle faktorer er en indikator for bostedsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt. Enhetene er standardavvik av nettoflytting.

Arbeidsplassutviklingen har hatt en konstant negativ effekt på nettoflyttingen til området. Den negative effekten var imidlertid verre før. I den siste treårsperioden har den negative effekten blitt betraktelig mindre. De strukturelle forholdene for flytting er forholdsvis konstante. Det er den lave befolkningsstørrelsen som isolert sett har hatt mest å si for det lave flyttetallet til det samiske området etter at effekten av arbeidsplassveksten er justert for. Arbeidsmarkedsintegrasjonen er lav og har også hatt en konstant negativ effekt på nettoflyttingen til området. En god nyhet er at den negative effekten av naboveksten ser ut til å minske.

Vi er mest interessert i flytting utover det arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene skulle tilsi. Her har det skjedd en positiv endring. Fra 2004 til 2011 var nettoflyttingen til det samiske området mye lavere enn arbeidsplassutviklingen og de strukturelle forholdene skulle tilsi. I den siste treårsperioden har nettoflyttingen til det samiske området vært bedre enn forutsetningene skulle tilsi. Statistisk sett skulle det samiske området hatt negativ flytting den siste treårsperioden, men nettoflyttingen har vært tilnærmet nøytral. Bostedsattraktiviteten har vært positiv.

Har det samiske området gjort tiltak for å bedre flyttebalansen? Hvis området fortsetter å ha positiv bostedsattraktivitet, kan det bety at det igjen vil bli befolkningsvekst i det samiske området, tross ugunstige strukturelle forhold.

3.2.3 Bostedsattraktivitet i kommunene

Vi ser på bostedsattraktiviteten i kommunene i det samiske område i figuren til høyre. Den viser bostedsattraktiviteten de fire siste treårsperiodene. Kvalsund og Måsøy har høyest bostedsattraktivitet, og rangerer som nummer 62 og 63 nasjonalt. Begge kommunene hadde negativ bostedsattraktivitet mellom 2008 og 2010, men har hatt en særdeles positiv bostedsattraktivitet den siste treårsperioden. Videre har Hamarøy, Gamvik, Evenes og Kåfjord hatt positiv bostedsattraktivitet de siste tre årene.

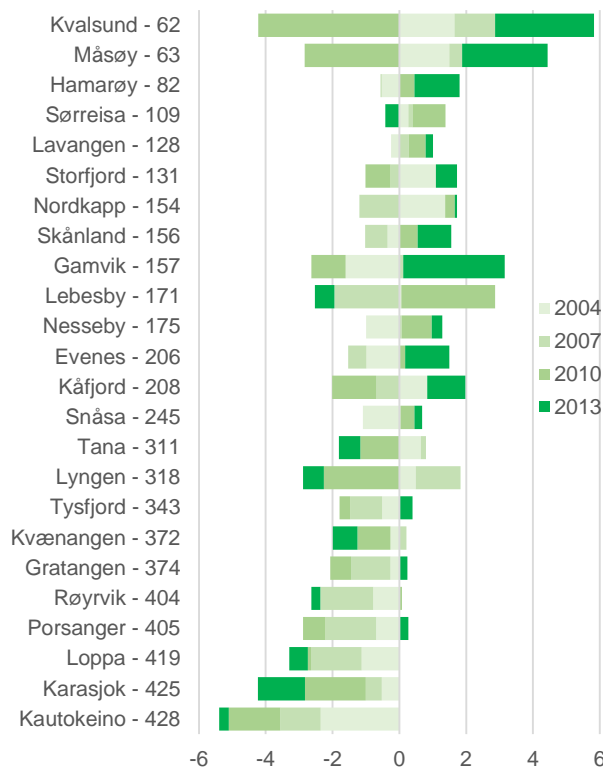
Karasjok og Kautokeino har i hele perioden vi har målt for hatt lavere flyttebalanse enn arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene skulle tilsi. Kautokeino har dårligst bostedsattraktivitet blant alle kommunene i Norge. Mens Karasjoks dårlige bostedsattraktivitet ser ut til å fortsette, kan det være tegn til en stopp i den negative bostedsattraktiviteten i Kautokeino.

Omtrent halvparten av kommunene i det samiske området har en over middels bostedsattraktivitet. Det samiske området er ikke homogent mht. bostedsattraktivitet. Noen kommuner i området har en høyere flyttebalanse enn forventet, andre en lavere.

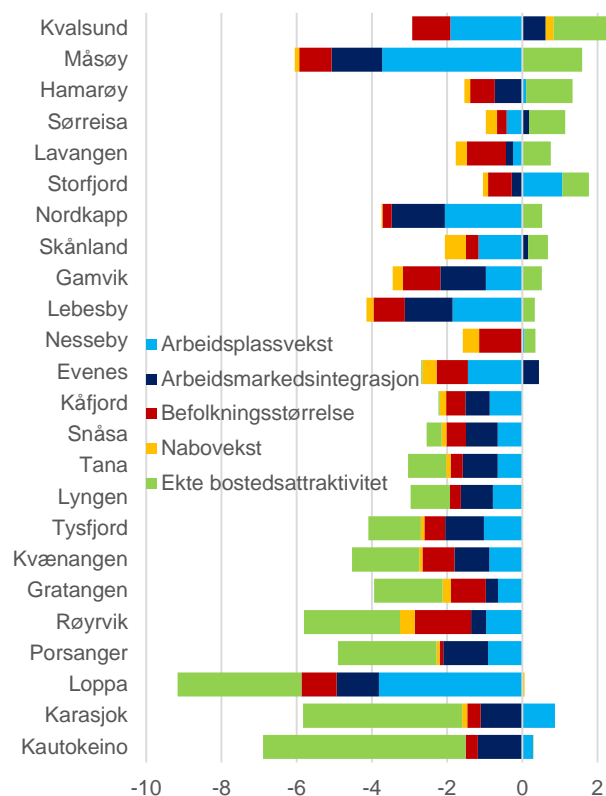
3.2.4 Nettoflytting – interne og eksterne forhold

Figuren til høyre viser hvordan nettoflyttingen forklares av arbeidsplassvekst, strukturelle forhold og bostedsattraktivitet. Kvalsund og Måsøy, som begge har god bostedsattraktivitet, har så dårlig arbeidsplassutvikling og strukturelle forhold at nettoeffekten er negativ. Sørreisa og Hamarøy har en nøytral nettoeffekt. Storfjord er den eneste kommunen i det samiske området med positiv relativ flytting. Kommunen har både god arbeidsplassvekst og positiv bostedsattraktivitet.

Den lave nettoflyttingen til Karasjok og Kautokeino forklares i hovedsak av lav bostedsattraktivitet. De har god arbeidsplassvekst, men dårlige strukturelle flyttefaktorer. Likevel er det den lave bostedsattraktiviteten som bidrar mest til det lave flyttetallet.

Figur 51: Bostedsattraktiviteten i kommunene i det samiske området for de siste fire treårsperiodene. Rangering blant landets 428 kommuner.

Figur 52: Relativ nettoflytting til kommunene i samisk område siste tolv år, dekomponert i effekt av arbeidsplassvekst, strukturelle forhold og bostedsattraktivitet.

4. Scenarier for framtidig vekst

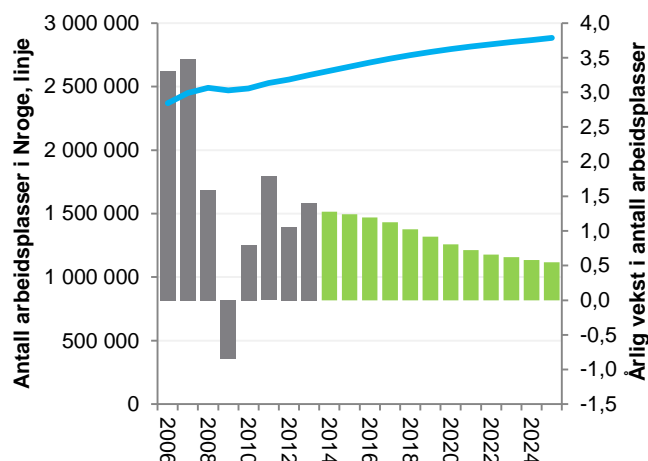
Vi skal avslutte denne delen av rapporten med å se på hva som er sannsynlige og mulige scenarier for framtidig utvikling. Framtidsscenarioene er basert på at de strukturelle forholdene vil fortsette, men at kommunene kan påvirke sin egen attraktivitet.

4.1 Strukturelle forhold

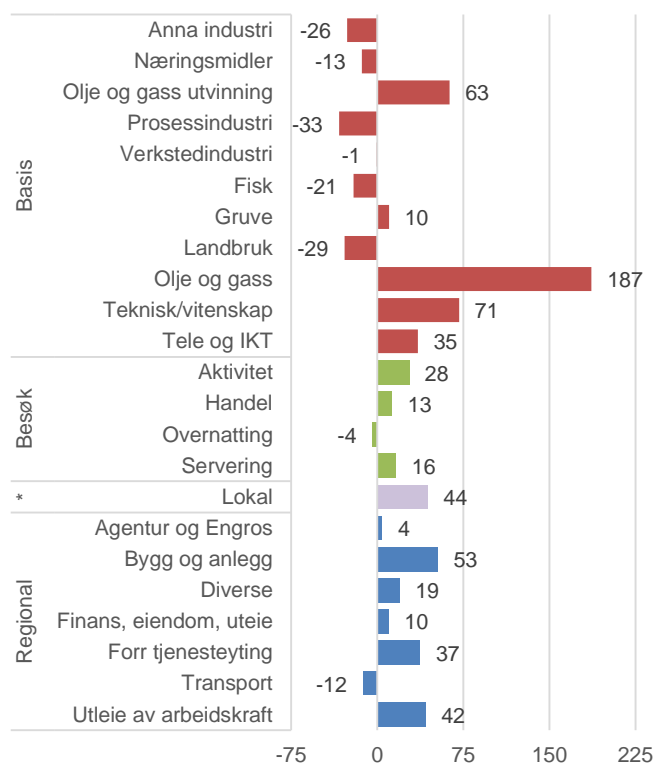
De strukturelle forholdene som kommer til å påvirke hver enkelt kommune vil være et resultat av hvor sterk veksten i hele Norge blir. Dessuten vil veksten i en enkeltkommune også bli påvirket av hvilke sektorer og bransjer som kommer til å vokse i framtiden. Vi skal innledningsvis gjøre rede for hvordan vi kommer fram til et sannsynlig normalscenario for den nasjonale veksten og hvordan den fordeles.

Vi baseres oss på SSBs middelframskrivning for befolkningsveksten i Norge. Det forventes sterk innvandring de neste årene, som fører til tilsvarende sterk befolkningsvekst. Deretter antas det at nettoinnvandringen til Norge faller, slik at befolkningsveksten også faller. Framskrivningen gjelder for befolkningsvekst, men vi kan også bruke disse framskrivningene til å beregne sannsynlig arbeidsplassutvikling. Vi forutsetter da ganske enkelt at andelen av befolkningen som er sysselsatt vil være konstantⁱⁱ, slik at befolkning og arbeidsplasser vil vokse i samme takt.

Strukturelle endringer er en av de viktigste drivkreftene for framtidig fordeling av veksten i antall arbeidsplasser mellom kommuner. Kommuner med konsentrasjon i vekstbransjer får vekstimpulser, mens kommuner med mange arbeidsplasser i næringer med nedgang vil bli negativt påvirket. I våre scenarier har vi lagt inn at vekstmønsteret mellom sektorer og bransjer vil fortsette med den samme tendensen i de kommende årene som i perioden 2000-2013. Vi ser hvordan veksten har variert i de ulike bransjene i figur 54.

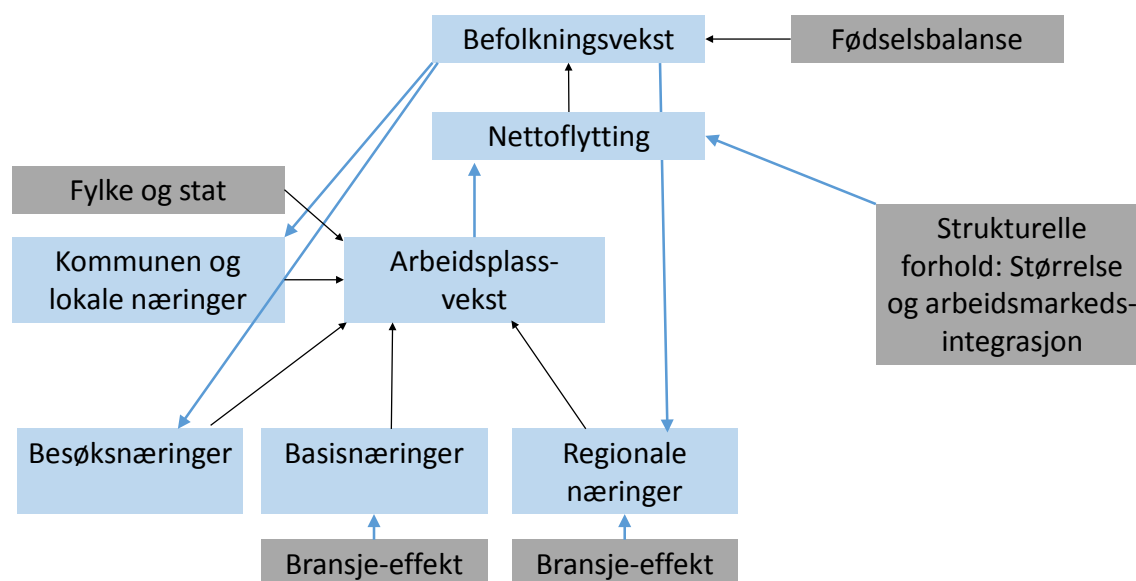
Figur 53: Arbeidsplassveksten i Norge fram til 2013, og beregnet arbeidsplassvekst ut fra at sysselsettingsandelen skal være konstant og SSBs middelprognose for befolkningsveksten.

Figur 54: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2013 i Norge.

4.2 Modellens dynamikk

I scenariomodellen bruker vi den samme modellen som vi brukte for å analysere den historiske utviklingen. Det er først og fremst utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser som modellen vil vise. Samtidig viser modellen hvordan antall arbeidsplasser vil fordele seg mellom sektorer og næringstyper.

Figur 55: Scenariomodellens oppbygging. De grå boksene er eksogene variabler, som baserer seg på historiske tall. De blå boksene blir bestemt i modellen. De sorte pilene viser definisjonsmessige sammenhenger, som at befolkningsveksten er summen av fødselsbalansen og nettoflytting, og at arbeidsplassveksten er summen av veksten i alle sektorer og næringstyper. De blå pilene viser sammenhenger som er lagt inn i modellen, og som er basert på regresjonsanalyser av historiske sammenhenger.

I modellen blir framtidig vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer et resultat av forventet vekst i de ulike bransjene på landsbasis, og vi legger da til grunn at veksten i de ulike bransjene i kommunen blir den samme som på landsbasis. Veksten i besøksnæringene er antatt å være den samme som på landsbasis i utgangspunktet, men justert for befolkningsveksten. De regionale næringene blir positivt påvirket av både befolkningsvekst og samtidig påvirket av bransjestrukturen.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i statlig sektor og i fylker antas å fortsette som før, og vil ikke være påvirket av kommunens egen arbeidsplassvekst.

Den relative arbeidsplassveksten i kommunen vil få en effekt på nettoflyttingen. Her baserer vi modellen på den empiriske sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner de ti siste årene. Nettoflyttingen blir også påvirket av strukturelle forhold som kommunens befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon, som antas å ha samme effekt i framtiden som historiske data viser.

Denne modellen representerer «business as usual», der de strukturelle endringene de siste årene framskrives. Samtidig baserer dette scenariet seg på at regionen har en utvikling «som normalt», dvs. at regionen har helt nøytral attraktivitet.

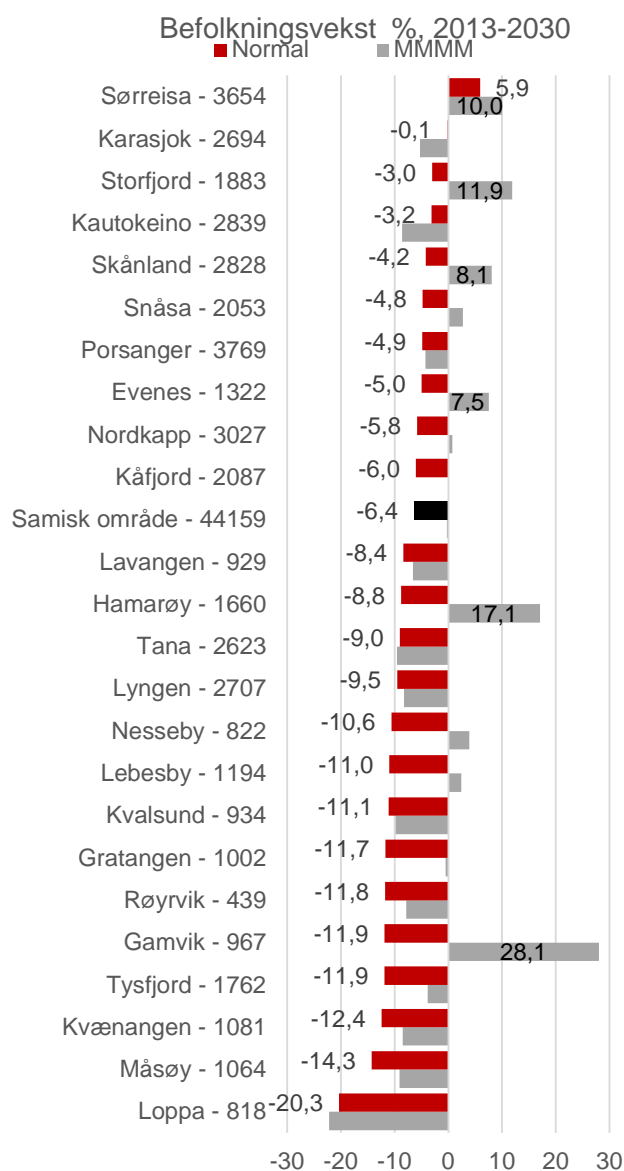
4.3 Normal-scenario kommunene i samisk område

I figuren til høyre viser vi hvilken befolkningsvekst kommunene i det samiske området vil få dersom normalscenariet slår til. Normalscenariet innebærer at kommunene oppfører seg som normalt ut ifra strukturelle forhold fram til 2030. Vi har da lagt til grunn av de strukturelle forholdene vil fortsette i noenlunde samme mønster som i de ti foregående årene. Et normalscenario innebærer helt nøytral attraktivitet langs alle dimensjonene.

Vi har også lagt inn SSBs middelframskrivninger (MMMM). SSBs middelframskrivninger avviker noe fra resultatene fra vår modell i enkelte kommuner. SSB har lagt inn en dempingsfaktor i sin modell, som innebærer at sentraliseringsmønsteret vil avta på sikt. SSB er da mer optimistisk på vegne av befolkningsutviklingen i distriktene enn hva vår modell er.

Det samiske området som helhet forventes å miste 6,4 prosent av innbyggerne sine innen 2030 dersom området oppfører seg som normalt ut ifra de strukturelle forholdene. Folketallet vil da bli på 44 159. SSBs middelframskrivning viser at det samiske området vil ha omtrent nullvekst i de kommende ti årene.

Under et normalscenario kan Sørreisa forvente en befolkningsvekst på 5,9 prosent fram mot 2030. Sørreisa har i likhet med de andre kommunene i det samiske området dårlige strukturelle forhold for vekst i næringslivet. Men Sørreisa er kommunen i det samiske området med *minst dårlige* forutsetninger for vekst. Vi har allerede sett at det er en positiv sammenheng mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting, og det er nok noe av dette som reflekteres her. Sørreisa er også kommunen i det samiske området med nest best forutsetninger for positiv nettoflytting etter at arbeidsplassveksten er justert for. Sørreisa har god arbeidsmarkedsintegrasjon. Summen av dette impliserer at Sørreisa kan vente å nå 3 654 innbyggere innen 2030. SSB spår en befolkningsvekst på 10 prosent.

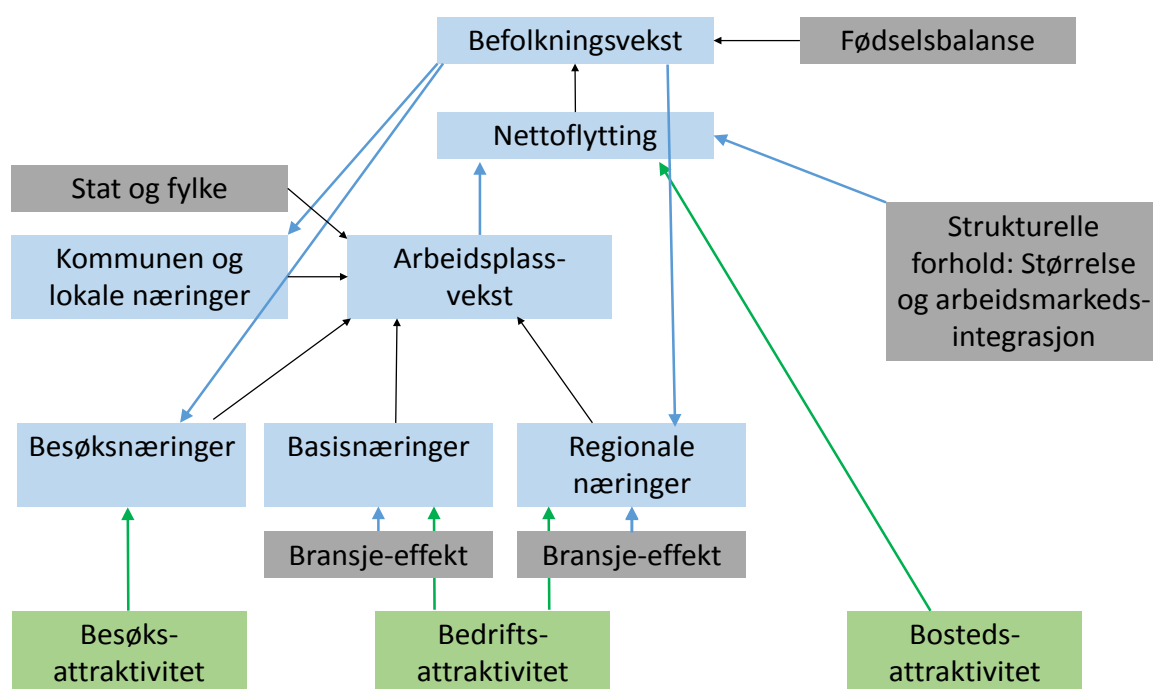
Figur 56: Befolkningsvekst prosent fra 2014 til 2030 under et normalscenario og SSBs middelframskrivning (MMMM). Antall forventede innbyggere under normalscenariet i 2030 er angitt ved siden av kommunenavnet.

Loppa har i løpet av de siste tretten årene hatt både lav nettoflytting og lav arbeidsplassvekst. Loppa taper innflyttere på grunn av en lav befolkningsstørrelse og lav arbeidsmarkedsintegrasjon. I tillegg er de strukturelle forholdene for vekst i næringslivet dårlig. Dersom Loppas utvikling fortsetter som normalt, dvs. ikke er verken attraktiv eller uattraktiv, vil kommunen miste hver femte innbygger innen 2030. Loppas befolkning antas å være på 818 i 2030. SSBs middelframskrivning er også pessimistisk på Loppas vegne.

4.4 Alternative scenarier med ulik attraktivitet

Normalscenariet er basert på at utviklingen i kommunen er absolutt normal, både med hensyn til arbeidsplassvekst i de enkelte bransjene, og med hensyn til nettoflytting i forhold til arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Attraktivitetsmodellen er basert på at kommuner kan påvirke egen vekst og oppnå en bedre utvikling enn slike framskrivninger tilsier. Attraktivitet er «statistisk unormal» vekst.

Vi vil derfor utvide scenariomodellen gjennom å legge inn historisk attraktivitet for regionen, og deretter legger vi inn ulike forutsetninger om framtidig attraktivitet som vil skape vekst i regionen.

Figur 57: Scenario-modellen utvidet med attraktivitet for besøk, bedrift og bosted.

I denne modellen kan vi legge inn verdiene for historisk attraktivitet, dvs. den attraktiviteten som regionen har hatt de siste årene. Da kan vi se hvilken utvikling fylket vil få dersom de fortsetter med den attraktiviteten de har hatt for bosted, bedrifter og besøk i de siste årene.

Vi har sett at det samiske området har vært attraktiv for basisnæringer og besøksnæringer, men uattraktiv for regionale næringer. Samtidig har vi sett at bostedsattraktiviteten stort sett har vært lav, med unntak av den siste treårsperioden. Når vi legger siste ti års utvikling til grunn, har bostedsattraktiviteten i snitt vært negativ. Det har riktig nok vært store variasjoner i attraktivitet i kommunene.

Dersom kommunene opprettholder det historiske nivået på attraktiviteten, både for næring og for bosted, hvordan vil det da gå med befolkningsutviklingen?

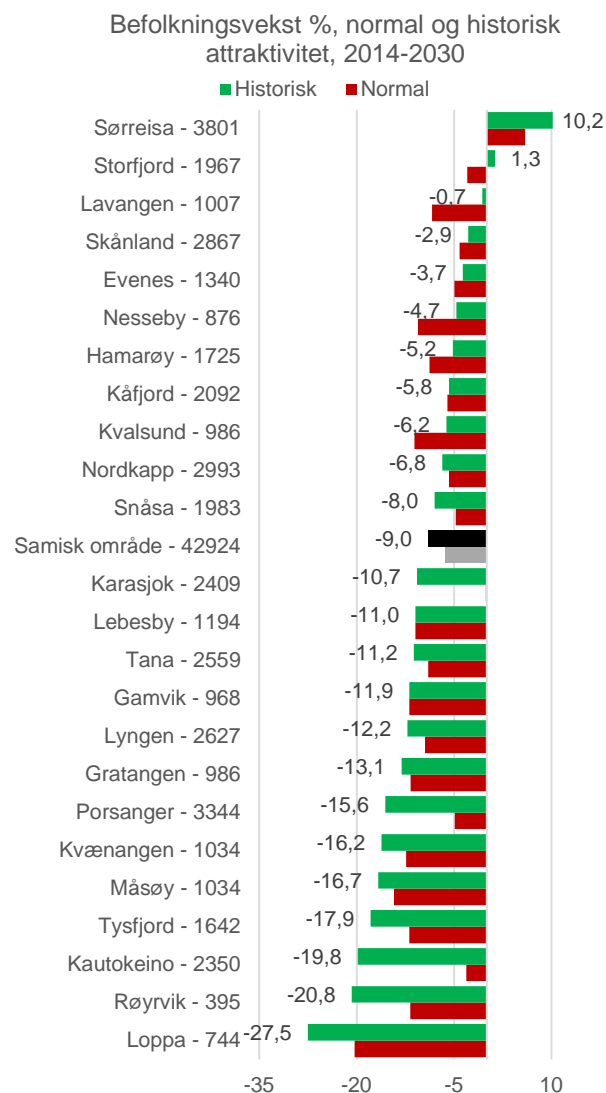
4.5 Scenarier for historisk attraktivitetsnivå

Dersom Sørreisa fortsetter med sitt historiske attraktivitetsnivå, vil kommunens innbyggertall øke med 10,2 prosent innen 2030. Det er omtrent like høyt som SSBs midlertidsprognose. Veksten er høyere enn under normalscenariet. Sørreisa har vært attraktiv som bosted de siste ti årene. I et tiårsperspektiv har også Sørreisa vært attraktiv for basisnæringer. Denne attraktiviteten ser imidlertid ut til å ha gått bort etter finanskrisen. Dersom Sørreisa fortsetter som før, vil kommunen nå 3 801 innbyggere innen 2030. Her ser vi at det lønner seg å være attraktiv.

I kapitlet om næringsattraktivitet så vi at Storfjord har vært attraktiv for besøksnæringer og regionale næringer etter finanskrisen. Før finanskrisen var Storfjord også attraktiv for basisnæringer, slik at kommunen i snitt har hatt en positiv attraktivitet for basisnæringer i den siste tiårsperioden. I tillegg har Storfjord hatt positiv bostedsattraktivitet. Dersom Storfjord fortsetter med dette, vil kommunen nå 1 967 innbyggere i 2030, dvs. en vekst på 1,3 prosent. Storfjord vil altså få vekst dersom kommunen fortsetter å være attraktiv. Igjen ser vi at det lønner seg å være attraktiv. Riktig nok betyr strukturelle forhold mye. Men høy attraktivitet kan skape vekst også «på karrig jord».

Noen kommuner vil være bedre tjent med et historisk attraktivitetsnivå enn et normalscenario. Dette gjelder f.eks. Lavangen, Skånland, Evenes, Nesseby, Hamarøy og Kvalsund. Kvalsund og Hamarøy har, som vi har sett tidligere, hatt god bostedsattraktivitet. Fortsetter de med det, vil befolkningsnedgangen bli mindre enn under et normalscenario.

Loppa vil derimot være bedre tjent med et normalscenario enn å fortsette i gamle attraktivitetsspor. Loppa har i den siste tolvårsperioden ikke vært attraktiv som bosted, og næringsattraktiviteten i basisnæringene har vært særdeles dårlig. Fortsetter dette, vil Loppa miste 27,5 prosent av innbyggerne sine innen 2030. Loppa er dårlig stilt i utgangspunktet, men vil være tjent med å bli attraktiv – da vil ikke befolkningsnedgangen bli like dramatisk.

Figur 58: Befolkningsvekst fra 2014 til 2030 i kommunene i det samiske området under historisk attraktivitetsnivå og under et normalt scenario. Forventede antall innbyggere i 2030 under det historiske scenariet er angitt ved siden av kommunenavnet.

Kautokeino bør også gjøre noe med sitt lave attraktivitetsnivå dersom kommunen ikke vil miste nesten 20 prosent av befolkningen sin i løpet av de neste 15 årene.

Siden det samiske området historisk sett ikke har vært attraktivt som bosted, vil det historiske scenariet innebære en befolkningsnedgang på 9 prosent. Det vil være bedre for det samiske området å ha nøytral attraktivitet enn historisk attraktivitet. Men hvordan vil det gå dersom området klarer å bli attraktiv langs alle dimensjonene?

4.6 Høyvekstscenario

Vi har til slutt lagt inn verdier for et høyvekstscenario, som er basert på at kommunene i det samiske området oppnår høy attraktivitet både som bosted og for alle de tre næringstypene.

Dette høyvekstscenarioet innebærer at den årlige ekstra veksten i basis-, besøks- og de regionale næringene vil være på én prosent. Det betyr at den årlige veksten vil være ett prosentpoeng høyere enn den nasjonale veksten og de strukturelle forholdene tilsier. Videre har vi lagt inn at bostedsattraktiviteten vil være meget høy i alle periodene. Vi regner dette scenarioet for å være et «best case». Det er vanskelig å oppnå, men ikke umulig.

Det samiske området som helhet vil kunne oppnå en befolkningsvekst på 2,2 prosent under et slikt scenario. Det betyr at befolkningen vil øke til 48 199 i 2030.

Sørreisa vil kunne oppnå en befolkningsvekst på 15 prosent, og nå 3 976 innbyggere innen 2030.

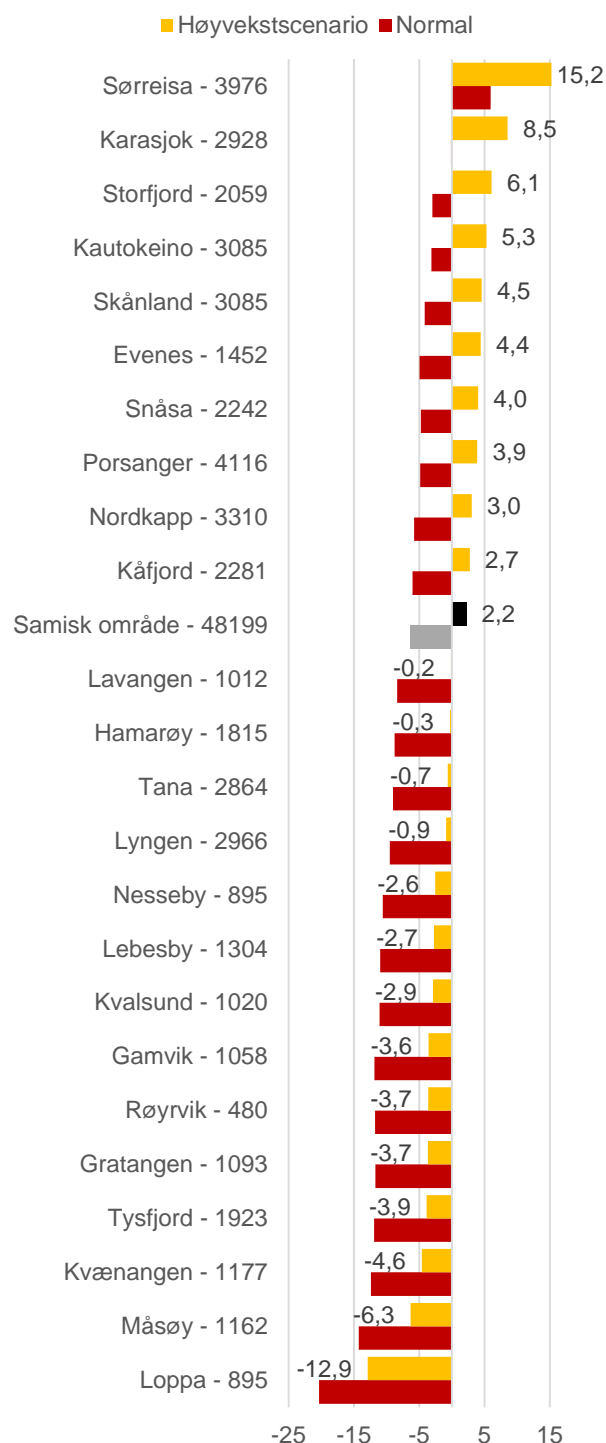
Karasjok, som spås en middels god utvikling dersom kommunen har nøytral attraktivitet og en dårlig utvikling dersom kommunen beholder sitt historiske attraktivitetsnivå, vil få en befolkningsvekst på 8,5 prosent under et høyvekstscenario.

Andre kommuner som vil få befolkningsvekst dersom de klarer å være attraktive langs alle dimensjonene er Storfjord, Kautokeino og Skånland.

Mange kommuner spås nedgang også med høy attraktivitet. Det beste disse kommunene kan håpe på, er en nedgang som er forholdsvis svak.

Loppa, som normalt sett vil miste 20 prosent av befolkningen sin innen 2030, vil miste bare 12,9 prosent dersom kommunen klarer å være attraktiv.

Befolkningsvekst %, normal- og høyvekstscenario, 2014-2030

Figur 59: Befolkningsvekst fra 2014 til 2030 i kommunene i det samiske området under et høyveksts- og normalscenario. Forventede antall innbyggere i 2030 under høyvekstscenarioet er angitt ved siden av kommunenavnet.

5. Utdanning

Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkning. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet

5.1.1 Utdanning i befolkning

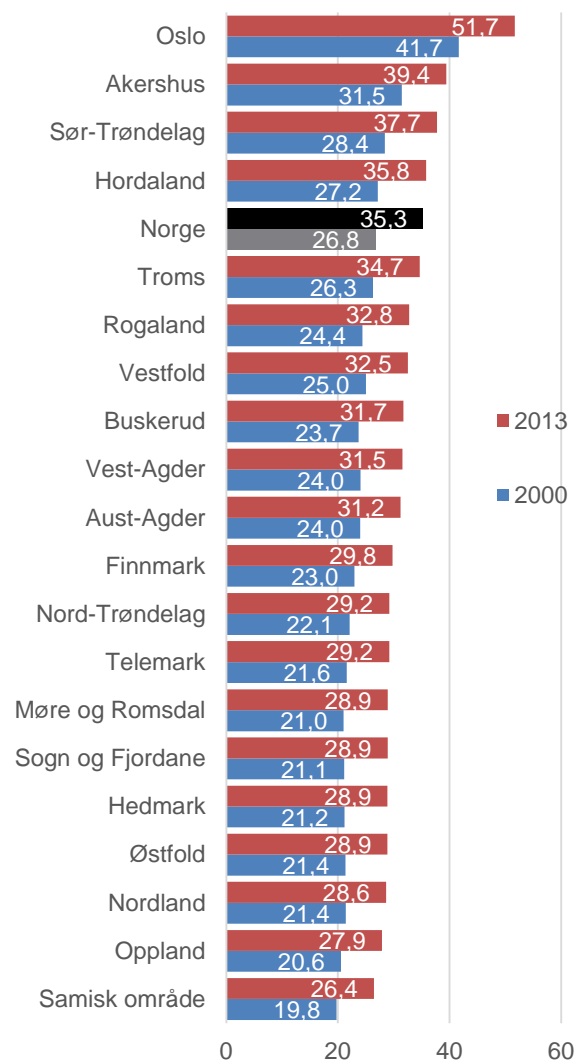
Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom fylkene. Vi har definert høyere utdanning til å være at man har minst tre års utdanning fra universitet eller høyskole.

Oslo har desidert høyest utdanningsnivå i sin befolkning. Over halvparten av den sysselsatte befolkningen der har høyere utdanning.

På landsbasis har 35,3 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning. De store byene trekker snittet kraftig opp, slik at de fleste fylkene i Norge har et utdanningsnivå som er under gjennomsnittet. Mange fylker har en noenlunde lik andel høyt utdannede.

Dersom det samiske området hadde vært et selvstendig fylke, ville det vært fylket i Norge med lavest andel høyt utdannede. 26,4 prosent av den sysselsatte befolkningen i det samiske området har høyere utdanning. Det er litt mer enn halvparten av andelen høyt utdannede i Oslo.

En vesentlig større andel av befolkningen har høyere utdanning i 2013 enn i 2000. De unge tar utdanning i større grad enn før, og etter hvert som de trer inn i arbeidslivet til erstatning for de som går ut i pensjon, øker utdanningsnivået år for år. Andelen høyt utdannede i det samiske området har økt fra 19,8 prosent i 2000 til 26,4 prosent i 2013. Andelen høyt utdannede i det samiske området i 2013 er omtrent like høy som andelen var på landsbasis i 2000. Det har dermed skjedd en rask øking i antall høyt utdannede, i det samiske området så vel som i de andre fylkene i landet.

Figur 60: Andel av den sysselsatte befolkningen med minst tre års høyere utdanning på høyskole eller universitet.

5.1.2 Utdanningsnivå blant pendlere

Vi vil nå se på utdanning hos de som pendler versus de som bor og jobber i samme fylke. Oslo har et ganske mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det samme gjelder Akershus, Buskerud, Vestfold Sør-Trøndelag og Finnmark. På Østlandet har Østfold, Hedmark, Oppland og Telemark høyere utdanningsnivå blant de som pendler inn. Kanskje betyr det at fylker som Oslo, Akershus og Vestfold er attraktive som bosted for folk med høyere utdanning? I så fall vil Hedmark og Telemark vært tilsvarende mindre attraktive for personer med høy utdanning. Kanskje har de med høyere utdanning større preferanse for å bo urbant? Eller bedre råd til å bo i de relativt dyrere byene?

Andelen høyt utdannede er høyere hos de som pendler inn til det samiske området enn ut. Det kan tyde på at det samiske området er relativt mer attraktivt som arbeidssted enn som bosted for de med høyere utdanning. Det samiske området plasserer seg omtrent midt på treet blant fylkene. Det er flere som pendler ut av det samiske området enn inn. I 2013 var det over 2 000 personer som pendlet inn, mens det var over 6 000 som pendlet ut.

5.1.3 Utdanningsnivå blant pendlere i kommunene

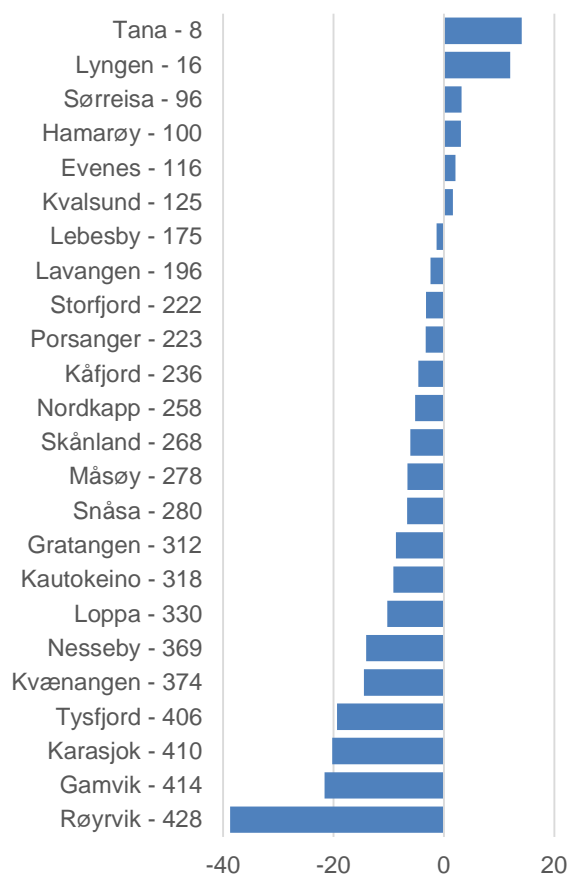
Det blir større forskjeller når vi ser på differansen mellom ut- og innpendlere på kommunenivå.

Tana og Lyngen er kommuner som er relativt mer populære som bosted enn arbeidssted for de med høyere utdanning. Begge kommunene rangerer høyt i nasjonal sammenheng.

Røyrvik er kommunen i Norge som har høyest differanse mellom andel høyt utdannede hos inn- og utpendlere. Røyrvik er relativt mer attraktiv som arbeidssted enn bosted for de med høyere utdanning. Røyrvik er en liten kommune med ganske få sysselsatte og arbeidsplasser, så utfallet kan skyldes tilfeldigheter.

Tabell 5: Andel med høyere utdanning hos pendlere i 2013.

	Samme sted	Pendler inn	Pendler ut	Differanse
Oslo	51,7	43,6	51,6	8,0
Vestfold	31,8	30,8	36,2	5,4
Finnmark	29,5	30,7	34,0	3,3
Akershus	35,1	42,5	45,7	3,3
Sør-Trøndelag	37,6	37,8	39,6	1,8
Buskerud	29,8	36,5	38,1	1,6
Rogaland	33,1	29,5	28,5	-0,9
Østfold	28,3	34,6	31,7	-2,9
Møre og Romsdal	29,1	30,4	27,4	-3,1
Sogn og Fjordane	29,0	31,8	28,4	-3,4
Aust-Agder	30,9	36,3	32,9	-3,4
Samisk område	26,3	30,4	26,8	-3,6
Oppland	27,6	33,5	29,7	-3,9
Vest-Agder	31,7	34,6	30,3	-4,3
Hedmark	28,7	36,4	30,2	-6,2
Nordland	28,8	33,6	26,3	-7,4
Hordaland	36,4	37,3	28,9	-8,4
Telemark	29,4	38,0	27,9	-10,1
Troms	35,0	39,9	29,4	-10,5
Nord-Trøndelag	29,0	42,5	30,4	-12,1

Figur 61: Differanse mellom andel med høy utdanning mellom ut- og innpendlere. Rangering blant landets 428 kommuner.

5.1.4 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået i de ulike sektorene. Fylke og stat har en mye høyere andel høyt utdannede enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som jobber i fylkeskommunen har høyere utdanning. Næringslivet har en lavere andel høyt utdannede enn offentlig sektor.

Vi har tidligere sett at utdanningsnivået i det samiske området er lavere enn i landet som helhet. I figuren til høyre ser vi hvordan utdanningsnivået er fordelt på de ulike sektorene. I statlig og privat sektor er forskjellen mellom utdanningsnivået i Norge og i det samiske området stort. Forskjellen er minst i kommunal sektor.

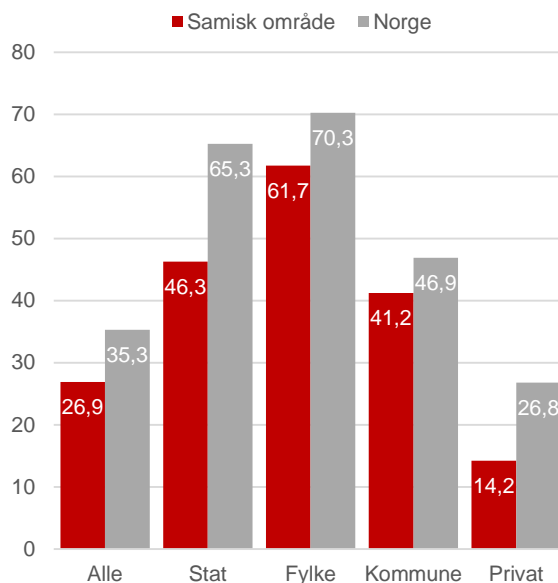
Sektorsammensetningen har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen. Offentlig sektor er stor i det samiske området.

5.1.5 Utdanningsnivå i næringslivet

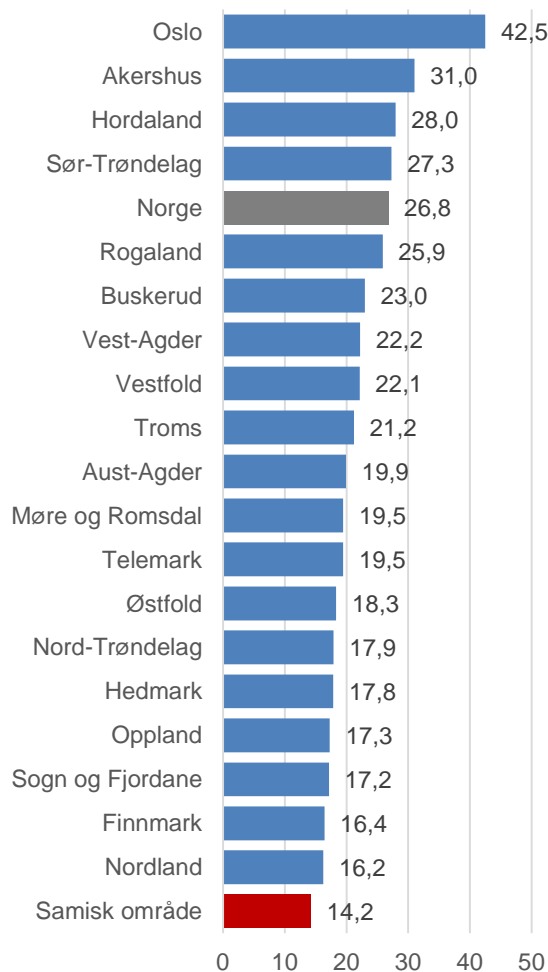
I resten av kapittelet vil vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Vi så i figuren over at utdanningsnivået i privat sektor i det samiske området er lavt. I figuren til høyre ser vi hvordan utdanningsnivået i næringslivet er fordelt på fylkene.

Oslo har et mye mer kompetanseintensivt næringsliv enn de andre fylkene. Akershus, Hordaland og Sør-Trøndelag følger etter. Fylker med store byer trekker snittet opp, slik at de fleste fylkene har et mindre kompetanseintensivt næringsliv enn landet som helhet.

Dersom det samiske området hadde vært et selvstendig fylke, ville det vært fylket med den laveste andelen høyt utdannede i næringslivet. Finnmark og Nordland har også et lavt nivå.

Figur 62: Andel med høyere utdanning i Norge og samisk område i 2013 fordelt på sektorer.

Figur 63: Andel med høyere utdanning i næringslivet etter arbeidssted, 2013.

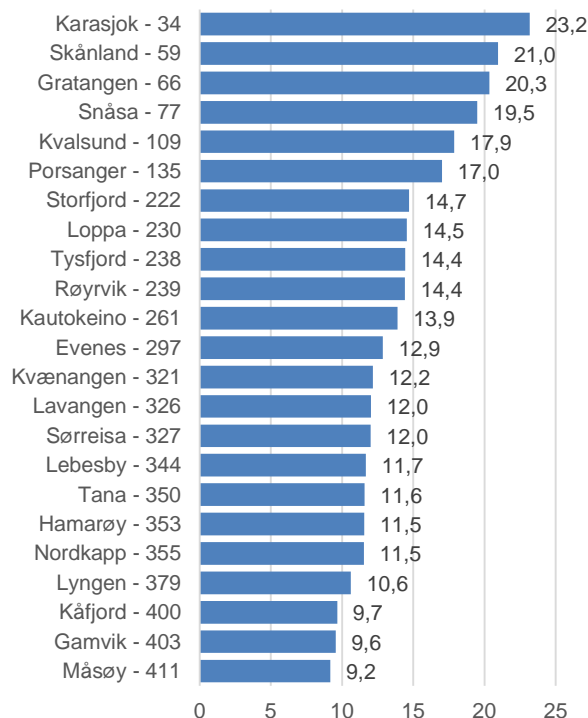
5.1.6 Utdanningsnivå i næringslivet i kommunene

Selv om utdanningsnivået i næringslivet i det samiske området er lavt, er det stor variasjon blant kommunene.

Karasjok har en høy andel høyt utdannede i næringslivet. Andelen er nesten like høy som på landsbasis, og kommunen rangerer høyt i nasjonal sammenheng. Også Skånland, Gratangen og Snåsa har en over middels andel høyt utdannede i sitt næringsliv.

Av de 24 kommunene i det samiske området har seks et utdanningsnivå i næringslivet som er høyere enn medianen.

I Kåfjord, Gamvik og Måsøy har under ti prosent av de ansatte i næringslivet høyere utdanning.

Figur 64: Andel med høyere utdanning i næringslivet i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

5.1.7 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

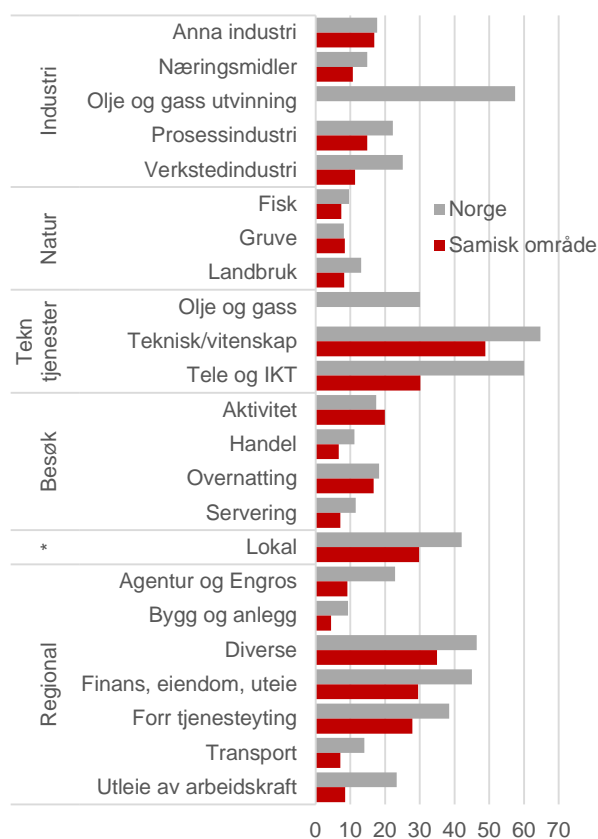
Det er store forskjeller mellom utdanningsnivået i de ulike bransjene. I figuren til høyre ser vi at i noen bransjer, som tele og IKT og teknisk/vitenskapelige tjenester, er andelen ansatte med høyere utdanning godt over 50 prosent. I bransjer som bygg og anlegg og handel er andelen rundt 10 prosent. I figuren til høyre sammenlikner vi utdanningsnivået i det samiske området og Norge bransje for bransje.

Innen anna industri er andelen høyt utdannede i det samiske området nesten like høy som andelen på landsbasis.

Det er få som jobber innen gruvedrift i det samiske området, 59 personer i 2013. Av dem hadde en like høy andel høyere utdanning som på landsbasis.

Aktivitetsnæringene, som sysselsatte 386 personer i det samiske området i 2013, har en over gjennomsnittlig høy andel høyt utdannede.

I de øvrige bransjene er utdanningsnivået i det samiske området lavere enn på landsbasis.

Figur 65: Andel av ansatte med minst tre års høyere utdanning i ulike bransjer i samisk område og Norge, 2013.

5.1.8 Utdanningsnivå justert for bransjestruktur

Ettersom det er store forskjeller mellom utdanningsnivå mellom bransjene, vil det være interessant å undersøke om de regionale ulikhetene mellom utdanningsnivå i næringslivet skyldes at bransjestrukturen er forskjellig. Det har vi gjort i figuren til høyre. Bransjeeffekten er beregnet gjennom å kalkulere hvilken andel ansatte med høy utdanning det ville vært dersom det var gjennomsnittlig utdanningsnivå i hver enkelt bransje, og deretter trekke fra næringslivets generelle utdanningsnivå. Når vi har regnet ut bransjeeffekten, kan vi også se om noen kommuner har unormalt høyt utdanningsnivå når bransjeeffekten er trukket fra.

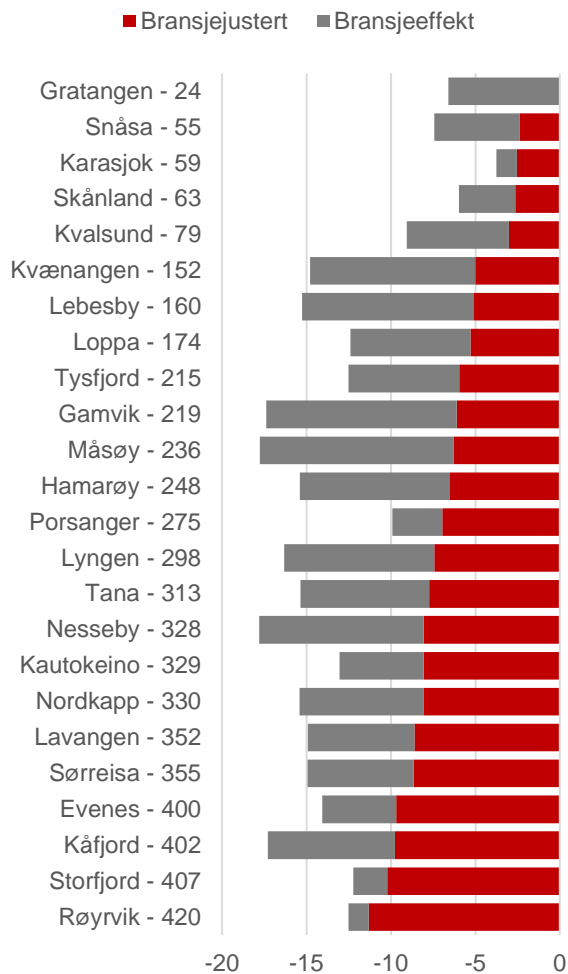
Veldig få kommuner i Norge har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået i næringslivet skal være høyere enn landsgjennomsnittet. I det samiske området er det ingen kommuner som har en bransjesammensetning som tilsier et over gjennomsnittlig nivå.

Gratangen har et utdanningsnivå som er som forventet ut ifra bransjestrukturen. Dette kan skyldes tilfeldigheter, da Gratangen er en liten kommune med kun 231 arbeidsplasser i privat sektor.

Snåsa, Karasjok, Skånland og Kvalsund har et lavere utdanningsnivå i næringslivet enn bransjestrukturen tilsier, men nivået er likevel høyere enn i de fleste andre kommuner. Ti av de 24 kommunene i det samiske området har et over middels bransjejustert utdanningsnivå.

Det lave utdanningsnivået i næringslivet i Røyrvik skyldes ikke bransjestruktur. Det må derfor ha en annen forklaring.

Det er stor variasjon i bransjeeffekten blant kommunene i det samiske området. Karasjok, Storfjord og Røyrvik har en bransjesammensetning som tilsier et litt under middels utdanningsnivå i næringslivet. På den annen side har Kvænangen, Lebesby, Gamvik og Måsøy en bransjesammensetning som tilsier at utdanningsnivået i næringslivet skal være langt under nivået nasjonalt.

Figur 66: Avvik mellom kommunenes utdanningsnivå i næringslivet og nivået i Norges næringsliv, dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert andel. Rangering mht. bransjejustert nivå blant landets 428 kommuner.

Steder som har en gunstig bransjestruktur for å oppnå høyt utdanningsnivå har også generelt høyt bransjejustert utdanningsnivå. De høyt utdannede har en tendens til å klumpe seg på noen steder, og på slike steder er det forholdsvis høyt utdanningsnivå i alle bransjer. Steder med offentlige institusjoner som drar opp utdanningsnivået på stedet, som f.eks. høgskoler, har en tendens til å få høyt utdanningsnivå i alle bransjer i næringslivet.

En skulle tro at det å ha et høyt utdanningsnivå fører til bedre vekst og lønnsomhet i næringslivet, men denne sammenhengen har vi hatt problemer med å påvise.

6. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelseⁱⁱⁱ.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping 10. Andel foretak med vekst i verdiskaping, justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder.
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 11. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren forteller oss om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak, samt innflyttede foretak fratrukket utflyttede.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andelen lønnsomme foretak justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en indikator som justerer for bransjestruktur, omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak av samtlige regnskapspliktige foretak på stedet, som har vekst i verdiskapingen. Det er også en siste indikator der det er justert for forskjeller i bransjestruktur, omsetning og alder til foretakene.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen på stedet. For hver indikator rangeres både regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe. Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av NæringsNM.

6.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I de siste årene har landets etableringsfrekvens ligget rundt sju prosent.

I det samiske området har etableringsfrekvensen i alle årene ligget under frekvensen på landsbasis. Etableringsfrekvensen i det samiske området var på 5,4 prosent i 2013. Vi kan se at det er likt med medianen av kommunene. De største byene drar etableringsfrekvensen opp, og ettersom det ikke er noen større byer i det samiske området er det mer relevant å sammenlikne med mediankommunen. Da ser vi at det samiske området har en etableringsfrekvens som er lik mediankommunen.

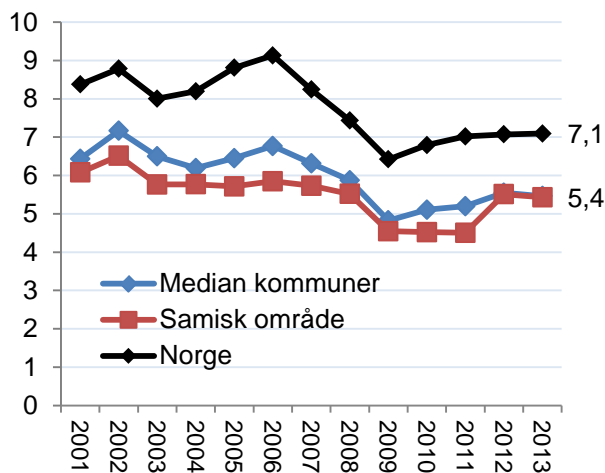
6.1.1 Etableringsindeksen

I figuren til høyre ser vi etableringsindeksen i alle kommunene. Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering; etableringsfrekvensen, den bransjjusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjjusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene.

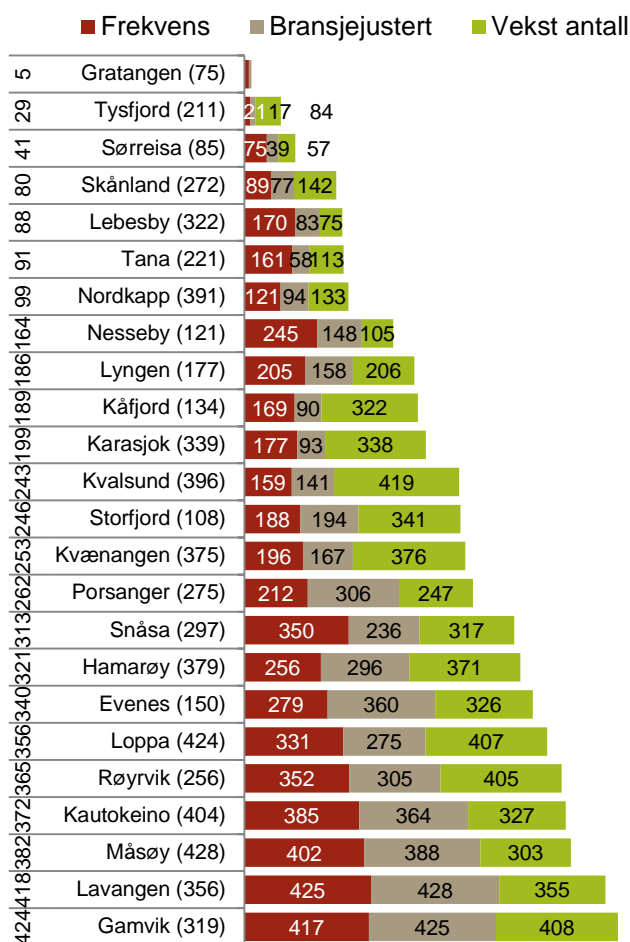
Gratangen kommer svært høyt opp, og er nummer fem av alle kommunene i landet på etableringsindeksen. Også kommuner som Tysfjord, Sørreisa, Skånland, Lebesby, Tana og Nordkapp er med blant de 200 beste kommunene i landet.

Det er også kommuner som skårer veldig lavt, som Gamvik og Lavangen.

Over de ti siste årene har kommuner som Evenes, Storfjord, Kåfjord, Nesseby, Sørreisa og Gratangen gjort det ganske godt.

Figur 67: Etableringsfrekvensen i Norge og det samiske området i perioden 2001-2013.

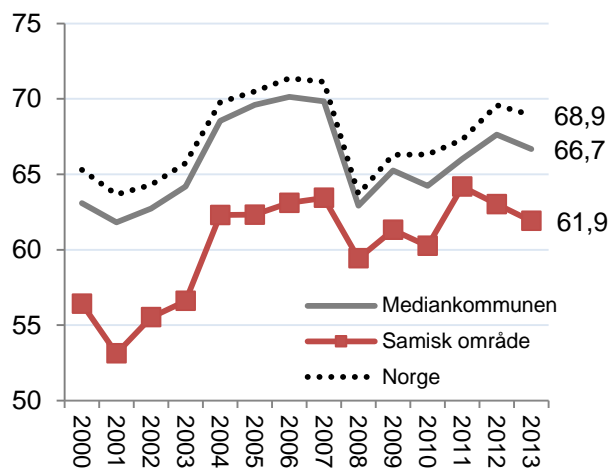
Figur 68: Etableringsfrekvensen i fylkene i 2012, og gjennomsnitt av etableringsfrekvensen for siste ti år.

6.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, for deretter å stige de tre neste årene. I 2013 hadde 68,9 prosent av alle regnskapspliktige foretak positivt resultat før skatt, noe som var en liten nedgang fra 2012.

Andelen lønnsomme foretak i det samiske området har vært lavere enn landsgjennomsnittet, og lavere enn mediankommunene i alle årene etter 2000. 61,9 prosent av foretakene i det samiske området hadde positivt resultat før skatt i 2013. I Norge er andelen 68,9 prosent, mens mediankommunen har 66,7 prosent.

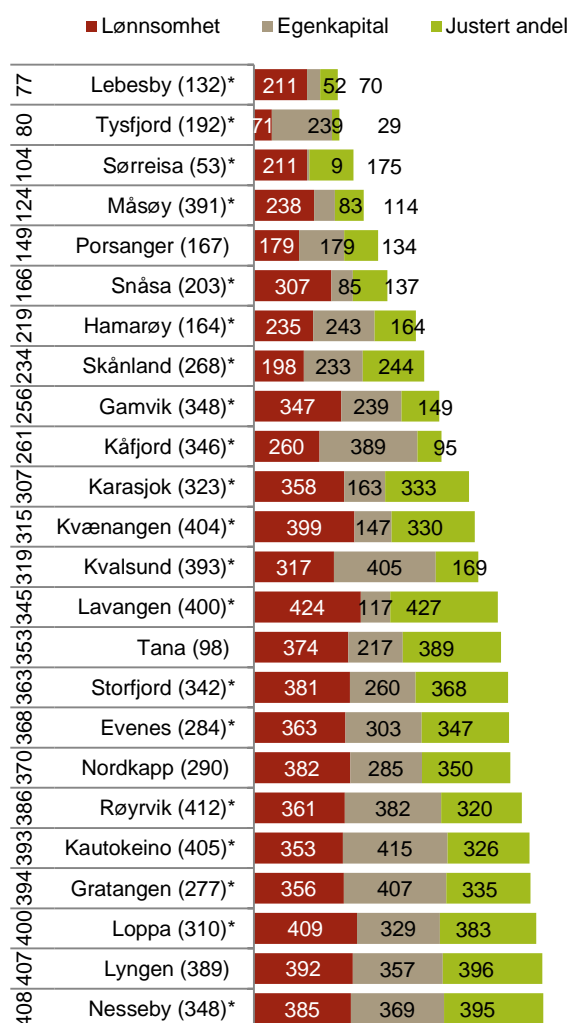
Figur 69: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Norge og det samiske området i perioden 2000-2013.

6.2.1 Lønnsomhetsindeksen

I figuren ser vi hvordan kommunene gjør det på lønnsomhetsindeksen i 2013. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer; andel foretak med positivt resultat, andelen av foretak med positiv egenkapital, og andel lønnsomme foretak justert for bransje, størrelse og alder på foretakene.

Selv om lønnsomheten i næringslivet i det samiske området er ganske lav, er det noen kommuner som har et lønnsomt næringsliv. Lebesby og Tysfjord er blant de 100 beste kommunene i landet når det gjelder lønnsomhet i næringslivet. Sørreisa, Måsøy, Porsanger og Snåsa gjør det også bedre enn middels.

De andre kommunene i det samiske området skårer under middels når det gjelder lønnsomhet.

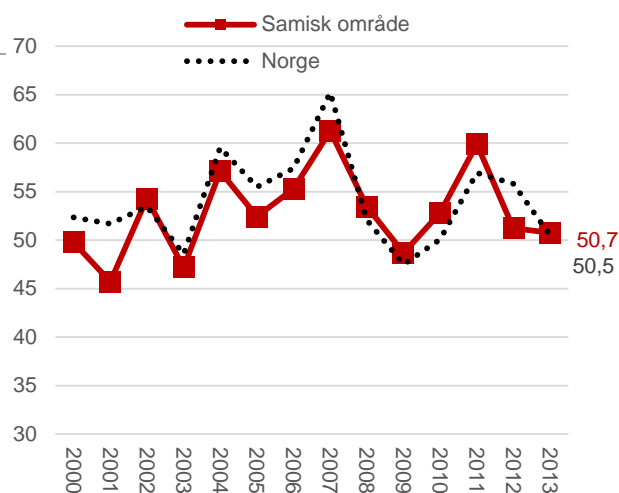
Figur 70: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i det samiske området. Rangering blant landets 428 kommuner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren.

6.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette tok andelen vekstforetak seg opp, men falt ganske mye fra 2012 til 2013. I 2013 hadde 50,5 prosent av alle foretakene i Norge omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

Det har ikke vært så stor forskjell på andelen vekstforetak i det samiske området og Norge. Andelen vekstforetak i det samiske området har vekslet på å ligge over og under landsgjennomsnittet.

I 2013 var andelen ganske lik; 50,7 prosent i det samiske området og 50,5 prosent i Norge.

Figur 71: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i det samiske området og Norge i perioden 2000-2013.

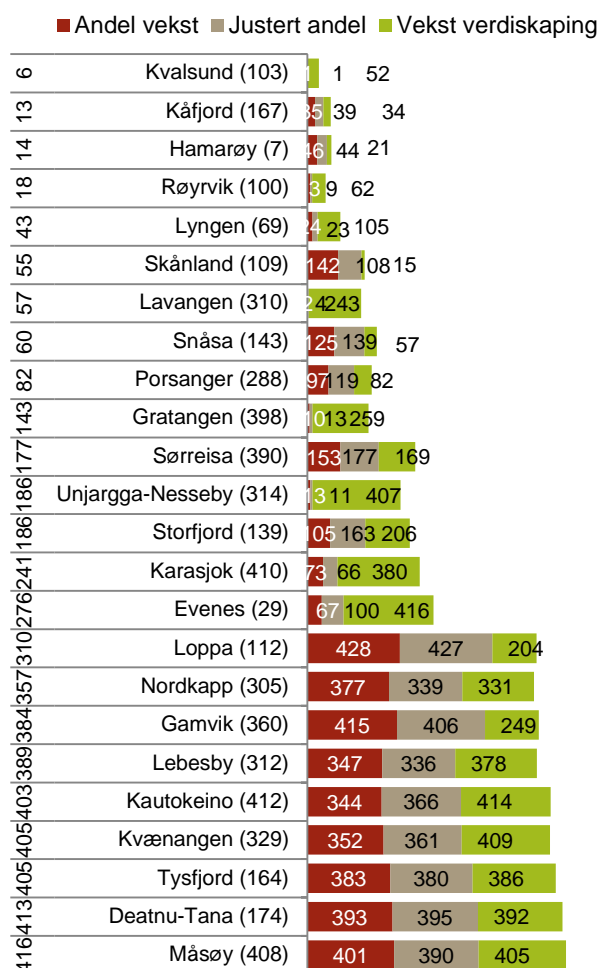
6.3.1 Vekstindeksen for kommuner

Vi måler veksten i næringslivet i kommunene ved hjelp av fire indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for foretakenes bransje, størrelse og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den siste er justert andel med vekst i verdiskaping. Den endelige vekstindeksen er basert på kommunenes rangering med hensyn til de fire vekstindikatorerne.

Vekstindeksen varierer ganske mye fra år til år, og en skal dermed ikke legge så mye vekt på et enkelt år, men svært lave verdier på vekstindeksen over en tiårsperiode er et dårlig tegn.

I det samiske området varierer resultatene på vekstindeksen ganske mye mellom kommunene. Mange kommuner kommer svært høyt ut. Kvalsund er rangert som nummer seks i landet. Kåfjord, Hamarøy, Røyrvik og Lyngen er også med blant de 50 beste kommunene.

Det er også mange kommuner som skårer svært dårlig.

Figur 72: Vekstindeksen for kommunene i det samiske området. Rangering blant landets 428 kommuner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

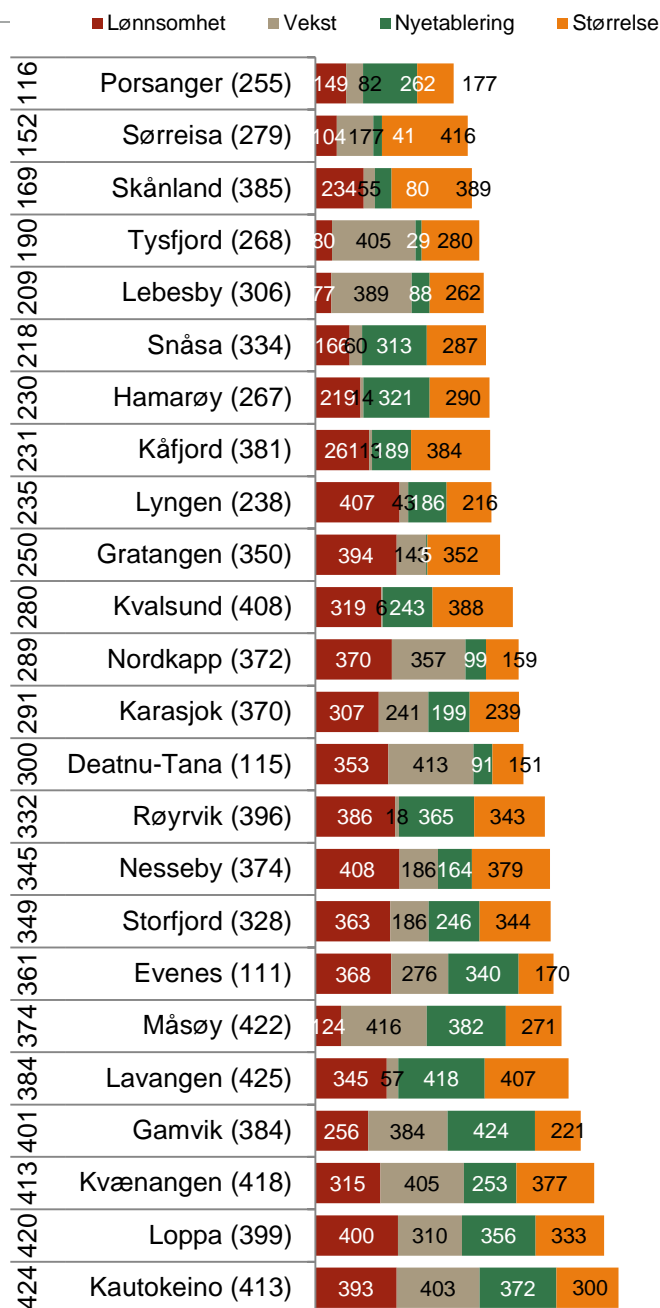
6.4 NæringsNM for kommuner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med 11 indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en kommune, region eller fylke. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste elleve årene.

Kommunene i det samiske området gjør det generelt svakt i NæringsNM. Det er ikke så overraskende. Kommunene i det samiske området er små kommuner, og ligger ofte litt isolert langt fra større byer. Det er også mange av kommunene i det samiske området som er næringsfattige, det vil si at det har ganske lite næringsliv i forhold til befolkningen. Da får de lav rangering på indikatoren næringslivets størrelse, og det trekker ned den samlede skåren i NæringsNM.

Beste kommuner i NæringsNM for året 2013 er Porsanger på 116. plass. Sørreisa, Skånland, Tysfjord og Lebesby gjorde det også bedt enn middels.

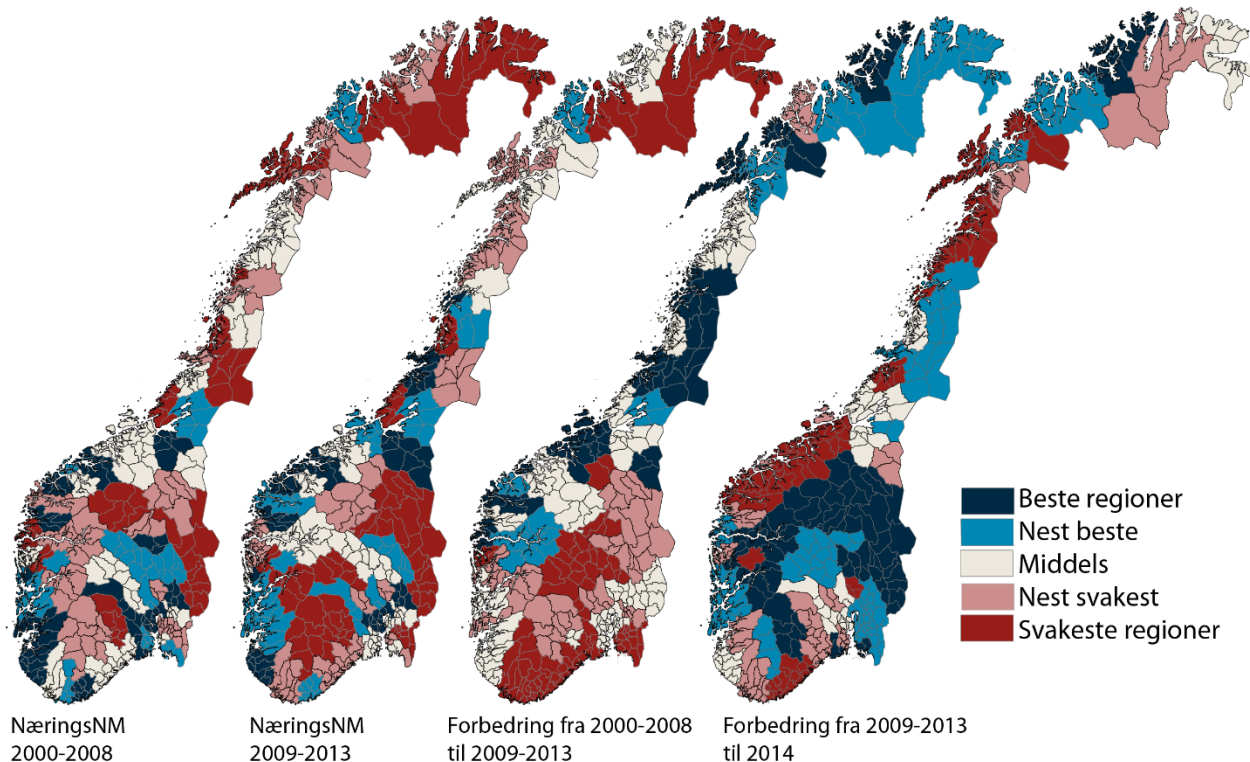
Nederst er Kautokeino, Loppa, Kvæningen og Gamvik som alle har rangeringsnummer høyere enn 400 av de 428 kommunene i landet. Det betyr av de er blant de 28 svakeste kommunene.

Figur 73: Kommunene i det samiske området sine resultat i NæringsNM. Alle tall er rangeringer blant landets 428 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste ti år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

6.5 Utviklingstrekk i NæringsNM

Finanskrisen som startet i 2008, representerte et veiskille i den regionale utviklingen i Norge, og påvirket næringsutviklingen ulikt i de forskjellige regionene. NæringsNM for 2014 viser at mange av regionene på Østlandet har forbedret næringsutviklingen igjen.

Figur 74: Kart som viser regionenes sammenlagte resultat i NæringsNM i perioden 2000-2008 til venstre, sammenlagte resultater fra perioden 2009-2012 i midten, og regionenes forbedring i siste periode. I det siste kartet ser vi forbedringene i NæringsNM 2014 i forhold til perioden 2009-2013 (kart nr. to fra venstre).

Hvordan regionene gjorde det i NæringsNM i perioden 2000 til 2008 er vist i kartet til venstre. I midten ser vi hvordan regionene presterte i NæringsNM i perioden 2009-2012, det vil si etter finanskrisen. I kartet lengst til høyre ser vi endringene fra siste års NæringsNM i forhold til perioden 2009-2013.

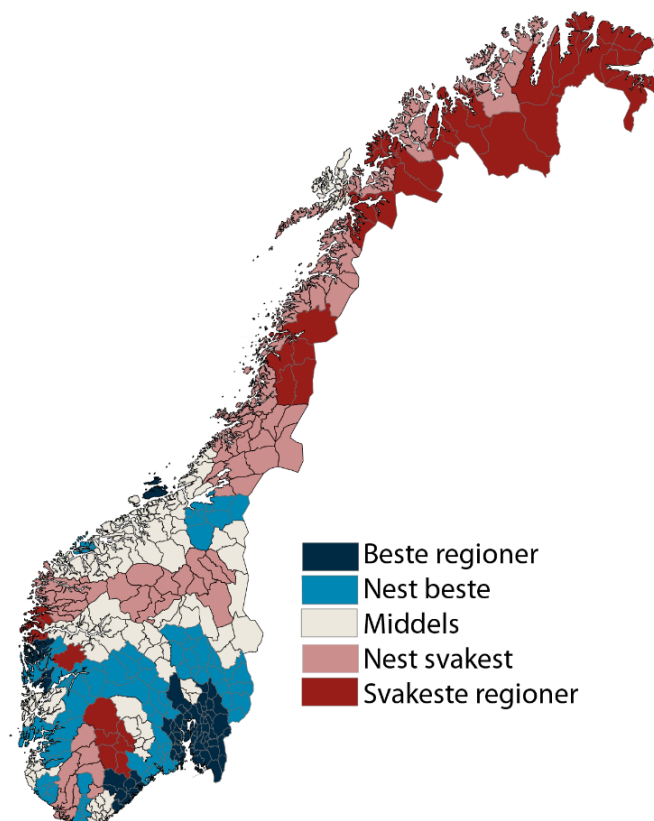
I fjorårets NæringsNM viste vi de tre kartene til venstre, og vi gjorde et poeng ut av mange av regionene på Østlandet gjorde det svakere i årene etter finanskrisen enn årene før.

Denne tendensen ser ut til å ha reversert i løpet av 2013. I NæringsNM for 2014 har mange av regionene på Østlandet forbedret seg i forhold til resultatene fra årene før.

De fleste av regionene i Nord forbedret seg ganske kraftig i NæringsNM etter finanskrisen (det tredje kartet fra venstre). I NHOs NæringsNM for 2014 (som er basert på tall fra 2013), er bildet for de nordnorske regionene ikke så klart. Noen har forbedret seg, mens andre har blitt dårligere.

6.6 Næringsdrevet eller befolkningsdrevet vekst?

Hva kommer først, arbeidsplasser eller folk? Svaret varierer mellom forskjellige steder. På noen steder er befolkningsveksten drivkraften. Noen steder er attraktive å flytte til og bo i, og trekker til seg innflyttere selv om arbeidsplassveksten ikke er sterk. På slike steder øker også arbeidsplassene på grunn av økende etterspørsel og god tilgang på arbeidskraft. Andre steder er det arbeidsplassveksten som er drivkraften. Hvis næringslivet vokser, øker etterspørselen etter arbeidskraft og det fører til at det også flytter folk til stedet.

Figur 75: Regionene i Norge, fordelt etter om de har over eller under forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassveksten i årene 2008-2013.

I kartet over har vi sett på regionenes nettoflytting i forhold til arbeidsplassveksten i regionene. Kartet sier ikke noe om hvilke regioner som har hatt arbeidsplassvekst, men om hvordan nettoflyttingen står i forhold til arbeidsplassveksten.

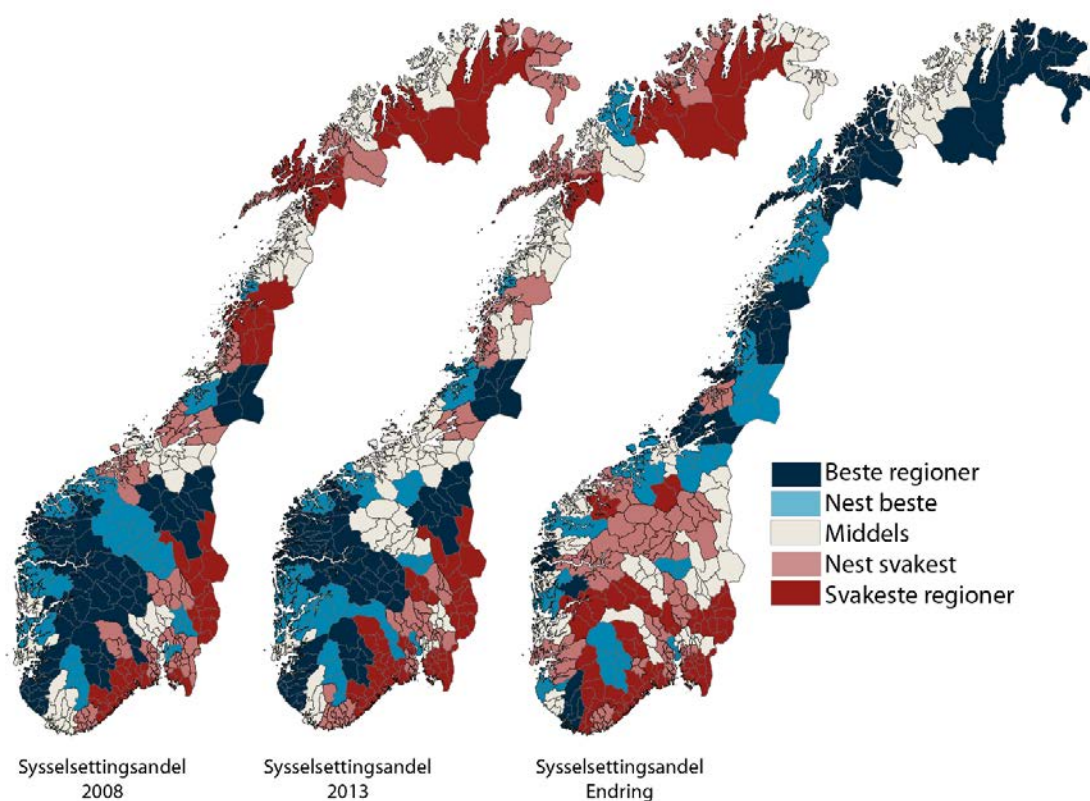
Noen regioner, særlig de som er lokalisert rundt Oslofjorden, har hatt høyere netto innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Det er det vi har kalt brutto bostedsattraktivitet. Tiltrekningskraften skyldes for den stor del de strukturelle flyttefaktorene vi gjorde rede for i kapitlet om bostedsattraktivitet. Dette er regioner som har hatt

en befolkningsdrevet vekst. De røde regionene er regioner som har hatt større netto utflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. I disse regionene har veksten blitt lavere som følge av nedgang i befolkningen.

Kartet kan brukes som en illustrasjon på hvor i landet det har vært en befolkningsdrevet vekst etter 2008. Regionene i Nord har mye fraflytting som ikke skyldes arbeidsplassutvikling. Det indikerer at mange unge foretrekker å bo andre steder. Det tapper landsdelen for befolkning og gjør det vanskeligere å få vekst.

6.7 Sysselsettingsandelen

Det er ikke likegyldig om veksten på et sted er næringsdrevet eller befolkningsdrevet. I begge tilfeller øker befolkningen på stedet. Men steder som har befolkningsdrevet vekst får etter hvert en stadig lavere andel av befolkningen som er sysselsatt. Befolkningsveksten på slike steder fører til at det blir flere arbeidsplasser i skjermet sektor, men arbeidsplassveksten blir lavere enn befolkningsveksten. Steder med næringsdrevet vekst får på sin side sterkere arbeidsplassvekst enn befolkningsvekst.

Figur 76: Sysselsettingsandeler i regionene i 2008, 2013 og endringer fra 2008 til 2013. Sysselsettingsandelene er justert for variasjoner i aldersstruktur.

I kartene over ser vi at mange av regionene på Østlandet har lav sysselsettingsandel, og at dette er en tendens som har økt fra 2008 til 2013. Kartene viser at det er et systematisk mønster, der regioner som har en næringsdrevet vekst oppnår en høy og økende sysselsettingsandel i befolkningen mens regioner med befolkningsdrevet vekst etter hvert får synkende sysselsettingsandel.

Mange regioner på Vestlandet har høy og økende sysselsettingsandel som følge av god næringsutvikling. Den befolkningsdrevne veksten i mange av regionene på Østlandet har dermed en pris i form av at en synkende andel av befolkningen er sysselsatt. Mange av regionene i Nord-Norge har også økende sysselsettingsandel, men da først og fremst som følge av utflytting.

ⁱ Bransjeinndelingen tar utgangspunkt i registerdata for arbeidssted, med tilhørende NACE på 5-siffernivå. Fullstendig oversikt finnes på [\(link\)](#)

ⁱⁱ Vi baserer oss å at sysselsettingsandelene innenfor hvert årstrinn er konstant, og har brukt SSBs middelframskrivning om antall personer i alle årstrinn hvert år til 2040.

ⁱⁱⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.